

CULTURA CREȘTINĂ

REVISTĂ LUNARĂ

MAI APROAPE DE ROMA

Ne-a fost dat nouă, episcopilor români uniți, să mergem pe la jumătatea lunii Februarie la Roma părinților noștri. Ca întotdeauna, am venit de acolo reconfortați și înălțați sufletește. Am sorbit din abundență din izvoarele vieții, care fișnesc cu forță elementară din Stânca vie a Vatlicanului.

Papalitatea, până ieri alaltăieri obiect de hulă și dispreț din partea francmasoneriei internaționale și a tuturor forțelor anarhice cari doreau să răstoarne tronuri și altare, este astăzi în culmea puterii sale morale și spirituale. Posedând numai un mic petec de pământ, destul ca să adăpostească înaltele instituții eclesiastice și multiplele ministere ale acestei puteri centrale mondiale, precum și comorile de artă din muzeele unice în lume; el a ajuns la zenitul influenței sale morale covârșitoare. Despoind-se și lepădându-se de împărăția lumească, ajunge, prin contrast admirabil, să stăpânească sufletele unei lumi întregi! Chiar și în tabăra celor de alte credințe și convingeri. Cu adevărat că extremele se ating!

Ce ar zice primarul de pomină al Romei, evreul Nathan, șeful Marelui Orient, care cutezase să rostească în 1910 un discurs violent împotriva Papel: „Întoarceți-vă, o cetățenilor Romei, la Roma cea din 1869, un an înainte de intrarea în ea prin poarta Pia a trupelor italiene. Se adunaseră atunci în pelerinaj credincioșii din toate părțile lumii, chlemați aci pentru o solemnă afirmare a catolicismului dominant... A fost cea din urmă mare afirmare în fața lumii a Romei de dinainte de spărtura din Porta Pia; era cel din urmă pelerinaj în cinstea Pontificelui-Rege“.

Ce ar zice acest fost maestru al logei masonice și primar cocoțat în fruntea Romei din partea sectei oculte cu gândul de a da

lovitura de moarte Papalității, văzând cum ducele Mussolini, recunoscând, cu înțuiște genială, forța imensă a Papalității, a încheiat de atunci acordul dela Lateran, și că însuși Regele Împărat a mers în pelerinaj la noul Papă Pius XII, spre a face act de omagiu filial acestui Pontifice, care a ținut să-l restituie vizita în aplauzele delirante ale întregii Rome, deși cerul vărsa torenți de ploale! S'ar întoarce probabil cu indignare în mormânt, ca să nu vadă mormântul și apusul planurilor infernale ale sectei, azi proscrisă în Italia prin curajul lui Mussolini, care a văzut clar cine sapă mormântul măririlor Italice!

Aceasta este deci cea mai mare minune, că Papalitatea tocmai când s'ar fi crezut, după părerea și opinia deșertă a lumii, că lipsită de teritoriu și putere lumească, a dispărut ca putere de pe arena lumii, a înolat tocmai atunci spre culmea măririi sale.

S'a petrecut ceva asemenea cu Sfântul Francisc de Assisi, pe care tot Mussolini l-a calificat de cel mai perfect model al sfințeniei lui Hristos. Și el se lepăda de toate comorile lumii acestela și a reușit, tocmai prin această lepădare de comorile lumii, să reformeze o lume, să fie întemeietorul adevăratei democrații creștine, restabilind frăția adevărată între oameni, nivelând contrastele sociale, înduplecând inimile bogăților să vină în ajutorul celor oropsiți și semănând pace și unire pe plaiurile mândrei Italii. Până și Frederic II al Prusiei, scepticul volterian, deși încolo își bătea joc de așfinți, păstra pe biroul de studiu chipul sfântului Francisc, a acestui serafic Părinte, și răspundea celor ce îi făceau reproșuri, că pentru el acest om era cel mai mare economist al istoriei, pentru că fără de nici un ban reuși să fondeze instituțiile sale, cari, învingând piedici și greutăți de tot soiul, mai înfloresc încă și progresează mereu.

Așa este în totdeauna în lucrurile Domnului. Cu cât ne desinteresează de comorile lumii, cu atât apare mai evident și mai palpabil mâna Domnului, ca să nu se falească omul decât numai în Domnul. Căci nu în căruțe și nu în cai, nu în puterea lumească ci în Domnul, care în celea smerite își află predilecția, se vădește brațul Său Preaînalt și protecția-l neasemuită. Am fost martori oculari și noi episcopii, acestui prestigiu așa de crescut și potențat al Papiei. Tocmai atunci venise doară la Roma, Myron Taylor, ambasadorul personal al lui Roosevelt, cel mai puternic președinte de republică a lumii, pe lângă Sfântul Părinte. Ieșea tocmai dela ambasadorul nostru român, pe lângă Vatican, domnul Comnen, când noi episcopii intram pentru recepția ce binevoise să o dea acest eminent bărbat al țării noastre în cinstea noastră, a episcopilor. Cu puțin înaintea numai fusese în audiență de prezentare la Sfântul Pă-

rinte, înmânându-i scrisorile de acreditare, în care să spunea că Roosevelt dorește a colabora strâns cu Sfântul Părinte pentru pacea lumii și pentru aflarea celor mai bune mijloace de a atinge acest fel nobil. Bine face deci guvernul nostru înțelept și Majestatea Sa Carol II când caută și ei apropierea de acest centru spiritual al lumii. Nu putem decât să-i felicităm. Cu cât apropierea va fi mai intimă și mai călduroasă, cu atât vor putea să răsără binefaceri mai mari pe seama țării și a neamului nostru scump românesc.

Știm și suntem convinși că așa simte și așa dorește întreaga suflare cu adevărat românească. Prin glasul sângelui și prin intuiția intereselor superioare ale destinului nostru, voința țării este să se știe aproape, cât mai aproape, de Roma străbună. Și de s'ar întâmpla să se ridice împotriva vreun glas rătăcit și izolat, apoi să se știe bine că el cântă fals, înafara unității de simțire a neamului românesc! Oricare neam, înafară de cel românesc, ar putea eventual să aducă pretexte, pure pretexte, pentru accentuarea depărtării de Roma. Nu însă noi. Discursul clasic, pe care l-a ținut Sfântul Părinte în fața noastră și a coloniei române din Roma, este un document mult mai grăitor al dragostei actualului Pontifice pentru neamul nostru și o afirmare a originilor noastre glorioase în fața lumii întregi, decât să cutezăm a mai trage la îndolală afecțiunea ce ne-o poartă acești Părinți suflatești, șefii creștinătății.

*De altfel, actualul Papă urmează numai tradiția gloriosului său predecesor Pius XI, care, în ultima audiență memorabilă ce ne-a acordat nouă episcopilor, înainte de a închide ochii pentru această lume pământească, ne-a spus că a dat ordin să se reproducă me-topele cu scenele de războiu de pe columna Traiană și să fie așezate în grădinile Vaticane, pentru ca El plimbându-se zilnic pe acolo, să aibă mereu dinaintea ochilor poporul nostru românesc și țara noastră. Iar înainte de a muri cu zece zile, când lucrarea era terminată, a ținut să controleze și să de-a instrucții precise, el personal, cum să se sape inscripția în marmoră a originilor noastre romane: „Aceste reproduceri a columnei Traiane, monument ilustru al etății imperiale, mărturie elocventă pentru originile **poporului românesc**, Sumul Pontifice PIUS XI, protector generos al științelor și artelor le-a făcut să fie executate și expuse aci lângă muzeele Vaticane în anul 1938, al XIII al Pontificatului său”. L-a pus acest monument deci în fața lumii întregi, ca să-l vadă vizitatori din lumea întreagă. — Și este semnificativ și îndușetor un mic amănunt petrecut cu acest prilej. Proiectul de inscripție ce l-se prezentase vorbea de originile poporului „daco-român”. Papa a rectificat: „Nu »daco-român«, ci să se scrie »român« romeno, ca toți să știe că*

În columna lui Traian sunt săpate originile actualului popor românesc care, stăpânește fosta Dacie Traiană.*

Astfel de gesturi sunt mai elocvente decât orice cuvânt. Să dea Dumnezeu ca noi, acești fii ai Romei, să fim vrednici de atâta iubire. În tot cazul, apropierea pe care o caută factorii hotărâtori ai țării cu acest centru spiritual al lumii este pentru noi cea mai mare mângâiere, pentru că suntem convinși că nu poate rezulta din ea decât bine imens pentru țara și neamul nostru și viitorul ei de aur.

mitropolit ALEXANDRU NICOLESCU

TITU MAIORESCU

La 15 Februarie 1840 a văzut lumina zilei în Craiova Titu Maiorescu, așa că în aceeași lună s'a prăsnuit acum o sută de ani de atunci.

La Academia Română, în fața Regelui, la Universități și atenee s'a vorbit de marele cărturar ce a fost Maiorescu. S'a spus acolo cum, născut în Oltenia, la Craiova, din părinți transilvăneni, el, în Moldova, în Iași la Universitate, a învățat tineretul istorie și filosofie, pentru ca în ultimul pătrar al vieții în Țara Românească, să trăiască și să moară în capitala României. În chipul acesta cu Maiorescu se poate fâli Transilvania, Oltenia, Moldova și Țara Românească!

Pentru că el este fiul unui preot hirotonisit în Blaj, ca unul ce și-a făcut studiile cu sprijinul material al Blajului¹⁾, și Blajul are dreptul, dacă nu chiar datoria, să se mândrească cu cel a cărui amintire așa de solemn fu sărbătorită.

Dacă de dascălul, criticul literar, de estetul ce a fost Maiorescu s'a vorbit destul, de bărbatul de Stat ce a fost fiul lui Ion Maiorescu mai nu s'a pomenit. Și cu toate astea, ca Președinte al Consiliului Miniștrilor din 1912 în 1914, lui Maiorescu i-a fost dat, pentru întâia dată unui român, să prezideze o conferință internațională și să-și pună iscălitura pe un tratat de pace din care România eșea mărită și cu prestigiul ridicat. Marghiloman, în Iulie 1917, anunțându-mi moartea lui Maiorescu, îmi zicea că încă o mare nenorocire căzuse pe capul nostru!

¹⁾ În 1910, când împlinea 60 de ani, Maiorescu a restituit Blajului sumele cu care, copil, fusese ajutat ca să studieze.

Lipsit de vanitate și plin de cel mai luminat patriotism, Maiorescu făgăduise lui Marghiloman că la nevoie va primi să-l sprijine efectiv, primind din mâinile lui portofoliul Afacerilor Streine. Mai mult de cât probabil însă că, în Martie 1918, Regele Ferdinand nu lui Marghiloman ci lui Maiorescu i-ar fi încredințat Președinția Consiliului. Prim-Ministru, sau numai Ministru de Externe, Maiorescu de ar fi trăit în 1918 ar fi fost el șeful real al guvernului și cu totul altele ar fi fost consecințele guvernării sale. Dar, vorba lui, nu face să ne gândim prea mult la ce ar fi fost, dacă nu ar fi fost, ce a fost.

A fost însă Maiorescu de două ori Ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor. În 1874-5 el a luat inițiativa începerii restaurării Mănăstirii dela Curtea de Argeș. Tot el, în legea învățământului ce a prezentat Camerilor, prevedea că în comunele rurale preotul să fie și învățătorul satelor. Este o ironie a soartei, sau dovadă că cei ce se intitulau conservatori, nu prea își dedeau seama de ce însemnează a fi conservator, căci conservatorii i-au respins legea și l-au răsturnat în 1875 și la 1891.

De câte ori a venit vorba de Unire, fie în cuvântări fie în scrieri, el bărbătește a recunoscut că Unirea cu Roma numai spre folosul Românilor a fost.

În ce privește politica bisericească a Statului Român, în guvern sau din fruntea partidului junimist, Maiorescu se dovedește binevoitor față de Biserică, obiectiv și adversar celor ce exploatau chestiile bisericești în folosul politicii lor de partid. Vasile Lascar, Ministrul de Interne ce a rezolvat chestia Ghenadie, într-o scrisoare adresată lui Take Ionescu, îi impută că, departe de a fi contribuit la împăciuirea spiritelor, conservatorii au ațâțat scandalul și, numai de nevoie, s'au resemnat să accepte soluțiunile pacifice ale guvernului Aurelian — Vasile Lascar. În schimb își face o datorie a recunoaște că junimiștii au fost corecți și nu s'au asociat la acele agitațiuni ce numai bine nu au adus Bisericii și Statului. Cine vorbește de politica bisericească a junimiștilor, nu pomeneste de alta decât de a politicului Maiorescu.

În toiu procesului sinodal, Maiorescu era Ministru de Externe. Opiniunea publică era împărțită, deși cele mai multe simpatii mergeau spre Episcopul Romanului. Cu toate astea, achitarea ambilor protagoniști, cași demisionarea silită a amândurora, ar fi fost primită de toată lumea. Achitarea mitropolitului Mironescu și osândirea Episcopului Saffirinu, soluție impusă Sinodului de Filipescu și de Spiru Haret, revoltase spiritete. În Iunie 1911, când s'a dat hotărârea sinodală, Maiorescu era Președintele interior al Consiliului.

Numai decât își dă seama de consecințele grave ale decisiunii sinodale. Aleargă la Sinaia de convinge pe Regele Carol, că Mitropolitul nu poate fi primit în audiență decât spre a-și prezenta dimisia. Așa s'a și făcut¹⁾. Un an mai târziu, în calitate de titular la Președinția Consiliului, tot Maiorescu caută și află chipul pentru ca Saffirinu să se resemneze a-și primi pensiunea și a se retrage la Frăsinei, fără a mai contesta canonicitatea celui ce fusese instalat în locu-i la Episcopia Romanului.

Iar când se svoni că s'ar putea ca Vaticanul să se invoiască la înființarea unei episcopii ungurești de rit bizantin, la Hajdu-Dorogh, Maiorescu, în calitate de șef al guvernului, se duse în strada Esculap de rugă pe Arhiepiscopul Netzhhammer să intervie la Roma ca să împedecă o astfel de măsură. Crezând că D. D. Vladimir Ghika ar putea influența Vaticanul în acest sens, îl trimite la Roma să se ostenească a lumina conștiința lui Pius X.

Titu Maiorescu a fost botezat în cristelnița bisericii Sta Troiță, din Craiova. Un preot i-a blagoslovit amândouă cununile și în groapă a intrat în rugăciunile altuia.

În însemnările sale zilnice, ce au apărut mai în urmă, Maiorescu apare cu totul altfel de cum îl vedeau contemporanii lui. Cu toată filosofia sa, ce numai creștină nu părea, cu toate prelegerile lui filosofice, un fapt rămâne nelindoiș: Din toți miniștrii ce au deținut portofoliul Instrucțiunii Publice și Cultelor, din 1866 și până la moartea sa, cel ce a lucrat mai creștinește, mai cu pricepere și cu simpatii de Biserică, rămâne tot Maiorescu. Aceasta este de netăgăduit.

Nimeni nu știe dacă, în cele patru zile de suferință ce au precedat moartea lui, însăși credințele lui filosofice, chipul lui de a cugeta, nu s'au schimbat. În orice caz faptele rămân fapte și, faptele ce însemnăm aci, ne dau nădejdea că dincolo de mormânt a putut să fie fost deslegat de tot ce din slăbiciune ome-nească a greșit sau s'a înșelat și ne îndatorează pe noi a ne ruga pentru odihna sufletului său.

M. THEODORIAN-CARADA

¹⁾ Amănuntele negocierilor ce au provocat dimisia lui Maiorescu le cunosc de la Dionisie, răposatul stareț al Sinaiei, unde a fost găzduit atunci Mitropolitul Mironescu.

CULTUL LUI FOTIE IN BISERICA RĂSĂRI- TULUI DISIDENT

În anii din urmă, datorită mai ales inițiativei marelui Papă defunct Pius XI, au luat mare desvoltare cercetările științifice în toate domeniile privitoare la Răsăritul disident și la marea schismă bizantină. S'au luat din nou în amănunțită cercetare, cauzele remote și proxime ale marei schisme; s'au analizat pricinile ce o fac să dăinuiască încă, cu toate strădanile uriașe făcute de urmașii Sfântului Petru, și de oamenii de bine din ambele Biserici, spre a dărâma zidul despărțitor. S'au cercetat dogmele, istoria, liturgia, canoanele, și, trebuie s'o spunem, nu fără un rezultat satisfăcător: mulți dintre disidenți au început a înțelege că toate așa numitele „cauze” de desbinare, ca „azimele, rasul bărbii, ajunurile, celibatul și chiar faimosul „Filioque”¹⁾, care de veacuri sunt aruncate în fața Bisericii Catolice ca inovații, „erezii” și „rătăcirii”²⁾, nu sunt decât niște pricini secundare, umflate însă în chip „anticreștinesc”, după spusa profesorului Alivisatos, dela Școala Teologică Ortodoxă din Athena, și prezentate de oameni pătimiși ca adevăratele cauze ale desbinării.

Datorită acestor cercetări nepărtinitoare și senine ale învățaților, s'a ajuns și la unele concluzii care au produs senzație și în rândurile catolicilor: unele fapte din istorie, care vreme îndelungată au fost prezintate sub o anumită formă, astăzi s'a constatat că au nevoie de o revizuire; revizuire de date, persoane și împrejurări, care, bine înțeles, n'au de-a face cu dogma și, deci, nu ating întru nimic adevărurile negreșelnice și neschimbătoare ale Bisericii lui Hristos.

Un caz de felul acesta îl avem privitor la persoana *Patriarhului Fotie*, urcat în Scaunul din Constantinopol la 25 dec. 858. Ultimele cercetări ale renumiților bizantinologi: Fr. Dvornik, profe-

¹⁾ Cfr. „Cultura Creștină”, Blaj, anul XIX, Nov.-Dec. 1939, Nr. 11-12 p. 165.

²⁾ Cfr. I. MIHALCESCU: *Elemente de filosofie creștină*. București, p. 96-97.

sor la universitatea Carol IV din Praga ¹⁾, V. Grumel ²⁾, Aman ³⁾ și, în ultima vreme, M. Jugie ⁴⁾ au arătat că acest Patriarh, depus de Papa Nicolae I și anatematizat de Conciliul ținut la Constantinopol în 869-870, apoi alungat din Scaun de Împăratul Vasile la anul 867, după moartea lui Ignatie a fost pus din nou Patriarh de același împărat Vasile. Care alegere a fost aprobată și sancționată apoi de Papa Ioan al VIII-lea, prin reprezentanții săi la Conciliul din 879-880, Fotie rămânând astfel în comuniune cu Biserica Romei tot timpul cât a mai fost Patriarh — până când a fost depus a doua oară de fiul împăratului Vasile, Leon al IV-lea Filosoful la anul 886, — și perseverând și după aceea în credința catolică până la anul 891, când a murit în mănăstirea în care fusese surghiunit de acest împărat.

Dar, până acum se credea și se susținea că Fotie ar fi fost anatematizat și de Papa Ioan al VIII-lea, de pe anvonul bisericii Sf. Petru ⁵⁾, părere sprijinită pe afirmațiile Card. *Baronius* din veac. XVI, și ale Card. *Hergenröther*, duși și ei, la rândul lor, în eroare de dosarul antifotian anexat la actele Conciliului al VIII-lea ecumenic, dosar compus în întregime de „ignatienii” intratabili din veacul al IX-lea ⁶⁾.

Aportul susnuțiilor învățați nu poate decât să ne bucure. În ce măsură s'a făcut însă „reabilitarea personalității Marelui Patriarh Fotie — și în ochii bisericii romano-catolice” ⁷⁾ prin aceste date, nu e în gândul nostru s'o arătăm în rândurile ce urmează. Aici voim doar atâta: să arătăm că, dacă sunt „revizuri” de făcut, acestea sunt a se face cu liniște și seninătate, și învățații romano-catolici au dat și dau dovadă despre aceasta.

¹⁾ Cfr. Dr. FR. DVORNIK: „Le second schisme de Photios, une mystification historique”, în *Byzantion, revue internationale des études byzantines*, tom VIII, fascicule 2, Bruxelles 1933, pag. 427-474.

²⁾ V. GRUMEL: „Y-eut-il un second schisme de Photios” în *Revue des Sciences philosophiques et theologiques*, tom. XII, 1933 pag. 432-457 — precum și în: „La liquidation de la querelle photienne in „Echos d'Orient”, Paris tom. XXXVII, pag. 257-288.

³⁾ E. AMAN: *Dictionnaire de Théologie Catholique* tom. XII, fasc. CVI-CVII, Paris, 1934 art. „Photius” col. 1536-1604.

⁴⁾ M. JUGIE: „Schisme Byzantine” *Dict. Theol. Cath.* tom. 14, col. 1312-1401.

⁵⁾ Cfr. R. P. PIETRO ALBERS: *Manuale di storia ecclesiastica*, Torino-Roma, 1928 pag. 364.

⁶⁾ Cfr. *Cultura Creștină*, Blaj, anul XVIII, Iunie-Iulie 1937 Nr. 6-7 pag. 442-444.

⁷⁾ Cfr. Dr. MILAN P. SEȘAN: „Schismă între Patriarhii Fotie și Ignatie?” Cernăuți 1936, pag. 35.

Pe mine în rândurile ce urmează mă preocupă o altă chestie, și anume: Dacă Fotie e, sau nu, *sfânt*, în adevăratul înțeles al cuvântului, încât să poată fi introdus în sinaxarul sfinților, cum s'a făcut, pe alocurea, în biserica bizantină?

Și socotim că nu este fără de interes a cerceta acest lucru. Căci e știut că, mai ales în ultima vreme, multe din bisericile disidente îl preamăresc și-l laudă pe Fotie ca pe un Sfânt Părinte, comparându-l cu marii Doctori și Sfinți ai Bisericii lui Hristos: de ex. cu un Sfânt Ioan Gură de Aur, cinstindu-l ca pe un mucenic al dreptății. Firește, dacă disidenții s'ar mărgini la cinstirea cucernică a „sfântului” lor, nu ne-am prea bate capul cu acest lucru, fiind o chestie „de ordin intern”, care-i privește exclusiv pe disidenți. Numai cât, dânsii înțeleg că, odată cu cinstea și cultul dat lui Fotie, să lovească în Biserica lui Hristos și în Capul ei văzut, Papa dela Roma. Și iată de ce e de mare interes să cercetăm vieța și faptele lui Fotie spre a vedea întrucât e „sfânt” și întrucât merită acest titlu.

Că într'adevăr câteva din bisericile răsăritene îl cinstesc ca sfânt, ne-o spun sinaxarele lor, în care cetim la șase Februarie: „*Memoria sancti Patris nostri et archiepiscopi Constantinopolis, Photii; celebratur autem eius synaxis in monasterio sancti prophetae et Baptistae Ioannis, ad locum Eremitae dictum sitto*”. Adică: „*Pomenirea sfântului nostru Părinte și arhiepiscop constantinopolitan Fotie; se sărbătorește amintirea lui în mănăstirea sfântului proroc Ioan Botezătorul, așezată la locul așa zis al lui Eremita*”, — cari cuvinte se cetesc în codicele grecesc din mănăstirea Sfintei Cruci de lângă Ierusalim, care a fost scris în veacul al X-XI-lea¹⁾.

Această cinstire a lui Fotie ca sfânt n'o întâlnim înainte de veacul al X-lea și al XI-lea, cum ar voi să susțină Papadopolos Kerameus²⁾, și nici nu este în toate codicele pomenite de el. Așa de pildă lipsește din codicele 266 al mănăstirii Sf. Ioan de pe insula Patmos, unul dintre cele mai vechi codice; din codicele Mediceo-Laurentian 787 din S. Marco, transcris în anul 1050, precum și din alte codice de mare valoare și autoritate³⁾.

Prin urmare nici disidenților orientali nu le-a convenit să-l

¹⁾ Cfr. M. Jugie: *Theologia Dogmatica Christianorum orientalium*, Parisiis 1926, vol. V pag. 683 în apendice. Aceleași cuvinte se mai află și în cod. 219 din biblioteca din Berlin, numit și Synaxarium Lirmondi, scris în sec. XII-XIII; în codicele grecesc din Paris 1594, din veac. XII, în care Fotie e chemat „*Thaumaturgus*” — făcător de minuni. — Jugie o. c. pag. 684 în notă.

²⁾ Cfr. Jugie: op. cit. pag. 684.

³⁾ Cfr. Jugie: op. cit. pag. 685 în notă.

treacă pe Fotie printre sfinți. De fapt, teologii bizantini se împart în două tabere, când e vorba de sfințenia lui Fotie. Unii îl preamăresc și-l declară sfânt; alții îl cenzurează aspru și-i aduc grave învinuiri. Printre cei dintâi se numără câțiva dintre învățăceii săi ca: Arethas, arhiepiscop de Cesarea, și Nicolae Misticul, care-l numește pe Fotie: „*Sanctissimum patriarcham, inter pontifices Dei maximum et celeberrimum hominem Dei*”¹⁾.

Alți autori și scriitori greci însă îi dau alte certificate. Astfel cronicarul Constantin Manasses îl declară pe Fotie „*Malefactorem et superbum*” adică: răufăcător și mândru²⁾; iar Efrem îl numește „om înșelător și foarte șiret: *virum fraudulentum et astutissimum*”³⁾.

Cum vedem nici la ei acasă nu convin disidenții în privința cultului lui Fotie. Dar deoarece în ultima vreme s'a pornit, totuși, printre dâșii un curent de preamărire a lui Fotie „sfântul”⁴⁾, e bine să vedem și noi dacă adevărul faptelor îl îndreptățește la această cinste.

* * *

Ce este un sfânt? Cuvântul acesta: sfânt, are mai multe înțelesuri, și după aceste înțelesuri el se poate aplica fie lucrurilor, fie persoanelor. Evident, fiind vorba de sfințenia lui Fotie, nu poate fi vorba de sfințenia ontologică, aplicabilă lucrurilor. Rămâne deci sfințenia personală. Dar și aceasta, la rândul ei, e de trei feluri: comună, mai perfectă și eroică.

Sfințenia comună este starea de har în care sunt mădulele Bisericii. Această sfințenie o au toți credincioșii care n'au păcatul de moarte pe suflet. — Sfințenia mai deplină, sau evanghelică, este aceea care, în Biserica lui Hristos, trebuie să rezulte din practicarea sfaturilor evanghelice, sau din regulile de desăvârșire mai înalte, sugerate de Isus Hristos. Pe această treaptă a sfințeniei se află cei ce s'au înrolat în vreun cin călugăresc și se străduiesc din răspuțeri să țină regula aprobată de Sfânta Biserică. — Sfințenia eroică este treapta cea mai înaltă a manifestățiunii sfințeniei. Este acea sfințenie, despre care Sfântul Pavel scrie: „*Totuși cu mai multă plăcere voiu jertfi pe mine însumi pentru sufletul vostru*” (II Corint. XII, 15). Această treaptă a sfințeniei cere eroism în practicarea tuturor virtuților, și mai ales într'a iubirii evanghelice. În

¹⁾ Cfr. M. Jugie, op. cit. pag. 686.

²⁾ *Compendium Chronicon*, vers 5160-5163 P. G. t. CXXVII, col. 413 apud Jugie, op. cit. pag. 687.

³⁾ *Ephraemii chronologi Caesares*: P. G. t. CXLIII, col. 365 — apud Jugie op. cit. pag. 688.

⁴⁾ Cfr. Jugie, op. cit. pag. 690.

puterea acestei sfințenii noi nu trebuie să iubim numai pe prietenii noștri, ci și pe dușmanii noștri; să facem bine celor ce ne prigonesc și ne calumniază (Mat. V. 34).

Dar, ca cineva să fie cinstit ca sfânt, s'a cerut totdeauna și se cere să fi desprins virtuțile creștinești, mai ales cele teologice: credința, nădejdea și dragostea; și cele cardinale: prudența, dreptatea, cumpătarea și tăria, în grad eroic.

În Biserica Romei, începând din anul 1654, din orânduirea Papii Urban al VIII-lea, nimeni nu mai poate fi cinstit ca sfânt dacă nu i-s'a făcut procesul de canonizare, și dacă n'a fost declarat ca atare de Papa. Înainte de această dată canonizările se făceau în două feluri: pentru mucenici, Episcopul verifica actul muceniciei, și cel ce suferise într'adevăr mucenicia pentru credință, era declarat sfânt; pentru ceilalți mărturisitori se cerea exercițiul eroic al virtuților creștinești și săvârșirea de minuni după trecerea lor din viață.

Pentru ca Fotie, așadar, să poată fi trecut în sinaxarul sfinților și să i-se aducă cultul dulei, care se cuvine unui sfânt, se cere ca să strălucească în viața lui practicarea eroică a acestor virtuți, și apoi, ca o confirmare din partea cerului, a acestei eroicități, să întâlnim minuni săvârșite după moartea lui, prin mijlocirea lui.

Poate-se dovedi așa ceva, când e vorba de Fotie? — Iată întrebarea la care trebuie să răspundem. De aceea ne întrebăm:

Deprins-a Fotie virtuțile creștinești în grad eroic?

Nimeni nu tăgăduiește Patriarhului Fotie agerimea minții, ingeniu, cultura sa vastă, multilaterală. „Nul ne conteste pas, scrie M. Jugie, que le patriarche byzantin ne soit l'une des plus puissantes personnalités que connesse l'histoire de la littérature grecque”¹⁾.

Istoricul Todesco îl numește: „uomo di svariata cultura, elegante scrittore, avido di apprendere, che rubava le ore al sonno per dedicarle allo studio” („Om de cultură variată, scriitor elegant, dornic de a învăța, care fură somnului ceasurile pentru a le închina studiului”)²⁾. Și ca acesta, toți istoricii catolici, într'un chip sau altul, îi recunosc unanim extraordinara sa cultură în domeniile științifice, și mai ales pe tărîmul literaturii. Numai că altceva este știința, cultura, ingeniu, și altceva este virtutea și practicarea ei. Alta este știința care umflă: „scientia quae inflat”. Dar, știința lui Fotie, care se desprinde din nenumăratele scrieri ce ne-au rămas

¹⁾ M. Jugie: Dict. Theolog. Cath. tom. cit. col. 1538.

²⁾ L. TODESCO: „Corso di storia della Chiesa”, Torino-Roma 1925, vol. III pag. 190.

dela dânsul, este departe de a fi asemenea științei Sfinților Părinți ai Bisericii. P. Palmieri, mare bizantinolog, care a studiat adânc scrierile lui Fotie, are aceste rânduri de apreciere despre Fotie: „In scrierile lui Fotie e greu să găsești ceva care să-ți trezească evlavia creștinească, să aprindă în suflete scântele dragostei către Dumnezeu, să expună comorile înțelepciunii dumnezeiești ascunse în Sfintele Scripturi, după cum au făcut Sfinții Părinți”¹⁾.

De fapt, dacă am ceti scrierile sale, ne-am alege la urmă cu un vocabular, care e departe de a ne inspira dragoste către aproapele, sau cel puțin la bună cuviință. Nu mai vorbim de persoanele împotriva cărora sunt îndreptate, de cele mai multe ori, invectivele sale, care deseori este ori Papa, ori delegații Papii. După ce Papa Niculae I, unul din cei mai mari Papi ai Bisericii, l-a depus din scaunul uzurpat Patriarhului Ignatie, Fotie dictează împăratului Mihail Bețivul o scrisoare atât de batjocoritoare, încât însuși Papa, în răspunsul dat, putea să afirme că scriitorul acelor rânduri își înmuiașe condeiul în gâtul unei năpărce²⁾.

În epistola cu care Fotie se îndreaptă în anul 867 către scaunele bisericilor din Răsărit împotriva Delegaților Papii, trimiși la Bulgari, îi numește pe aceștia „*homines impios et execrandos*”; „*e tenebris prorpentes*”, adică: oameni nelegiuți, de nesuferit; ieșiți din întuneric, care s’au dus la Bulgari „*tamquam aper agrestis, vineam illectam nuper constitam insillentes pedibus et dentibus, hoc est semitis quibusdam politiae turpis et dogmatibus pravis ab eorum audacia adinventis depraedantes, devastabant*”³⁾. Și continuă pe acest ton numindu-i pe latini „*insanos*”, „*insanctificatos*”, „*ad impletatis apicem progressos*”, „*novos apostasiae praecursores*”, „*Antichristi ministros*”, „*mortibus multis dignissimos*”, „*communem pestem*”, „*perfidios deceptores*”, „*theomachos*”, „*mille anathematismis dignos*”. — În epistola XVII, scrisă împotriva celor ce l-au osândit, le zice acestora: „*alleni a Christo*”, „*nefariti*”, „*bis mortui*”, „*eradicati*”, „*maculati*”, „*probrosi*”, „*audaces*”, „*arrogantes*”.

După dânsul învățătura despre purcederea Sf. Duh și dela

¹⁾ „In Photii scriptis vix fas est aliquid reperire quod christianam loveat pietatem, quod igniculos amoris Dei in animis accendat, quod reconditos in sacris scripturis divinae sapientiae thesauros ad normas sanctorum Patrum explanet”. Palmieri: „Theologia Orthodoxa”, vol. I. pag. 733.

²⁾ „Tantis erat verbis contumeliosis, imo blasphemis respersa, ut scriptor eius, non nisi in gutture colubri calamus tinxisse putetur”. Nicol. epist. 9, Labb. t. VIII, citat la Dr. Vasile Lucaciu: „Istoria lui Fotiu” Balamare 1892, pag. 86, în notă.

³⁾ Cfr. PHOTII epist., lib. I, epist. XIII, P. G. CH col. 724.

Fiul, învățătură propusă de Sf. Scriptură și de Sfinții Părinți răsăriteni și apuseni ¹⁾, ESTE O BLASFEMIE, o fabulă impie, o absurditate: „*Blasphemia*“, „*implia fabula*“, „*absurditas*“, „*vesania*“, „*dementia*“, „*haereses*“, „*delirium*“, „*venenum letiferum*“, „*apostasla a fide*“, „*sabellianismus*“, iar teologii catolici care susțin aceasta sunt: „*impil, blasphemi, caeci et surdi, quos Occidentis haeretici tenebrae detinent, novi Pneumatomechi, sanctae Trinitatis hostes furiosi*“, și alte grațiozități, pe care orișice le poate găsi în cartea sa: „*De Spiritus Sancti mystagogia*“ ²⁾. Cei care fac acest „florilegiu“ de invective, își poate face oricine o idee la ce grad de „sfințenie“ ajunsese Fotie!

Dar la canonizarea unui sfânt nu e de ajuns să i se examineze numai scrierile, ci mai presus de toate faptele: exercițiul virtuților în grad eroic. — Și care sunt faptele Patriarhului Fotie, de când urcă scaunul patriarhatului și până la moartea lui?

Istoricii nu prea convin în a alege care a fost viciul de căpetenie al lui Fotie: mândria ori ambiția ³⁾.

Oricum, e sigur că a fost stăpânit de amândouă. Nu judecăm sufletul și conștiința lui Fotie, căci, desigur, a fost judecat de Dumnezeu. Noi facem proces faptelor sale săvârșite la lumina zilei. Și asta o putem face spre a vedea dacă i-s-ar cuveni cultul duliei care se dă Sfinților lui Dumnezeu, așa cum au susținut și au făcut bisericile disidente. — Vorbească faptele:

Spre a-și satisface ambiția, nu s'a silit să calce în picioare canoanele, consfințite de practica Bisericii și primite și aprobate de Papa. Însăși alegerea sa din starea de simplu laic, ce era, la episcopat, numai în timp de 6 zile, fără a păstra timpul cuvenit dintre primirea unei hirotoniri și a alteia, era o călcare flagrantă a canoanelor bisericești și civile, care prescriau că dacă cineva din starea laicală este făcut Episcop „*să nu fie făcut deodată Episcop, ci mai întâi să fie făcut cleric și pe această treaptă să rămână nu mai puțin de trei luni, și după ce va fi deprins sfintele reguli și ministerul de toate zilele al Bisericii, să fie apoi făcut Episcop*“ ⁴⁾. — Mai departe: ocupă un scaun patriarhal, al cărui titular, Ignatie,

¹⁾ Cfr. *Cultura Creștină*: „*Visarion al Niceei și Săborul din Florența*“ Nr. 1-2 Ian.-Feb. 1939, pag. 18 și urm.

²⁾ *P. Gr. CII*, 219-392.

³⁾ Cfr. *M. Jugie*: „*De morali effigie Photii*“, „*Bessarione*“ Iasc. 155-157 anno XXV Dec. 1921.

⁴⁾ „*Si laicus hoc modo ad episcopatum eligatur, non repente episcopus ordinatur, sed primo clericis non minus tribus mensibus connumeretur, et ita sanctas regulas et quotidianum Ecclesiae ministerium edoctus, episcopus ordinetur*“, cfr. *Novellam 123 Iustiniani*.

trăia, depus fiind numai de autoritatea civilă. (În ultima vreme Prof. Fr. Dvornik susține, printre altele, că întronizarea lui Fotie ar fi fost *canonică*, întru cât patriarhul Ignatie și-ar fi dat într'adevăr demisia¹⁾. Afirmă totuși că legitimitatea acestei demisii este „*discutabilă*“, deoarece demisia a fost forțată de anumite împrejurări²⁾. Discutabilă este, deci, cel puțin din această privință, și canonicitatea alegerii lui Fotie la Patriarhat. După aceea: Fotie se lasă să fie consacrat de Gregorie, Asbestos Siracusanul, excomunicat de Patriarhul Ignatie din pricina urii și a mâniei ce o avea, fără nici un motiv, împotriva patriarhului său³⁾.

Noi nu vom spune prin aceasta, ceea ce susțineau ignațienii de pe atunci, că această hirotonire ar fi fost *invalidă*. Constatăm numai că, și din acest punct de vedere, nu e lipsită de vină această hirotonire, făcută de un excomunicat. Dar toate aceste încălcări ale canoanelor Fotie a știut să le arunce în cărca altora: a Împăratului și a clerului, care l-a „*constrâns*“ să facă ce a făcut, cu toate că el a protestat și a plâns⁴⁾.

Nu va putea însă să fie scuzat de alte grave încălcări de canoane ce le-a săvârșit însuși, ca Patriarh.

Astfel, în Conciliul din Constantinopol, ținut în luna Februarie din 859, îl depune și-l excomunică pe Ignatie înainte de a fi înștiințat Sfântul Scaun de exiliul și de depunerea venită din partea Împăratului. În 861, într'un alt conciliu, ținut în biserica Sfinților Apostoli din Constantinopol, fiind de față delegații Papii Niculae I, reînviește această depunere și-l excomunică, — acțiuni în ambele cazuri anticanonice, și anume: în întâiul caz pentru că, amăsurat canoanelor, niciun episcop nu putea fi depus fără aprobarea Papii⁵⁾. Mai mult, pe lângă că aceasta era o nouă depunere, e anticanonică și prin faptul că cel depus era judecat *in lpsă*, căci

¹⁾ Cfr. Fr. Dvornik: „*Le premier schisme*“ op. cit. pag. 313.

²⁾ Cfr. MILAN SEȘAN, o. c. pag. 30.

³⁾ Cfr. L. Todesco, o. c. pag. 190.

⁴⁾ Împăratul, scrie Fotie către Papa Niculae, procedând de acord cu adunarea, nu-mi dădu deloc răgaz pretextându-și insistențele sale vii cu voința generală a clerului și zicând că nu i-ar fi posibil, chiar de ar voi să primească, rezistența mea. Eu căutam să mă apăr din toate puterile mele, dar deoarece adunarea era numeroasă, unii nu ascultau scuzele mele; cei cari le ascultau nu le primeau, fiindcă nu le păsa decât de un lucru: de a-mi impune sarcina episcopatului, chiar și dacă aș voi să o refuz. După ce toate căile de rugare îmi umplea cele din lăuntru ale mele de tulburări și confuziuni, se ivi în ochi și se vărsă într'un torent de lacrimi!... Cfr. Dr. V. LUCACIU, op. cit. pag. 26-27.

⁵⁾ Cfr. Can. 5 Concil. Sardic. la DENZINGER: *Enchiridion Symbolorum*. n. m. 57.

Ignatie era deja în insula Metilene. La al doilea conciliu, cel din biserica Sfinților Apostoli, Fotie care era acuzat, și ca atare trebuia să stea pe banca acuzaților împreună cu rivalul său Ignatie, dimpotrivă, se face el judecător în cauza proprie. Ignatie apelează la Papa, conform canonului 4 din Sardica; apelațiunea însă nu-i este admisă. Și încă o ilegalitate trebuia să se comită: Era lege pe atunci ca Episcopul acuzat să fie citat la sinod prin alți episcopi. Ignatie a fost citat la sinod numai printr'un diacon și un laic, și numai odată, contrar legii care cerea ca citațiunea să fie repetată de trei ori ¹⁾.

În 867 ține un pseudoconciliu în Constantinopol și-l excomunică pe Papa Nicolae, călcând grav canoanele și practica Bisericii, căci judeca pe un superior absent, și fără nici cel puțin o încunoștințare, neluând în seamă ceea ce din vechime se spusese de Sfinții Părinți: „*Prima Sedes a nemine iudicatur*“. — Cum se poate împăca această gravă insubordinațiune și mândrie cu sfințenia eroică, cerută pentru canonizarea unui sfânt, nu vedem.

Dar oare cel puțin avut-a virtutea dragostei și a blândeții față de aproapele, virtuți ce alcătuiesc însăși esența sfințeniei, după spusa Sf. Augustin: „*Ubi caritas est, quid est, quod possit deesse? Ubi autem non est, quid est, quod possit prodesse*“ ²⁾.

Răspunsul și la această întrebare este negativ. Faptele dovedesc că a fost un prigonitor crud al adversarilor săi, cu toate că jurase mai înainte în fața episcopilor de a-i cruța de prigoniri. E drept că prigonirile și schingiuirile fără număr la care a fost supus Ignatie și episcopii rămași credincioși lui, veneau din partea autorității civile, dar pricina era el, Fotie. Căci știa el bine că pe câtă vreme Ignatie era Patriarh și nu-și dăduse demisia formal și de bunăvoie, nu putea să șadă liniștit pe acel tron la care râvnise. De aici toate cruzimile de care se plânge la Papa Nicolae, după ce i-le aruncase mai întâi în față lui Fotie, fiind de față delegații Papii și la care Fotie n'avea ce să răspundă ³⁾. Și aievea: Ceeace a suferit Ignatie e de necrezut: a fost purtat din temniță în temniță, aruncat într'un grajd de capre, unde a fost lăsat în toiul iernii, luni întregi de-a-rândul, pe jumătate gol, suferind foame și bătaie dela

¹⁾ „Se pare, spune Ignatie trimișilor ca să-l cheme la conciliu, că voi nu ați cetit canoanele. E regulă, ca un episcop când este citat prin un conciliu, să fie chemat de doi episcopi și de trei ori; și voi mă citați prin doi indivizi, dintre care unul e subdiacon, celalalt laic“. Vezi la Dr. Vasile Sucu, op. cit. p. 37.

²⁾ S. AUGUSTINUS: in Ioannem, tract. LXXXIII, n. 3. P. Lat. t. XXXIV, col. 1846.

³⁾ Vezi la Dr. Vasile Lucaciu, op. cit. pag. 37.

Lalacón, paznicul lui ¹⁾). Scos din grajd, a fost dus la Prometon, și deoarece Ignatie tot mai refuza demisia, fu bătut așa de grozav, încât era aproape să moară, și apoi aruncat, gol de tot, împovărat de lanțuri enorme, care-i făceau răni, într'un mormânt rece, unde l-au ținut cincisprezece zile aproape fără să-i dea de mâncare ²⁾).

Ce să mai spunem despre pătimirile celorlalți episcopi partizani ai lui Ignatie? Din porunca lui Fotie, episcopului din Cysiceno i-au fost fracturate degetele în care el ținea un document compromițător pentru Fotie ³⁾. Pe Mitropolitul din Ancira, Fotie l-a lovit cu propria sa mână în cap cu teaca sabiei, cu atâta furie, încât sângele a început să-i curgă pe haine ⁴⁾.

Aceste crude prigoniri ajunseră la urechea Papii Nicolae, care-l reproșă lui Fotie cu severitate apostolică aceste cruzimi: „*Pe episcopii, care n'au voit să comunice cu tine, adulter și uzurpator, l-ai trimis în exil și, chiar și în timpul de față, nu încetezi de a prigonii Biserica lui Dumnezeu. La fel și pe fratele și împreună slujitor în episcopat, pe Prea Sfântul Patriarh Ignatie, nu încetezi de a-l supune la suferinți ne mai auzite și cazne înspăimântătoare; precum și pe toți ceilalți pe care-i aflu că vor rămânea credincioși adevărului și credinței, te încerci să-i pierzi în toate chipurile și cu toate mijloacele de care dispui*” ⁵⁾.

Urmașul lui Nicolae, Papa Adrian, a putut să afirme că Fotie în aceste crunte prigoniri l-a întrecut în cruzime și pe Dioclețian: „*A exilat și a aplicat diferite chipuri de cazne preoților lui Hristos, și celorlalți credincioși, ba chiar omorându-i încât a întrecut și pe Dioclețian în cruzime*” ⁶⁾

¹⁾ Cfr. *Fotie Spintecătorul*, trad. de Preotul Ortodox, Lugoj, 1930, pag. 17.

²⁾ Cfr. *Fotie Spintecătorul*, pag. 18. A se vedea în această broșură mai pe larg descrierea pătimirilor tragice ale acestui Patriarh.

³⁾ Ignatie către Papa Nicolae: cfr. Libellus în cauza Ignatiei a Theognosto monacho, apud Hergenröther, Photius, vol. III, pag. 426-427.

⁴⁾ „Viderant enim Ancyranum Metropolitanum quod in Concilio liberius pro veritate locutus esset, a barbaro illo (scilicet Photio) propria manu vagina gladii in capite ita vulneratum ut eius vestem sanguine perfunderet”. Libellus în cauza Ignatiei, cit. ibidem.

⁵⁾ „Postremo episcopos, qui tibi tanquam adultero et perversori communicare noluerunt, exilio relegasti. Et usque in praesens, Ecclesiam Dei diversis persecutionibus impugnare non desinis, ita ut fratrem et coepiscopum nostrum Ignatium inauditis poenis et horribilibus tormentis afflicere non quiescas; sed et omnes quot pro veritate et fide commode persistere deprehendis, perdere impraeiunctis moliris” *Nicolai Papae* epist. XCIX ad Photium. Pat. Lat. t. CXIX, col. 1046.

⁶⁾ „Exilia quoque et varia tormentorum genera, mortem praeterea Christi sacerdotibus aliisque fidelibus intulit, ita ut Deocletianum immanitate superarit” *Mani*, tom. XVI, pag. 122.

Aceleași lucruri ni-le spune și Anastasie Bibliotecarul. Nicetas din Paflagonia, biograful Patriarhului Ignatie, descriind cruzimile cu care a prigonit Fotie pe ignațieni, în al doilea patriarhat al său, după moartea lui Ignatie, îi vine în minte figura lui Licinius, prigonitorul creștinilor din întâile veacuri. Servitorii fostului Patriarh au fost prinși și puși la închisoare, schingiuiți în toate felurile, sau trimiși în exil. Cei ce nu erau de părerile sale, erau aruncați în lanțuri și în închisori, și pe care nu-i putea readuce la „pieptul” său, îi dădea cumnatului său Catacalo, intendentul grajdurilor imperiale, care-i schingiuia pe toți cei trimiși la el cu o cruzime liciniană. Pe mulți i-a omorât, pe alții însă, care cedau caznelor, îi trimetea lui Fotie ca pe niște trofee de triumf ¹⁾.

În fața acestor lucruri iarăși ne întrebăm: se pot împăca toate acestea cu deprinderea eroică a virtuților, cerută de sfințenie?

Desigur, ni se va spune, Fotie nu e vinovat de aceste prigoniri. Dovadă: el a intervenit la Bardas, prigonitorul lui Ignatie. Se păstrează de fapt scrisoarea lui Fotie prin care intervine în favoarea prigonitilor. Asta a făcut-o mai ales după ce preotului Blasiu, archivar la biserica mare din Constantinopol, i s'a tăiat limba, deoarece, ne mai putând suporta cruzimile săvârșite față de Patriarhul său, ridică glasul împotriva nedreptăților ²⁾.

Tocmai de aceea nu-i de mirare dacă furia poporului din Constantinopol s'a îndreptat împotriva lui Fotie. Asta l-a făcut să se cutremure. Ia condeiul și-i scrie lui Bardas, deplorând excesele. Mulți s'au grăbit, bazați pe această scrisoare, să preamărească umanitatea lui Fotie. „Dar dacă e uman, cum bine observă Dr. Vasile Lucaciu, și dacă într'adevăr deploră excesele comise, pentru ce nu le pune capăt? Mijlocul era foarte ușor, de a se coborî de pe tronul patriarhal și a-l ridica pe păstorul legitim. Despre aceasta tace Fotiu. Eu cred însă, că în epistola aceasta nu e sincer și că

¹⁾ „Furore adversus Ignatium renovato, cunctos illius domesticos ac servos custodiis, verberibus, exiliis aliisque intolerandis malis et aerumnis oppressit. Profectioni porro illius contra leges et sanctiones ecclesiasticas factae quicumque repugnabant, hos omnibus artibus expugnavit. Alios quippe muneribus et honoribus permulcendo, vel sedium episcopaliū mutationibus ad societatem et communionem attraxit... Quos autem in sua sententia firmos suam communionem penitus aversari videbat, hos omnes quotquot vinculis flagisque frangere non poterat, affini suo Leoni, cognomento Catacalo, biglae praefecto, quem ipse ad eam dignitatem provexerat, homini saevissimo immanissimoque tradebat; qui, ut se de beneficio gratum exhiberet, missos ad se cunctos Liciniana quadam immanitate excruciebat. Ex quibus multos pro veritate ad necem usque propugnatos occidit; plures tamen intolerandis victos tormentis tamquam praeclara munera mittendi remittebat”. Cfr. *Vita Ignatii* et apud Hardouin, col. 1006-1007.

²⁾ Cfr. Dr. Vasile Lucaciu, op. cit. pag. 21.

e numai un act de convențiune, de care Fotiu se servește spre a se debarasa de responsabilitatea faptelor în ochii locuitorilor din Constantinopole, și de a se justifica înaintea episcopilor cari procedau în contra lui ¹⁾).

Nici ipocrizia n'a fost străină de Fotie. Dovadă sunt cele ce le scrie Papii Nicolae în întâia sa epistolă, și mai ales în a doua epistolă trimisă Papii, după ce acesta îl dojenise pe el și pe împăratul pentru procedeul urmat în depunerea lui Ignatie și ridicarea unui laic ca Fotie la scaunul patriarhal. „*Nici când patriarh din Răsărit, scrie Dr. Vasile Lucaciu, nu a arătat față de Pontificele (Romei) atâta respect, atâta modestie, desinteresare și umilință aparentă*” ²⁾).

În această epistolă „*Fotie, departe de a contesta Sfântului Scaun primatul, îl recunoaște în mod expres*” ³⁾. Când însă Papa, descoperindu-i șiretenia și prefăcătoria, îi scrie lui Fotie, combătându-i toate scuzele ce și-le aducea în propria-i apărare ⁴⁾, el se întărită, ia din nou condeiu și scrie renumita epistolă apologetică, plină de invective împotriva Bisericii Romane, a Papii și a delegaților săi, calificându-i de oameni impii, execrabili, monștri ieșiți din întunecimile Apusului, și alte denumiri, cum am putut vedea în „florilegiul” de mai sus, scos din scrierile lui Fotie.

Și acum: Poate fi numit „*sfânt*” un oportunist și un prefăcut ca acest om, care azi recunoaște un adevăr, îl îmbrățișează și-l mărturisește, iar mâine, când același adevăr, dur din fire, nu-i mai convine, îl tăgăduiește cu îndărătnicie?

Mai mult: Papa Nicolae îl prinde și cu minciuna. Fotie îi scrisese că în biserica bizantină nu sunt decrete care să oprească hirotonirea unui laic întru patriarh... Adevărul însă este că în biserica bizantină erau din veacul al VI-lea canoanele Sinodului din Sardica, care opresc (canonul al IV-lea) ridicarea la Episcopat a unui laic. Și nici nu se poate scuza Fotie că nu le-ar fi cunoscut, întru cât canoanele acestea n'ar fi fost la ordinea zilei. Grigore Asbestos, consecratorul lui Fotie, dovedește că erau în mare cinste la Bizanțiu aceste canoane, deoarece când l-a depus Ignatîu, el apelează la Roma în puterea acestor canoane.

Că într'adevăr făcea casă cu minciuna și înșelătoria, ne spun clar câțiva episcopi înșelați de el și atrași de partea lui, care fiind recercați în Conciliul al VIII-lea să-și spună părerea, ei dădură

¹⁾ Istoria lui Fotiu, op. cit. pag. 22-23.

²⁾ Istoria lui Fotiu, pag. 57.

³⁾ Cfr. Dr. Vasile Lucaciu, op. cit. pag. 57.

⁴⁾ Vezi Epist. Papii Nicolae din 18 Martie 862 la Labb. t. VIII, pag. 282.

despre Fotie acest certificat, care e o dovadă în plus că Fotie e departe de a fi pus în rândul sfinților: „*Erat vir, spun episcopii, alla quidem loquens et alla cogitans, et operam dans mendacio. Ex arte gentiliū semper proponebat bona, deveniebat autem in mala, et erat potens ad superandum et decipiendum, ut non est factus, neque fiet ullus hominum*”¹⁾).

Și dovezi, din păcate, sunt destule despre aceasta. Mărturiile sunt Zacaria din Anania și Rodoald din Porto, delegații papali, care au fost înșelați la sinodul din 861, pentru ceea ce și-au atras apoi excomunicarea și pedeapsa Papii Nicolae, ale cărui scrisori către Fotie au fost scoase dela Delegați și falsificate, prin aceea că s'a ras din ele tot ceea ce ar fi fost în favoarea Patriarhului Ignatie și spre dojană lui Fotie și nu s'a dat voie să se cetească în Conciliu scrisorile Papii²⁾. Și încă nu numai că au fost scoase unele lucruri din scrisoarea Papii, dar multe altele au fost adăugate, interpolate, totul dând un imn de laudă la adresa lui Fotie, lucru de care se plânge Papa Nicolae, care arată locurile interpolate³⁾.

Toate acestea nu infirmă teza că Fotie n'a rămas schismatic și rebel până în sfârșit. Impărtășim părerea celor ce susțin că Fotie a murit în sânul Bisericii catolice. Dar faptul, că a fost și rebel și schismatic, rămâne. Înainte de a fi încă Patriarh, pactiza cu rebelul Asbestos Grigorie, excomunicat de Patriarhul Ignatie. Apoi ca Patriarh și-a atras anatemele Romei sub Papa Nicolae I, la 862⁴⁾. Și tot la Roma și tot de același Papă a fost excomunicat solemn, împreună cu delegații prevaricatori, cu aceste cuvinte: „*Sit Dei omnipotentis et beatorum Apostolorum principum Petri et Pauli, et omnium simul sanctorum, atque venerandorum sex universallum concilliorum auctoritate, necnon et Spiritus Sancti per nos iudicio, omni sacerdotali honore et nomine alienus et omni clericatu prorsus exutus...*”⁵⁾. Și a fost osândit și a treia oară. De data aceasta de Papa Adrian II, în anul 869, tot în Conciliu Roman, „*căci deși, după cum spune Papa, a fost deja osândit de predecesorul meu, și afurisit de noi pentru crimele săvârșite mai înainte, totuși, pentru că*

¹⁾ Cfr. HARDUIN, tom. V. pag. 787.

²⁾ „Pervenientibus legatis Apostolicae Sedis Constantinopolim, et Concilio congregato, graeci epistolas suscipientes quicquid in eis erat pro Ignatio vel contra Photium, inverterunt, subtraxerunt et in Concilio legi minime pertulerunt”. — Anastasius Bibliotecarius in: Praefatio ad Concilium Const. IV, Harduin, V. 751.

³⁾ Vezi pe larg aceste interpolații la M. Jugie: De morali effigie Photii in „Bessarione” anno XXVI, vol. XXXVII, Ian.-Dec. 1922.

⁴⁾ Cfr. Epis. S. NICOLAI I ad Michaellem Imperatorem, P. L. t. CXIX, 791.

⁵⁾ Nicolai I epis. XLVI ad Michaellem Imperatorem P. L. t. CXIX col. 852.

acum s'a dat la noi excese, care întrec neleguirile de mai înainte, ponens in coelum os suum adversus veneranda Sedes Apostolicae privilegia, nova temeritate prorumpit... apostolicae auctoritate censura iterato damnamus..."¹⁾.

În același an, 869, în Conciliul al IV-lea constantinopolitan și al VIII ecumenic, a fost osândit solemn. După ce conciliul a reînviat anatemele date împotriva lui de Papa Nicolae și Adrian, în sesiunea a VII-a l-au mai încărcat cu alte anateme: „*Photio curiali et invasori anathema; Photio saeculari et forensi anathema; Photio neophyto et tyrano anathema; Photio maecho et parricidae anathema; Fabricatori mendaciorum anathema; Inventori perversorum dogmatum, anathema; Photio novo maximo Cynico, anathema; novi Dioscoro, anathema; novo Judae anathema*”²⁾; care ședință a fost aprobată și întărită de Papa. — Că apoi Fotie a mai fost anatematizat și de Papa Ioan al VIII-lea, cum au susținut până acum toți istoricii,³⁾ — non liquet, după cum am văzut, în urma cercetărilor bizantinologilor Dr. Dvornik⁴⁾, Grümel⁵⁾, A. Aman⁶⁾ și M. Jugie⁷⁾. Dar cele patru anateme îi sunt prea destule pentru a putea fi numit schismatic și rebel.

Atâtea fapte care se împotrivesc canonizării lui Fotie nu știm ce s'ar mai putea adăuga. Dacă i-am cerceta și mai amănunțit viața, s'ar mai găsi încă multe lucruri, care îi închid drumul spre cinstea altarelor. Alții îi censurează, și nu pe nedrept, purtarea sa cu principii vremelnici, lingușindu-i și închizând ochii la toate fărâdelegile lor⁸⁾. Astfel pe Bardas incestuosul nu l-a cenzurat, cum făcuse Patriarhul Ignatie; cenzură ce-l costase scaunul patriarhal și o serie întreagă de suferințe și prigoniri. Unde-i tăria Sf. Ioan Botezătorul? Fotie dă împărtășanie acestui incestuos. Dar oare îngăduit i-a fost așa ceva, când oricărui preot bun i se cere să apere cu viața de profanare SS. Taine, al căror ministru și păzitor l-a pus Dumnezeu? Unde-i tăria Sfântului Ambrozio, care-i închide ușa bisericii în fața împăratului Teodosie?

Abia omorât Bardas de împăratul Mihail, Fotie, spre a-l linguși

¹⁾ Cfr. *Acta Con. Const.* IV, ess. VIII, *Hardouin*, t. V, col. 869.

²⁾ *Pat. Lat.*, ibidem col. 873. Cfr. 868, 882, 900, 915, 918.

³⁾ Cfr. *ALBERS*, op. cit.; *M. Jugie* super „*Bessarione*“ vol. cit.

⁴⁾ Op. cit. loc. cit.

⁵⁾ Op. cit. loc. cit.

⁶⁾ *Dict. de Theol. Cath.* loc. cit.

⁷⁾ *Jugie*: *Dict. de Theol. Cath.*: art. *Schisme Byzantin*, tom, XIV, col. 1313 și următoarele.

⁸⁾ Cfr. *M. Jugie*: „*De morali effigie*“; in „*Bessarione*“, vol. cit.

pe noul tiran, rămas singur la domnie, începe să-l blasteme pe fostul său susținător ca pe un om crud, ingrât, nedrept și pe dreptate trimis la moarte ¹⁾).

E știut însă că acest împărat Mihail, supranumit „*Beftoul*” din pricina vieții sale necumpătate, în clipele când nu era turmentat de băutură, își petrecea vremea ridiculizând lucrurile sfinte, procesiunile bisericești. El însuși se îmbrăca de metropolit, și făcea, cu alții unsprezece, pe asistenții bufonului curții sale, numit Gryl, care era la rândul său îmbrăcat de patriarh, cutreerând astfel străzile Capitalei. Intr-o zi de sărbătoare, această procesiune de carnaval se întâlnește cu procesiunea adevărată a Patriarhului Ignatie, care s'a plâns cu amar și scârbă de gesturile și strigătele lor obscene ²⁾. — Ei bine: acest împărat, pe care Ignatie l-a dojenit în repetate rânduri pentru purtările sale, prin mama sa Teodora, regentă pe atunci, pentru Fotie era „*splendoarea regilor*”, „*bucuria patriei*”, „*dulceața și slava tuturor celor ce sunt în Hristos*” ³⁾, și nu aflăm nici cel mai mic protest împotriva acestor batjocoritori ai religiei. El a tăcut, ba unii afirmă că ar fi luat și el parte la ele ⁴⁾.

Mai adulatoare se pare să fi fost purtarea lui față de împă-

¹⁾ Cfr. Epis. Lib. I, epis. XI: Michael! Imperatori a Deo coronato.

²⁾ Cfr. Dr. Vasile Lucaciu, op. cit. pag. 7.

³⁾ „Tu autem, o regum decus, patriae exultatio, imperii stabilimentum et omnium qui Christi nomine censentur deliciae ac gloriatio...”.

⁴⁾ Iată de pildă ce scrie Nicetas: „Quas sacrilegas scurilitates, Photius, cum coram se geri cerneret, rem indignissimam nec reprehendit, nec restitit impietati, neque, quod res divina ludibrio haberetur, verbum ullum contra seu grave seu leve edidit... quin ipse paulatim sacrilegis illis pariter oblectabatur, et una cum impuris histrionibus pueroque consuescebat comessabatur, neque ab eorum consuetudine et ludibriis procul aberat (Hardouin, loc. cit. 977).

Hergenröther ne spune lucruri de necrezut: „Non solum ille non increpavit arguitque, verum etiam nefandissimus homo rem nefandam magis confirmavit, Deo exosum Theophilum illum (qui et Gryllus) precibus comuniens quem bardissimus Imperator suum patriarcham vocitabat. Hic sacerdotalibus vestibus indutus, praedicatorumque more declamans, industrius ludebat, mulorumque instar maximos crepitus dabat... Suoque profano omophorio profanus homo profanum praesulatum profane obsignabat, vocem suam in risu stultis stultus homo exhaltans, inclytoque Ignatio insultans, quod molliore disciplina rebus morem non gereret, nec, ut ipse operae pretium putabat, omni vento facilis ferretur. Sed et cum misero Michaeli Imperatore conserta pugna plures calices hauriret, decem ille superior fuit, Michaeli enim quinquaginta oppleto, Photius magnifice gloriari atque iactare, ut qui, sexaginta epotis, vino deiectus non esset. (Herg. op. cit. I, pag. 473-474).

Nouă însă nu ne vine să credem aceste lucruri, cu atât mai mult cu cât se știe că ignațienii au acumulat adevărate și neadevărate pe socoteala acestei Patriarh,

ratul Vasile, ucigașul împăratului Mihail. — Spre a intra în grațiile acestuia, nu se așteaptă a canoniza pe fiul său Constantin, care moare la 878. Și ca atare îi ridică biserici și-i închină mănăstiri.

Dar ar fi prea lung să-l urmărim în toate actele sale de slugărnice față de puterea vremelnică. Și cele atinse în aceste rânduri sunt însă mai mult decât îndestulătoare spre a dovedi ceea ce ne propusesem dela început: că adevărul ridicarea lui Fotie la demnitatea de sfânt, înscrierea lui în sinaxarele sfinților, nu este deloc îndreptățită. Ba dovedește o completă pierdere a noțiunii sfințeniei creștinești, care presupune, cum am văzut, practicarea virtuților creștinești în grad eroic.

E de prisos să mai adăugăm că în viața lui Fotie nu se adeverește nici cealaltă condiție: a minunilor săvârșite prin mijlocirea lui. — Lucru pe care de altminterlea nici disidenții nu-l revendică în favoarea acestui Patriarh.

Ce credem, în definitiv, despre sfințenia lui Fotie?

Se poate constata din cele ce le-am pomenit. Departe de a fi deprins virtuțile creștine în grad eroic, el s'a făcut vinovat de multe păcate publice. Judecata aceasta, de altfel, e admisă și chiar reluată, și de înalte fețe disidente, ca Nectarie, patriarhul Ierusalimului, care a putut să spună despre Fotie, că „*acest personaj a divizat și a unit Biserica după propriul său capriciu și nu după cum cerea binele comun*”¹⁾.

Nu putem apoi tăinuși nici faptul că s'a intrus patriarh în locul lui Ignatie în contra legilor, și că a atentat împotriva vieții patriarhului legitim²⁾. — Ceeace adeverește odată mai mult nu numai că nu e sfânt, dar că virusul desbinării, infiltrat de pildele sale de insubordonare față autoritatea legitimă, a înveninat întreg organismul bisericii disidente, care, după aceea, rupându-se de trunchiul adevăratei Biserici, s'a uscat și n'a mai putut produce acei eroi de virtute, sfinți, cari împodobesc într'un număr atât de impunător firmamentul Bisericii Catolice.

Facă bunul Dumnezeu ca strădaniile binecuvântate ale oamenilor de bine să fie încununate cu succes: să se prindă cât mai curând această ramură de trunchiul plin de sevă al adevăratei Biserici, pentru ca din nou, și cu reînnoită putere, să înmugurească și să umplă din nou meleagurile Orientului cu mireasma sfințeniei și a virtuții nefățărite.

Dr. DUMITRU LUCACIU

¹⁾ „Quod autem ob proprium commodum, non vero ob commune, conciliaverit et diviserit Ecclesias, manifestum est”. Cfr. *Jugle*, Theol. Dog. pag. 689,

²⁾ Cfr. *Jugle*, Theol. Dogm. pag. 689.

„REVISTA POLITICĂ ȘI LITERARĂ“

IDEOLOGIE ȘI LUPTĂ POLITICĂ *)

Prin ideile anunțate în „Programul nostru“ (an. I. nr. 1), „Revista politică și literară“ dela Blaj plănuia o acțiune pe două fronturi. Prin articolele teoretice urmărea realizarea unei adevărate școli politice, lămurind noțiunile și precisând elementele constitutive ale vieții politice naționale. Dealtăparte, printr'o vigilență supraveghere a vieții publice din Ardeal și Ungaria și chiar de peste munți, relevând cu satisfacție evenimentele și acțiunile bune și cu revoltă și dureroasă critică pe cele rele, gata fiind a răspunde tuturor atacurilor maghiare, cari ținteau, adeseori în mod ocult, la destrămarea naționalității noastre, ea deveni și un organ de înverșunată luptă, mai puțin vie, poate, decât ziarele contemporane, dar, desigur, cu mai multă greutate în susțineri și ca atare și cu mai mult răsunset în formarea opiniei publice ardeleni. Cu toate criticele ce i s'au adus, mai ales din partea revistei literare „Luceafărul“ — pe care le-am văzut deja —, revista blăjană a însemnat, pe tărâmul vieții politice a Românilor din Ardeal, un pas de evoluție atât în lămurirea termenilor vieții politice, cât și în promptitudinea și tăria combativității ei. Prin faptul că între colaboratori, în latura politică, alături de cei de nuanță pur teoretică (A. C. Popovici, A. Ciato, Dr. C. Maniu ș. a.) cuprindea și numele militanților celor mai distinși, Dr. I. Maniu, Dr. Al. Vaida, Dr. Aug. Bunea, C. Bolcaș, V. Nițescu, cari atunci ori ceva mai târziu au avut în mâni cârma vieții publice ardeleni, ea, ca revistă, primea în mod tacit și consacrarea de cel mai înalt organ oficial de publicitate al vieții politice românești din Ardeal. Blajul, ocrotitorul redacției și al unora dintre colaboratori, iar prin școlile sale formator al celor mai mulți dintre ei, prin coloanele acestei reviste, reia firul acțiunii de îndrumare și luptă națională începută de Timoteiu Cipariu prin *Organul luminării*, *Organul național* și *Învățătorul poporului* dela a. 1848. Ca o notă caracteristică, ce-i ridică mult valoarea istorică, trebuie să mai notăm că „Revista politică și literară“ dela Blaj, în susținerile sale teoretice ca și în combaterea acțiunii maghiare primejduitoare, avea o largime și profunzime de vederi atât de evidente încât unele din ele

*) Vezi partea I a art. în „Cultura Creștină“ No. 1-2 din Ian.-Febr. 1940.

apar deadreptul surprinzătoare. Multe din preceptele și precizările luptei naționale de atunci, după cum vom vedea în cele următoare, își păstrează și azi fizionomia unor postulate ale încheșării și consolidării vieții noastre naționale. Aceasta dovedește îndeajuns nu numai că „Rev. politică și literară” a fost, în timpul apariției, o publicație necesară și cu bune rezultate în străduințele ei de a lămuri și fixa termenii și acțiunile vieții publice ardelenе, ci și că ea, prin profunzimea și lărgimea vederilor, a devenit o publicație „naționalistă” cu atâta vitalitate, încât acțiunea ei, departe de a se mărgini în loc și timp, privea națiunea română ca unitate etnică, cu seriile de generații trecute și viitoare.

„Ideea conducătoare deci, — se spunea în „Programul nostru” — care să ne servească drept bază, cadru și normă de conduită în toate acțiunile noastre, trebuie să ne fie înainte de toate: *ideea de naționalitate*”. Acest punct central al programului se simte într’adevăr în toată colecția revistei, ca un nucleu în jurul căruia se desvoltă aproape toate articolele și cronicile politice. Adeseori ea este mai lămurită și mai accentuată. Un exemplu: „Ideea națională trebui să fie firul roșu, care să determine, ori cel puțin să însușească toate acțiunile noastre, în toate condițiile vieții” (A. Ciato în a. I. nr. 6 pag. 174). Ce înțelegeau însă redactorii politici ai revistei blăjene prin „naționalitate”. Ne lămurește tot A. Ciato (an. I. nr. 2 pag. 38):

„...Naționalitatea este cel mai desăvârșit organism, cu toate atributele individualismului nemijlocit, cu cugetarea, simțirea, voința, conștiința și principiul său propriu”; iar în articolul „Postulatele ideii de naționalitate” (an. I nr. 6) se completează: „...va trebui, o politică rațională, să cultive și să desăvârșească toate acele elemente, cari constituiesc naționalitatea”... adică „numărul, legătura de un teritor compact, limba, aspirațiile comune, tradițiile, portul, muzica, dansul”. Astfel individul nu este decât un reflex al conștiinței colective naționale. El aparține de fapt națiunii atâta timp cât poate cuprinde în sine toate aspirațiile și grijile colectivității. Altfel, susține foarte just Dr. C. Maniu în articolul „Soarta neamului” (an. II. nr. 1. pag. 4): „este pierdut pentru neam acel fiu, care nu are sentiment nici pentru nădejtile de fericire, nici pentru nedreptățile și urgia sortii ce se năpăstuesc asupra lui”, (asupra neamului). Naționalitatea este deci o realitate, însăși mănunchiul manifestărilor conștiinței colective a unui mare număr de indivizi conlocuitori, cu aceeași limbă, obiceiuri și aspirațiuni de viitor. Deaceea ea va cuprinde acțiunea politică în sine. „Politica,

zice A. Clato (Politica reală la noi, an. I. nr. 4), este direcțiunea vieții ce se desvoaltă în cadrul ideii naționale"... căci „ca ideea (națională) să devină o realitate are nevoie de constituire înăuntrul și de manifestare înafară". Pentru înfăptuirea acestei „constituiri" interne A. Clato, precizează, în același loc, trei puncte de program pentru activitatea politică:

„Prin urmare datorința tuturor conducătorilor politici români este astăzi înaintea de toate conlucrarea pentru înțelegerea principală a chestiunii noastre naționale" (prin conducătorii politici înțelege: deputații și pressa).

„Paralel cu susținerea intactă, completă și pură a drepturilor noastre la viață națională, ei vor avea să îndeplinească în stil mare constituirea desăvârșită a naționalității noastre", iar pe de altă parte „emanând (ei) din ideea de naționalitate, vor avea să studieze serios, cari sunt elementele constitutive de naționalitate, în ce stare se află ele la noi, și ce este de făcut pentru susținerea lor și pentru tot mai deplina lor îmbogățire în conținut". Dar pentru „constituirea" aceasta a națiunii „numai acel neam este capabil, care și-a creat înainte unitatea de gândire, unitatea de voință și unitatea de muncă" (Dr. C. Maniu: De unde să începem? an. II. nr. 3). Este necesară deci o coordonare a funcțiunilor organismului național, acțiune care după Dr. C. Maniu (în același articol) trebuie începută „cu cinstea străbună și cu onestitatea romană". Același susține, apoi, că trecutul își are, după virtuțile străbune, rol important în renașterea spirituală a națiunii: „Să adunăm în inima și sufletul nostru istoria întregului nostru trecut. Vom găsi acolo dorul răsbunării tot așa de aprins ca și în inima Francezului pentru pierderea Alsaciei și Lorenei, vom găsi amarul durerii nemărginite a Polonezului lipsit de patrie, vom găsi amărâtoarea înălțime a vulturului roman, ce-și rotește ochii peste o împărăție nemărginită". Considerațiunile și percepțiile înșirate până acum își accentuează valoarea practică atunci când unul din conducătorii militanți ai acțiunii politice ardelenne le completează ori chiar le lărgeste înțelesul. Astfel, dl Iuliu Maniu, în articolul „Ideea românismului" (an. I. nr. 1), care-l socotim chiar o complectare a programului revistei, afirmă: „Căstigare convingerii științifice despre dreptatea cauzei noastre, cunoașterea forțelor de cari dispunem, priceperea căilor pe cari mergând trebuie să înaintăm și prevederea pedecilor și pierderilor, cari pot să ne împotrivescă calea: sunt acele elemente din cari vom putea construi baza sigură a luptei noastre".

...„Acțiunea noastră politică trebuie să steie în serviciul ideii românismului"... „Din acest adevăr urmează că lupta noastră poli-

tică, a Românilor (...din Ungaria) trebuie să fie în armonie cu lupta politică a Românilor de pretutindeni, pentruca să ne putem întâlni servind toți împreună ideii românismului, care nu poate fi alterată nici de hotarele geografice, cari ne despart, nici de deosebirea organismelor politice sub a căror domnie viețuim noi, fiii aceluiasi neam*.

Iată în scurtă schițare ideologia politică a „Revistei politice și literare”. Dacă ea nu este originală prin noutatea integrală, a ideilor, constituie totuși un centru de îndrumare și coordonare a acțiunii politice ardelenе, cel puțin a acțiunii oficiale a partidului național român, care în anul 1905 intrase, aproape integral, în mâinile dlui Iuliu Maniu. Acțiunea aceasta găsisе opoziție temporară în atitudinea „revoluționară” a tinerilor dela Tribuna, între cari era și Oct. Goga, și una permanentă în vehemența și necruțătoarea acțiune de guvernământ a guvernelor maghiare dela Budapesta.

Pentru păstrarea și întărirea națiunii, „Revista politică și literară” găsia, principiilor anunțate, o multiplă aplicare practică. Aplicarea lor în viața românească însemna orânduirea și închegarea atâtor și atâtor așezăminte și instituții politice, sociale, economice și culturale. Factorii cari vor duce la izbânda cauzei noastre naționale sunt: „bunăstarea generală economică, cultul religios-național, învățământul național și desvoltarea prin activitate publică a capabilității naționale. Munca, biserica, școala și personalitatea etnică, sunt treptele ce duc la templul libertății naționale”. (Dr. C. Maniu: Program politic și capabilitate politică, an. I. pag. 51). Un factor intern care are menirea de a susține activitatea națională este conștiința datoriei. Pentru întărirea acesteia sunt necesare „de o parte dragostea, alipirea nețărnută de neam, de altă parte gradul de desvoltare individuală a conștiinței... În acest scop vom desveli trecutul neamului românesc ca să-l vadă și să-l înțeleagă toți, vom cultiva și vom răspândi limba, muzica, poezia... ne vom alipi de obiceiurile, credințele, portul și deprinderile noastre și nu vom lăsa cu nici un preț pe lume, ca cineva să se atingă de aceste comori” (A. Ciato: Conștiința datoriei, an. II. nr. 5). Cultura juridică este deasemenea un ce necesar, căci numai „din cunoașterea principiilor firești va urma emanciparea națiunilor din sclăvie” (Dr. C. Maniu: Dreptul public modern, an. III. nr. 5), iar după adâncirea acesteia e necesară „introducerea vieții publice în sinul masselor mari” (Același, an. II. pag. 202). Instituțiile prin care se garantează cultivarea acestor elemente ale vieții naționale sunt: familia și școala... „să ne apărăm mai întâi familia și școala. Să nu uităm, că chestia aceasta este adevărata chestie de a fi, sau a nu fi” (același, an. II. pag. 110).

În ce privește școala, Aurel C. Popovici pledează pentru libertatea învățământului românesc în sensul scoaterii lui de sub sprijinul statului după exemplul Elveției, Belgiei, Statelor-Unite etc. (an. III. pag. 239). Așezămintele menționate până acum contribuie mai mult la întărirea vieții interne spirituale. Concomitent însă cu aceasta era orânduirea și întărirea vieții materiale... „Calea pe care trebuie să apuce un neam care poate și vrea să fie mare este: dezvoltarea economică în toate direcțiunile admise de serioșitatea morală. Organizațiunea economică a scăpat pe străbuni de a-și pierde individualitatea lor, tot organizațiunea puternică economică ne va asigura și viitorul politic” (Dr. C. Maniu: Din istoria organizațiunii neamului românesc, an. I. nr. 5). În chestia vieții economice românești se impunea în acei ani tot mai insistent problema emigrației Românilor ardeleni, mai ales în Statele-Unite ale Americii. Problema este atacată de Dr. Aug. Bunea. (De ce se duc Românii în America? an. I. nr. 4) în care se relevă o serie de cauze: moșierii dau țăranilor pământ spre lucrare în condiții prea grele, Românii învățați cumpără moșii în sate românești și țăranii rămân fără avere, iar băncile românești fac venite acționarilor, și se gândește prea puțin la necazurile poporului. Articolul lui Bunea, cu limpezimea și hotărârea demnă de creionul unui mare scrutător al vieții, a adus problema emigrării în discuția mai multora (I. Br. Hodoșiu, S. Dan, G. Todica și A. Ciato).

Acțiunea de constructivitate națională, așa cum o concepea redacția „Rev. politice și literare”, necesita însă ca o condiție sine qua non unitatea tuturor în gândire și acțiune. O piedecă serioasă în realizarea acesteia o forma atitudinea tinerilor dela „Tribuna” din Arad, care cereau o primenire a cadrelor conducerii Partidului național român, criticând foarte necruțător acțiunea și inacțiunea bătrânilor. Această neînțelegere este privită de revista blăjană cu îngrijorare și necaz, dar cu mult tact și bunăvoință. *Lucian Bolcaș*, în „Chestia conducerii politice” (an. III. nr. 4—6) arată că cel căruia i-se oferă steagul „proniei” este deja în conducerea partidului (I. Maniu) și că nu sunt bune schimbările cu tulburări; iar A. Ciato în „Bătrâni și tineri” (an. III. nr. 4—6) recunoaște toată valoarea celor dela „Tribuna” îndrumându-i însă la „tact” și prudență, iar când pacea, însfârșit, a venit prin încetarea apariției „Tribunei”, locul căreia îl luase deja ziarul „Românul”, A. Ciato dedică acestei lichi-dări un articol întreg sub titlul „Pace” (an. IV. (1912) nr. 6), în care analizând momentele acțiunii de neînțelegere încheie: „Pentru aceea, oricât regret am împărtăși pentru pierderea unei foi — altfel bune — ne mângăiem totuși cu cuvintele dlui Iorga, că „după orice răs-

boiu morții se îngroapă, răniții se trimet la spital și singurele puteri destoinice rămân în rânduri“.

Mai hotărât și aspru, dar bine justificat, este A. Ciato în înfierarea „hărăielilor“ confesionale. „Nu credem în sinceritatea aceloră, fie laici ori preoți, fie mari sau mici, cari prea se aprind în discuții pe temă confesională. ...Căci toți, cu mic cu mare, fără o singură excepție, *suntem prea răi*, decât să avem dreptul a putea fi confesionali! Acest drept începe numai după ce ți-ai împlinit toate datorințele tale creștinești în deplină măsură, așa încât pentru mântuirea sufletului tău, pentru împăcarea conștiinței tale, nu-ți mai rămâne decât să cercetezi și nenumăratele deosebiri de credință ale confesiunilor noastre“ (an. II. nr. 6).

Ne mulțumim cu atâta din relatarea străduințelor revistei blăjene pentru închegarea unei vieți naționale care prin armonia și trăinicia așezămintelor sale să asigure evoluția cerută de „evenimentele apropiatului viitor, despre cari (credeau ei) azi este bine să vorbim deocamdată numai în aluzii“ (an. III. nr. 4—6 pag. 129). Nu-i atribuim, desigur, meritul de a fi creat singură așezămintele cari le profesează și nici nu credem că exclusiv prin acțiunea ei s'au consolidat acestea definitiv, dar o apreciem ca pe un organ de publicitate în care găsim tot ce putea fi bun pentru acele vremi vieții neamului și care a putut și a trebuit să aibă un răsunset și un efect numai constructiv în viața noastră politică și culturală, iar prin afirmările și preceptele cari au resistat timpului, o socotim la loc de frunte între publicațiile locale cari au împrăștiat pe întinsul moșiei strămoșești câteva raze din lumina pe care Blajul, în toate timpurile, a ținut-o aprinsă.

„Revista politică și literară“ n'a fost însă numai un radiator de idei și precepte menite a însufleți și îndruma viața națională. Ea a fost și un soldat care, atent la postul de veghe, observă toată mișcarea din raionul intereselor lui, îndrumă pe cei cari de bună credință se abat dela drumul prescris, somează și lovește, chiar fără cruțare pe cei cari, fățiș ori cu vicleșug, încearcă să nesocotească bunul ce-i este dat în pază. Astfel revista blăjană sesizează bine toate momentele luptei naționale, toate elementele frământării politice generale din statul maghiar și cu o deosebită grijă atacurile acțiunii maghiare contra națiunii române. Ungurii „se folosesc de legi prin cari încearcă să înăbușe acele drepturi din cari omenirea și-a făcut baza vieții sociale. Dreptul electoral se restrânge, dreptul de asociere se sechestrează, cugetarea și opiniunea liberă se pedepsește cu închisoare și cu amende mari, presa liberă se persecută (an. I. nr. 3). Dar frământarea internă a Ungariei ducea,

desigur, la o criză în vederea căreia se recomandă ca metodă de luptă: „o rezervă absolută față de guvern și o concentrare a puterilor noastre naționale” (Dr. Valer Moldovan: „Criza Ungară”, an. II. nr. 11—12). Vasile C. Osvadă în „Lupta de azi” (an. II. pag. 320) analizând factorii susținători ai luptei politice în statul maghiar (plutocrație, burghezi, popor muncitor — socialiști, economiști și naționaliști), încheie:

„Ținuta tactică a noastră nu poate fi alta decât să năzuim și noi din răspuțeri pe lângă aceia cari luptă sincer pentru schimbarea actualului sistem ce stăpânește în viața de stat a Ungariei.

Ca neam însă, și ca factori sociali ni-se impune datoria să înțelegem capitala însemnătate a chestiunilor economice și sociale — cari stăpâni-vor absolut apropiatul viitor”. A. Ciato demască schimbarea politicii guvernului budapestan: „Atât de mult trâmbițata »politica de bătrâni« vor să o înlocuiască acum cu o politică »engros«, care cu mai puțin sgomot, dar cu atât mai sigur să sape de-a dreptul la temelii ființei noastre naționale” (Cum să ne apărăm, an. IV. nr. 9—10). În răstimpul anilor 1910—1913 contele Tisza, constrâns de greutățile interne, întreprinse o acțiune de împăcare între Unguri și Români. Acțiunea trecuse hotarele imperiului Austro-Ungar cu opriri mai stăruitoare la București și cu răsunet în capitalele mari ale Europei. Astfel chestiunea Românilor ardeleni căpătase amploarea unei probleme internaționale. Dar guvernul maghiar nu era sincer și binevoitor în tratativele sale. Incerca prin fel și fel de manevre să-și formuleze el delegația de Români cu cari să trateze și se îngrijea ca ceeace ar fi să dea cu o mână să poată lua cu cealaltă. Problema păcii între Unguri și Români preocupă mult pe redactorii și colaboratorii „Revistei politice și literare” în anii III, IV și V. Articolele semnate de: A. Ciato, (Tisza și Românii, Finita la comedia, În chestia împăcării româno-maghiare), declarațiile politice ale dlui I. Maniu, (an. III. pag. 4—6) ca și o mulțime de note și cronici politice sunt consacrate acestei delicate și spinoase probleme. În toate se demască falsitatea acțiunii guvernului ungar și se previne națiunea asupra primejdiei, iar Ungurilor li-se răspunde: „dacă vreți o împăcare cu adevărat, dați naționalității ce este a naționalității și noi bucuroși vom da, cum am dat și până acum statului, ceeace este a statului. Dar sub firma statului nu cereți să vă dăm vouă, ce nu poate fi decât numai al nostru”. (A. Ciato: Tisza și Românii, III. nr. 1).

O lovitură fățișă contra românismului era legea lui Appony, care amenința cu maghiarizarea învățământului. Aurel Ciato previne primejdia și crede că urmând o politică practică „vom ști

să tragem toate foloasele acestui proiect de lege și vom ști să-i facem iluzorii toate dispozițiunile cari nu ne sunt pe plac". Augustin Bunea sesizează răul mai adânc și, în articolul „Profesorii școlilor secundare și ajutorul dela stat” (an. II. nr. 5), atrage luarea aminte asupra paragrafilor 15—18 din regulamentul legii după dispozițiile cărora guvernul budapestan, când va crede de bine, poate scoate din învățământ toți profesorii distinși. Aceste sesizări și răspunsuri plecate din Blaj prin coloanele „Revistei politice și literare”, din care noi am putut menționa doar câteva, aveau toată greutatea și seriozitatea cuvenită unui atare vechiu centru de cultură și simțire românească.

O caracterizare tocmai în acest sens a acțiunilor blăjene o servește ziarul „Tribuna” dela Arad, cu ocazia convocării, aci la imbinarea Târnavelor, a primei adunări de protestare contra proiectului lui Apponyi, la 10 Martie 1910, care zice:

„Dacă s’ar mai găsi români cari să nu înțeleagă situația și să nu se avânte în luptă, alarma dată de blăjeni trebuie să scuture pe toți. Blajul nu se alarmează de toate; când se aruncă însă în luptă, s’o știe toți, că e primejdie mare, că trecem vremuri istorice”. (cf. an. I. nr. 7. pag. 205).

„Revista politică și literară” era o publicație blăjană și cuvântul dus de ea în cele mai depărtate colțuri ale românismului avea deci tăria cuvântului plecat dela Blaj. Deaceea credem că importanța ei pentru viața politică ardeleană, de atunci, a fost unică, așa cum o confirmă azi unii din foștii ei cititori, preoți și învățători.

Prestigiul și interesul în fața cititorilor săi a fost desigur mărit și prin faptul că „Revista politică și literară”, pe lângă tratarea teoretică a chestiunii de naționalitate, cu care ocazie viza națiunea română în integritatea ei etnică, acordă atențiune deosebită și vieții românești de dincolo de munți. Avea colaboratori din toate centrele însemnate ale vechiului regat, care afară de producțiile lor literare, trimiteau corespondențe ocazionale, și adeseori chiar articole asupra unor probleme economice, politice și sociale (ex. Dr. G. Morariu: Creșterea și exportul nostru de animale, odinioară și astăzi, 1865—1905 an. I. no. 5), relatări despre expoziția dela București, ș. a. Intre problemele vieții de dincolo de munți, două erau însă mai importante: chestiunea țărănească (1907) și chestiunea balcanică. În nr. 8 (an. I.) Aprilie 1907, „un moț” trimite o corespondență din București având drept titlu întrebarea: „Cari sunt cauzele răscoalelor din România?”, în care se expun succint dar limpede diferitele aspecte ale miseriei, care singură a fost cauza primară a întregii mișcări. În același număr A. Ciato face un co-

mentar asupra problemei, pe care-l încheie cu aceste juste și simțite cuvinte: „Noi, cari ca frați buni am deplâns și deplângem viețile multe, ce s'au curmat și de o parte și de cealaltă, salutăm totuși cu bucurie în mișcarea țărănească zărirea unei noi vieți de renaștere națională“ (pag. 24).

Inspirat de aceeași problemă a anului 1907 este și articolul de fond: *Timpul jertfelor*, din același nr., semnat „Blăjanul“, în care se insistă asupra necesității jertfelor, în vechiul regat, din partea boerilor moșieri, iar în Ardeal din partea tuturor acelora cari prin situația lor socială sunt mențiți a conduce acțiunile naționale: preoți, învățători, profesori, cari toți nu trebuie să facă din congrua sau leafa ce le-o dă statul o piedică în îndeplinirea misiunii lor de conducători ai națiunii. Când P. P. Carp, fruntașul politicei dela București, într'un discurs parlamentar, cerea statului român să păstreze o *neutralitate absolută* față de ceea ce se petrece între maghiari și români, A. Ciato îl judecă aspru și mărturisește toată revolta în fața acestei politici (an. II. nr. 10 Ian. 1910), prin care „generosul domn P. P. Carp se face apărătorul dualismului“. În ce privește chestiunea balcanică, A. Ciato prezisese, încă din 1907 (a. I. nr. 5) constituirea ligii balcanice, în care el preconiza și intrarea României. Deaceea, în 1913, (an. V. nr. 1) când țările balcanice aliate fără de România, încep războiul de eliberare, el cu toată satisfacția reia problema interesului ce ar trebui să-l poarte România chestiunii naționalităților din Ungaria, unde „tocmai în aceste timpuri, se prezintă camerii ungare proiectul reformei electorale, o monstruositate“... și se „procedează, fără multe scrupule la înlăptuirea episcopiei gr.-catolice maghiare“ a Hajdudorogului. Curând, însă, după ce Românii intră în acțiunea balcanică, directorul revistei blăjene se bucură, poate și de triumful susținerilor lui, dar mai mult, desigur pentru că „faptul acesta în sine este de o însemnătate așa de mare, încât succesele României în Balcani apar numai ca un preludiv al marilor schimbări ce o să vie. Căci prin acest gest România a arătat pentru prima dată că nu înțelege să fie numai un apendice al politicei austriace, ...ci-și prețuește și ea interesele sale, pentru cari e gata să se miște chiar și în contra voinței impetuoșilor săi patroni“... Căci, spune mai departe Ciato:

„Țăria unui stat nu stă numai în mărimea sa teritorială și în numărul locuitorilor, ce îl compun, ci de multeori în spiritul luminat care predomină toate instituțiunile și alcătuirile, în conștiința înaltă de drept și de dreptate, în principiul care stă la baza existenței sale, și care-i dă puterea organizației înlăuntru și o tărie de atracțiune irezistibilă în afară“.

Iată cum știau redactorii „Revistei politice și literare” dela Blaj, să observe și să îndrumeze viața politică a Românilor ardeleni și cât de simpatic și curajos în același timp îndrăsneau ei să lege problemele politicii statului român, de problemele politicii națiunii române. Puterea de pătrundere a problemelor zilei, confirmate adeseori în curând de realitatea faptelor (liga balcanică), au dat articolelor lor ceva din puterea de convingere a intuiției.

Pe deasupra tuturor însă, mântuirea venea dela pasiunea muncii, singura prin care se putea face mobilizarea conștiinței naționale la viață proprie și durabilă. Cultul acesta al muncii înfrățite cu ideea națională se resimte în coloanele întregii colecții. A. Ciato o preconizează chiar în ton de apel: „Muncă, muncă nobilă și curată, muncă neobosită, neîntreruptă, care să fie îndrumată de o înaltă conștiință națională și de o înțelegere temeinică a acelor condițiuni, cari asigură evoluția națională a unui popor”. (an. III. nr. 2-3 pg. 35).

Dacă stilul și limba greoaie și uneori chiar defectuoasă n'au adus în latura aceasta politică decât puțin din puterea de basm a cuvântului, vom avea prilejul să cunoaștem în coloanele revistei blăjene și frumuseți de stil și vom gusta chiar fiorul artei atunci când vom trata *importanța ei literară*.

N. COMȘA

LEAC NEPOTRIVIT: ELIMINAREA DIN ȘCOALĂ

COPILUL HOT, MINCINOS, NEASCULTĂTOR, DESFRÂNAT, LACOM

I.

Iată o întrebare, care mă muncеște de foarte mult timp. Imi aduc aminte de anii școlarității, când — elev de clasa VII-VIII-a mai ales — eu și cu alți colegi, am „reacționat vehement”, de mai multe ori, contra acestei pedepse. Odată, când un coleg a fost pedepsit cu aplicarea spontană și publică a unei eliminări pe 7 zile, pentru că la un ansamblu de cor mixt privia mai des la fete decât la dirigior, am reacționat sub forma unei conspirații — „conjurație Catilinară” cum zicea dirigintele —, ținând întreaga clasă ședințe secrete și scriind lungi memorii „forurilor în drept”, în „triplu exemplar”; ba chiar organizând „greve” de câteva zile, pentru „dreptatea cauzei noastre”. Iar de alte dăți alte „reacțiuni”, pe același principiu. — Dar și fără a mă referi numai la mine, te rog, stimate cititor, să-ți amintești de câte ori ai „reacționat” și Dta, în timpul când te interesau acestea „chestiuni”, sub alt unghiu de vedere.

Am urmărit, apoi, tot ce putea fi în legătură cu această problemă, în dezvoltarea evenimentelor sociale ale ultimilor 2-3 ani, în țara noastră. Și, nu odată, am constatat lucruri emoționante. Au existat anumiți copii, cari la vârsta adolescenței au suferit pedepse riguroase, recludiuni și închisoare chiar, pentru aceeași vină, care în timpul școlarității le-a adus abia una sau mai multe „eliminări”. Și alții cari din vina ce atunci s'a crezut ispășită cu o „eliminare”, au ajuns azi în anticamera crimei. — Menționez însă cu exactitate, că e vorba de elemente cari nu au nici un stigmat ereditar, sau vre-o stare psihopatică, ci pur și simplu elemente „normale” sub acest raport.

Cum a acționat oare, atunci, aceea pedeapsă? Cum acționează oare un pompier care, umblând să stingă o schintee, se pomenește cu un incendiu?!

Apariția de curând a lucrării Dlui *Alexandru Roșca*, intitulată

„Igienă mintală școlară” mi-a adus noi gânduri, dar și noi ajutoare în ceea ce urmărim.

Intr'adevăr, astăzi, după expresia lui Menninger: „unul la fiecare douăzeci dintre noi este, a fost, sau va fi, într'un spital de boli mintale”. (Roșca, o. c. pag. 11-12). După statisticele americane, aproximativ 5% din persoanele cari mor în vârstă adultă, mor într'un spital de nervi. Fără îndoială că deranjul vieții psihice de toate categoriile, a ajuns azi la un apogeu de care toate veacurile vor fi geloase. „Doctorul William J. Mayo, (dela celebra clinică „Mayo”), afirmă că neurastenia, psihastenia, isteria și nevrozele înrudite sunt cauza mai multor mizerii umane decât tuberculoza și cancerul. Mizeria cauzată de turburările mintale nu se limitează numai la pacienți ci se extinde deopotrivă la rudele și familiile lor. Mai mult: cu creșterea continuă a complexității civilizației, problema devine din ce în ce mai gravă”. (Roșca o. c. pag. 12, după F. A. Moss.). — Iar cât privește tinerimea: „în prezent este îndeobște cunoscut că demoralizarea tinerilor, prevalarea delincvenței, crimei și a turburărilor mintale profunde, sunt probleme foarte serioase și că situația a devenit mai rea în loc să se îmbunătățească”. (Roșca o. c. p. 15).

Medicii din toate timpurile, alături de preoți și judecători, au lucrat pururea pentru temelia bună a lumii. Ajuțați de corpul didactic și părinți, oh, ce frumos buchet de alinători în această vale a plângerii!

Eu văd că, prin medicina preventivă de astăzi, celea mai grozave boli trupești ca: ciuma, lepra, variola și altele, sunt pe cale de dispariție. Se cheltuește enorm, și cu destul rezultat, căci iată difteria, tifosul, malaria, tuberculoza și sifilisul stau sub ofensiva unei științe care le reduce zi cu zi existența. — Iată, se pare că reușim să ameliorăm sănătatea fizică.

Dar, vai! bolile mintale sunt astăzi cu mult mai frecvente, procentual, ca în toate timpurile. Acestea boli cresc și se înmulțesc vertiginos. Iar bolile sufletului...! Oare, până unde ar mai putea crește?! Dumnezeu, se poate ca tot al douăzecilea dintre noi să fie un nebun?!

Ce se poate face aici? Cum ar trebui să se întocmească planul de muncă?

Astăzi știm atâta, că aproape totalitatea acestor turburări începe din fragedă copilărie. Și mai știm că la aceea perioadă, aproximativ 60% din ele, fiind luate în bună observare, pot fi împiedecate de a se desvolta. Iată deci cum se ivesc, și aici, zorile! Cine oare va vedea lumina?!

Și în vârtoarea acestor amăgiri și desamăgiri, simțesc caldă ironie ce o face filosoful Spencer, zicând: „...Într'adevăr se pare că aproape cei mai mulți oameni și-au pus drept țintă să treacă prin viață cheltuind cât se poate mai puțină gândire”. (citată J. Payot: Educ. voinței, pag. 24).

De fapt, este timpul să învățăm a lucra sufletul copilului! Fie chiar cu riscul de a cheltui oricâtă energie și oricâți bani. Doctorul *Pochet*, un foarte interesant educator, zice multora: „Puneți economiile tale în creierul, mușchii și plămânii copiilor tăi. Aici vor aduce mai mari interese, fără să datorească nimic fiseului”. (*Pochet*: „Restez jeunes”).

Astăzi nu mă mai întreb dacă elevul trebuie sau nu trebuie eliminat. Sunt și eu un educator; am și eu copiii mei.

Iar voi, dragi copii, ai mei și ai tuturor, veniți și voi de atâtea ori în conflict cu noi! Cum vă judecăm noi?! Am mai scris-o și de altă dată: Voi nu sunteți și nu puteți fi de vină, decât foarte rar, extrem de rar!

Pedeapsa eliminării unui școlar, este într'adevăr extrem de favorabilă pentru profesor sau școală. Instantaneu dispăre din primul plan cauza care poate produce profesorului mulți „peri albi” și chiar dispăre ghimpele care ar mișca restul clasei. Cu un cuvânt, după plecarea celui vinovat, se închide afacerea. — Și alte avantaje de acest fel.

Dar oare nu este o lașitate în această acțiune?

Căci, mă întreb: în mâna cui merge acel copil? Oare, dacă recunoaștem necesitatea ca cei buni să rămână mai departe sub o educație îngrijită, cel cu predispoziții, sau cu o conduită deviată dela normele etico-sociale, nu are lipsă și mai mare de acea educațiune?

Eliminatul va fi privat și mai mult de control și directivă. — Căci, fără supărare, trebuie s'o spunem că părinții în absoluta lor majoritate sunt — fără exagerare — dușmani ai școlii și ai educatorilor. Dece aceasta? E o altă problemă cu prea multe laturi.

În mediul social, de toate categoriile, se creează eliminatului o anumită discreditare, care îl poate duce până la o evitare sau chiar o ostracizare. — El, sârmanul, poate ușor reacționa prin potestărea predispozițiilor lui antisociale, apoi mai făcând doi trei pași întâlnește eventual infracțiunea, chiar crima.

Odată ajuns aici, va fi trecut în paternitatea unui institut de corecție care-i va fi mult mai puțin favorabilă ca școala. Indreptarea lui este mult mai dificilă acum.

Studiul sănătății mintale face azi progrese evidente. Nu peste

mult va veni ziua când nimeni nu va putea fi privat de a se familiariza cu acest mare dascăl și medic care se conturează tot mai bine sub numele de „Higiена minții”. La aceasta lucrează azi o frumoasă pleiadă de teoreticieni și practicieni în întreaga lume. În special America excelează în achiziții pe acest teren. — Știința aceasta cercetează toate vârstele și toate clasele. Căci avem o „Higiена a minții” în școală, alta în familie, alta în cazarmă, alta în fabrică etc. Și încă una, cea mai sublimă, a sufletului: credința! Vechea știință sfântă și sfînșitoare, mama și sora tuturor celorlalte. Oh, cât de frumos va fi triumful Higienei minții și al Credinței!

În rândurile ce urmează vom face împreună cu stimatul cititor o cercetare numai în domeniul Copiilor dificili, în special în școală și oarecum în familie, după scopul propus prin titlul acestor rânduri.

Odată, mai demult, am mai stat noi de vorbă, tot despre copii. Ne-am întrebat dacă „Sunt copiii leneși?”; și am răspuns atunci că: nu sunt copii leneși! Dacă vrei, caută aceasta într'un număr trecut din revista noastră. (An. 1937).

Acum, dacă vrei, vino să-l căutăm pe copilul hoț, pe cel mincinos, pe cel neascultător și violent, pe cel desfrănat și imoral, sau pe cel lacom. Pe cel eliminat din școală, mai ales. Poate chiar Dta l-ai pedepsit; poate și Dta suporti pedeapsa lui.

Eu aș vrea să-ți fiu de ajutor.

II.

A) COPILUL HOȚ

Să-l urmărim cu atențiune și măsură interesată, în sensul scopului nostru. Adică, dela micul hoț de „dulceață” sau „creon de grafit” și până la acela care mai poate rămâne sub oblăduirea noastră, fără a trece în patrimoniul poliției.

Furtul implică o liberă dorință și o liberă hotărîre. Numai actul de fur-luare, săvârșit în aceste condițiuni, poate atrage asupra făptuitorului întreaga responsabilitate.

Știm foarte bine, că viața copilului, în primii săi ani, se orientează uneori mai mult, alteori exclusiv, după instincte. Noțiunea de adevăr, aceea de moral și imoral, nu-i sunt cunoscute decât destul de târziu. Trei impulsuri mai importante domină această viață: impulsul sau instinctul combativ, impulsul achiziției și acel sexual.

Hollander spune: „Iubirea de posesiune este o dispoziție naturală sădită în organizația umană, iar exercitarea ilicită a acestei dispoziții nu este decât rezultatul lipsei motivelor de control... Impulsul de achiziție se arată mai natural la copil. Într-o privință co-

pilul este un hoț natural, el caută să-și însușiască orice lucru spre care-l împing impulsurile sale primitive. În celea din urmă, frica de pedeapsă împiedică această tendință". (Roșca, o. c. pag. 92).

Și aici, rolul înlocuirii vieții instinctivo-impulsive îi revine factorului ulterior de educație, căci în mod inițial: toți copiii normali sunt niște „mici hoți“.

Furtașagul de mai târziu este însă rezultatul unei anomalii a sufletului copilului, a unei boli a sistemului nervos, sau a unei educațiuni greșite.

Gilbert Robin spune că furtul are la bază fie un viciu de educație, fie un conflict în psihicul copilului, fie o anomalie a inteligenței sau caracterului.

Se pare deci, că din oricare loc s'ar privi lucrul, copilul nu poate fi cel vinovat.

Studiind cauzele cari pot sta la baza unui act de hoție la copil, Décroly — la primul congres pentru protecția copilului ținut la Bruxelles încă în 1913 — spunea că factorii psihologici cari pot să determine furtul sunt:

1. Furtul prin exces de influență a dorințelor și instinctelor inferioare sau prin insuficiența acțiunii sentimentelor superioare.

2. Furtul prin insuficiența ideilor și prin urmare a judecății și a rațiunii.

3. Furtul prin insuficiența de aptitudini inhibitorii și volitive.

Dr. Roșca, în opul citat, enumeră astfel cauzele furtașagului:

- I. Mediul familial și cel social, cu imensele lui insuficiențe și defecte asupra cărora nu pot să insist aici mai mult și consider, de altfel, că orice intelectual de azi are în conștiință tabloul acesta funest. Acel mediu care duce copilul la drama cea mai grozavă a sufletului și caracterului, la figura „abandonatului moral“.

Jules Lejeune zicea: „Criminalitatea urcă! Nu construind închisori se va face ca nivelul ei să scadă, ci atacând sursa ei: copiii nenorociți și abandonați morali. Acesta, care este copilul fără cămin, copilul fetei mame, a mediului desbinat, a soțului părăsit, al divorțului, al recăsătoriei, etc. Și deasemenea, copilul menajului muncitoresc și al părinților nelegitimi, indiferenți, inapți datoriei lor de educatori, slabi, anormali câte odată, bețivi, vicioși și cari găsesc în casă elemente de depravare pe care le va complecta educația rea a străzii". (Roșca, Delicventul minor).

- II. Sunt copii cari fură din o dorință, o plăcere, o senzație vagă, excitantă, de a comite ceea ce știe că nu-i permis. O stare histeriformă. Sunt furtașaguri unice sau repetate, autorul lucrând singur sau mai des întovărășit, banale sau chiar cu un mobil serios

și valoros, fără a putea fi vreodată un pericol serios și cari fururi dispar din programul copilului la destul de scurt timp după incubare, fără urme.

Iată un exemplu celebru de acest fel: Sf. Augustin în „Confesiunile” Sale, la cartea II. Cap. IV, mărturisește următoarele: „Totuși, eu am vrut să fur și am furat, fără a fi fost împins de mizerie, de nevoi, ci numai din dispreț pentru justiție și atracție pentru rău, căci eu furam lucruri pe care le aveam acasă din belșug și de o mai bună calitate. Era în vecinătatea viei noastre un păr încărcat cu fructe, cari nu te ispiteau prin frumusețea lor nici prin gustul lor. După ce toată seara am petrecut afară, așa cum era răul nostru obicei, mergeam, ticăloșii, în timpul nopții să scuturăm pomul vecinului, furând toate fructele. Și le aduceam toate acasă, nu ca să le mâncăm (abia le gustam) ci ca să le svârlim porcilor. Eram mulțumiți de a fi făcut tocmai ceea ce nu se cădea”. (Trad. după *Igrec*, Dr. Copiii criminali. Bibl. p. toți, 1347). — Care dintre noi nu a comis vreodată o astfel de răutate?

III. Furtul poate fi un produs al subconștientului, când e o reacție ce se substitue eventual unei alte impulsuni, dând astfel loc unui impuls inconștiu, sau provenind tot sub această formă dintr'un conflict mintal care trăiește latent în subconștiința copilului. Drul G. Robin citează cazul unui băiat de 16 ani care fura pentru că i-a fost refuzată o fată (*Igrec* o. c.).

IV. Sexualitatea și pubertatea, acestea epoci cu adevărat bogate și binecuvântate în energii potențiale cari stau gata pentru declanșare, pot fi și ele cauza furtului. Drul G. Robin notează: „O mamă vedea că mereu îi dispar ciorapi. Incepe să caute hoțul și găsește ciorapii în scrinul fiului său (în etate de 6 ani). Acesta, disperat că nu e lăsat să doarmă într'un pat cu ea, sub pretext că nu poate altfel dormi, își înfășura corpul cu ciorapii”. (*Igrec* a. c.)

În epoca pubertății, copilul prezintă în adevăr o descărcare de energie fiziologică adesea de nestăpânit. Această energie cu destulă ușurință poate lua calea anormală a actelor antisociale sau calea autoconsumării în reverii, melancolii, chiar vehemență precoce. Totul e în funcție de ochiul deschis sau închis al îndrumătorului.

V. O ultimă categorie de cauze de furt sunt: defectele mintale provenite din o hereditate încărcată (alcoolism, sifilis etc.), din bolile endocrine (tiroidismul; vezi lucrarea noastră „Sunt copiii leneși?” în „Cultura Creștină” a. 1937 p. 533), din diverse boli organice sau fiziologice. Astfel la copiii cu debilitate mintală s'a descris un „furt prin contagiune”, adică pentru a-și imita camaradul, ca și cum merg doi pe stradă. De altfel astăzi este definitiv sta-

bilit că nu există o moștenire a criminalității. Ceeace e adevărat, e faptul că părinții nevropați și psihopați, alcoolici, sifilitici, epileptici, pot transmite prin ereditate copiilor lor un sistem nervos desechilibrat, predispus la reflexe, impulsuni și violențe. Autori ca Drouet și Hamel arată la 50 % dintre copiii delicvenți hereditatea sifilitică și la 30—40 % alcoolică. — Paul Wets află între urmașii unui olandez alcoolic și vicios: 706 vagabonzi, 206 cerșitori, 185 imorali, 76 criminali și numai 140 „presupuși onești“ (Dr. Igrac o. c.).

Constituția aceasta, descrisă de autori, sub numele de „Constituție hereditară perversă“, se caracterizează prin faptul că acești copii, în ciuda condițiilor favorabile de mediu și în aparență sănătoși, se manifestă din timp foarte precoce neascultători, indisciplinați, ranchiunoși, cruzi și recidivează continuu în viciul lor. „In tot cursul vieții lor prezintă două stigmatе esențiale: amoralitatea și inafectivitatea“. (Roșca: Psihopatologia deviațiilor morali, pag. 12).

Este, în fine, descris un „furt“ la copil, provenit dintr'un sentiment sau un complex de inferioritate. Sunt acele fenomene, evidențiate mai ales de Drul Adler, prin care un copil cu oarecare defect se pune într'o convingere de inferioritate (convingere subiectivă) față de anturajul și semenii lui, și îndemnat apoi — în mod inconștiu — de acest complex, copilul caută compensațiuni pe alt teren, unde și el se poate face admirat de alții. Când această compensare se îndreaptă pe un teren moral sau laudabil, nimic mai bun; dar când apucă pe calea viciului poate da naștere la furt, minciună etc.

Stimate cititor, întâlnind în calea D-tale un mic „pungaș“ oarecare, unul care încă nu a ajuns pe mâna factorilor mai drastici și care poate fi ajutat numai de D-ta singur, încearcă te rog să-l categorisești undeva între șirele de mai sus. Acolo vei găsi îndată cauza faptei lui și instantaneu vei putea dicta singur remediul. Poate totuși v-oi mai zice și eu ceva. Dar numai după ce voi termina cu toți acești „vrednici de pedeapsă“.

B) COPILUL MINCINOS:

Credința în „ex ore puerorum veritas“ a fost în special combătută mult de Renan. Nu este mai puțin adevărat că minciuna nu poate fi decât alterarea conștie și voluntară a adevărului.

Copiii, până cam la vârsta de 8 ani, mint foarte frecvent, dar această minciună este cu totul deosebită de a adultului.

În adevăr, la această epocă, ficțiunea și realitatea sunt identice, iar noțiunea de adevăr apare cu ceva mai târziu. În plus, eroarea este aici foarte frecventă și nu trebuie confundată cu min-

ciuna, precum nici reveria „visătorilor treji” nu trebuie confundată cu aceasta.

„Eroarea e foarte frecventă la copil și mai ales că adesea el e victima sugestiei venită dela adult” (*Igrec*, o. c.), la copil dominând afectivitatea asupra rațiunii. Copilul poate fi sugestionat ușor, iar el va crede și va mărturisi ca și când nu i s'ar fi sugerat. — În practica mea medico-legală am fost pus odată în fața unei copile de 4-5 ani, care susținea că a fost siluită de un moșneag de 70 ani din aceeași comună. Am rămas înmărmurit de cazul ce mi-se prezenta căci numai din gazete și basme mai pomenisem așa ceva. Copila susținea cu convingere și descria cu un oarecare lux de amănunte împrejurările săvârșite fără alți martori; părinții ei — în special — dădeau toată amploarea și gravitatea cuvenită acestui fapt ne mai auzit. — Dar spre liniștea mea și stupefacția părții interesate, nu am putut stabili nici cea mai fină urmă a actului criminal și șantajul — prea probabil — pus la cale contra moșneagului a trebuit să eșueze din „lipsă de probe”.

Se întâmplă apoi uneori trista stare când copiii ajung niște „visători treji” (*reveurs éveillés*). „Aceștia au o închipuire bogată și un fel de impulsivitate interioară de a inventa fel de fel de întâmplări, pe care le povestesc cu detalii de par'că ar fi fost adevărate. Unii au această tendință înăscută. La alții este însă refugiul într-o lume ideală spre a scăpa de nenorocirile cari îi copleșesc. Aici trebuie băgat de seamă. Să nu le luăm cu răul acest sprijin moral, consolarea mică, ce și-au creat singuri”. (*Dr. Igrec*: „Copilul mincinos”. Bibl. p. toți, No. 1347).

Drul Gilbert Robin precizează că minciuna sporadică, la un copil normal, nu trebuie — în general — să îngrijoreze; dar minciuna persistentă, pusă în serviciul unei vanități, lăcomii, lubricități sau răutăți, este fără îndoială semnul unui caracter pervers și trebuie să îngrijoreze pe părinți.

Studiind cauzele cari fac pe copii să mintă, ele s'ar putea clasa astfel (*Roșca* o. c.):

1. Necesitatea de a obține o favoare.
2. Dorința de a ascunde o scădere.
3. Frica de pedeapsă.
4. Pentru un egoism, o vanitate sau o dorință de a fi luat în seamă. Eventual o fire histerică. Unii copii, mai ales cei mici, mint fără a-și dea seama de fapta aceasta în sine, pentru a se amuza, sau a se juca cu vorbele. Este așa zisa: „fabulare”, față de care cea mai bună atitudine se ia prin totală indiferență.

5. Copiii mint adeseori, fiindcă mint cei din casă, părinții și

frații, sau chiar aceștia îi îndeamnă să mintă. De altfel, instinctul imitației este foarte pronunțat la copil și prin aceasta el va căuta să se egaleze cu părinții lui, cari — la tot cazul — îi sunt singurul lui Dumnezeu, la aceea epocă. Adeseori, părinții nu satisfac dorințele copilului scuzându-se cu minciuni pe care el, nu la mult timp, le descopere. Este forțat astfel, să constate instinctiv și intuitiv că minciuna e o condiție a vieții! Ulterior vede că ipocrizia și minciuna convențională — care se infiltrează ușor în el — îi ajută și îi garantează succes în societate.

6. Unii copii mint numai față de anumite persoane sau situațiuni. Acest fel de minciună e foarte interesant și are la bază, în subconștient sau chiar în conștiință, o experiență penibilă sau un raport indezirabil, cu aceea situație sau persoană.

7. Alții mint din o tendință de compensare a unui sentiment de inferioritate (complex de inferioritate Adler) provenit dintr'un neajuns fizic, mintal sau social. — Aici, dacă mobilul celui complex, nu poate fi îndepărtat, trebuie neapărat să se găsească acestui copil o posibilitate de reușită reală într'o altă direcție, unde aptitudinile sale i-ar permite.

8. Alții mint din lipsa simțului critic. Sunt copii cari mint în contra oricărei evidențe. Ei nu-și dau seama că sunt demascați și ridicoli. Aici poate fi un fel de încăpăținare și luptă fățișă contra celor ce vreau să intre în intimitatea lor, sau contra celor cari și-au râs de inferioritățile și insuficiențele lor. În tot cazul, avem de a face cu elemente la cari inteligența este mai mult sau mai puțin scăzută și trebuiesc cercetați din acest punct de vedere.

9. Avem, în fine, o minciună patologică zisă pseudologia fantastică sau mitomania. Aceasta este cronică, obsesivă, disproporționată față de orice scop discernabil. Spun autorii că ar exista mai ales la fete, în special la fete pubere. Desigur însă că nici sexul tare nu va avea mai puțini atari reprezentanți. — Intotdeauna, aici stau la bază constituții mintale bolnave, boli psihice (histeria) sau un teren ereditar grav.

Sunt instructive, de altfel, statisticile care arată procentual cauzele minciunii la copil. Astfel Dșoara Dobré (citată de Igrec Dr. după G. Robin, o. c.) află următorul procentaj: frica de pedeapsă, în 72,8 %; interesul 7,6 %; zăpăceala 5,7 %; lenea 3,8 %; gustul pentru ficțiuni 3,50 %; răutatea 2,6 %; altruismul 2,6 %; alte cauze 1,3 %.

Eu, împreună cu Dna Prof. Virginia Puia, cercetând această cauză la o parte din elevele Școlii de aplicație din loc, am aflat următoarele: la un total de 95 minciuni, sunt: pentru frica de pedeapsă: 32,73%; pentru o plăcere: 25,27%; din glumă: 25,27 %;

pentru a face un rău: 8,42%; pentru un interes: 7,30%; și pentru rușinare: 0,95%.

Se pare deci că absoluta majoritate a minciunilor la copil recunosc de cauză frica de pedeapsă.

Ce scop a urmărit oare acea pedeapsă?

Și mai interesantă este statistica lui Ackerson (citată în Igiena mintală școlară: Roșca, 90), care stabilește procentajul minciunii după etate și sex. După Ackerson: *la băieți*, proporția crește dela mai puțin de 50%, cât este la 4—5 ani, la peste 300% în jurul etății de 9 ani, după care descrește la 200% la etatea de 17 ani. — *La fete*: creșterea este continuă și atinge proporția maximă de 400% la 17 ani*. Adică vorba vine că fetele ar fi exact de două ori mai mincinoase decât feciorii, la 17 ani (numeric, nu calitativ).

Problema copilului mincinos, mi se pare mie, în general, mult mai puțin acută și gravă. Sunt celelalte poveri cari îl apasă bietul, cu mult mai greu. Și înafară de asta, eu văd că adulții din zilele noastre se acuză mereu și reciproc, se plâng și se vaetă deplorabil, cu mult mai mult de minciunile lor proprii decât de ale copiilor! Nu știu. Poate să greșesc. Dar deocamdată cred că având posibilitatea de a face calculul minciunilor tuturor viețuitoarelor cuvântătoare, nu am putea stabili decât cu mari artificii de calcul un mic procent pentru „bieții copii“!

C) COPIII CU TURBURĂRI EMOTIVE

Nervosul, timidul excesiv, neascultătorul, violentul etc. cere să-i dăm și lui o mică atențiune.

Turburările emotive provin — după cunoștințele moderne — din funcția sau nefuncționarea organelor nervoase și endocrine ale corpului omenesc. Hiper sau hipotiroidianii, suprarenalii, pituitarii etc. sunt subiecte cu fenomene intelectuale cari apar pe primul plan. Nervoși, excitabili sau timizi, retrași, solitari, visători cu ochi deschiși, refugiați în lumi imaginare, desadaptați, etc. Au fost descriși în studiul meu în legătură cu lenea, din coloanele acestei reviste.

Se pare că, în unele rare excepții, ar putea fi la mijloc unele cauze mai accesibile cum ar fi: 1. Lipsa oportunităților de joc cu cei între cari se află copilul. 2. Prea multe restricții și pedepse ce i se aplică. 3. Lecții monotone, muncă monotonă, etc.

Asupra celui neascultător și violent se observă (Roșca: Igiena mintală școlară) că uneori prezintă o neascultare generală (de ni-meni și nicăiri), când este vorba de turburări serioase de caracter. Alteori neascultarea este parțială, când cu toată siguranța este în cauză persoana, față de care se ia această atitudine. Între edu-

cator și educat există, dela al doilea spre primul, o aversiune conștie sau inconștie, pe un conflict emotiv intim și subtil.

În general, copiii sunt neascultători, fie că au moștenit aceea natură perversă de care am vorbit mai înainte (refractari, agresivi), fie că au suferit alterațiuni ale caracterului după oarecare boli (encefalite, febre infecțioase), fie că — și aceasta foarte frecvent — ceea ce li se cere, lor li se pare absurd, irațional, disproportionat, inconsistent sau nedrept. Trebuesc ridicate acestea cauze și neascultarea va dispărea ca prin farmec.

Și cu aceasta iată că mă apropiu de problema cea mai grea a zilelor noastre: desfrăul, cu jertfa lui, copilul decăzut și problema educației sexuale.

(Va urma).

Dr. med. EUGEN BAD

HOLLANDIA DOCET

II. ACTUALUL CATHOLICISM OLANDEZ: VIAȚA INTERNĂ

Am arătat pe scurt în articolul precedent¹⁾ istoria catholicismului din Olanda până în zilele noastre. Acum vom căuta să schițăm istoria *actualului catholicism olandez*, mai ales activitatea sa, oprindu-ne în special în aceasta a doua parte asupra vieții interne a catholicilor din Olanda. Drept introducere semnalăm pe scurt cauzele înfloririi catholicismului în Olanda.

Mai întâi, datorită *multelor persecuții* din partea protestanților, *catholicii au avut mereu de luptat pentru a-și putea menține credința. Astfel molesala și nepăsarea nu s-au putut înstăpâni în sufletele lor. Mult a contribuit la această înflorire și poziția geografică a țării, fiind așezată în vecinătatea marilor state ale apusului catolic. Apoi însăși vechimea statului olandez ca atare, precum și independența sa politică, păstrată aproape în decursul întregii sale istorii.*

De mare importanță, în legătură cu acest progres al catholicismului olandez, este și *cultura și civilizația înaltă a țării, având ca baze creștinismul medieval. Și însăși firea poporului este un factor principal: voință tenace până la încăpăținare și vederi largi a înalțelor idealuri de viață, datorită condițiilor de trai, a călătoriilor pe întinsul mărilor și relațiilor cu alte popoare, — dela cari ori au avut ceva de împrumutat, ori înșiși au trebuit să le dea, de ex., misionari, etc. în colonii. Apoi de sigur mult a contribuit și faptul că Olanda,*

¹⁾ Vezi „Cultura Creștină“ Nr. 1—2 (Ianuarie—Februarie) 1940.

mai ales în ultimele decenii, a fost *scutită de războaie* și turburări interne, așa că progresul normal al civilizației și culturai nu a fost stânjenit, iar echilibrul sufleteșc al poporului nu a fost tulburat. În fine, un factor hotărâtor e și *starea materială*, în general mulțumitoare și superioară multor state europene. Mai presus de toate însă secretul progresului catolic în Olanda se ascunde în *sîmțul practic* al olandezului, dovedit prin temeinica organizație a clerului și a credincioșilor în diferite asociații.

Cam aceste sunt cauzele dinamicului catolicism olandez, de azi și din trecut. — Iar acum vom arăta, tot pe scurt, în ce consistă acest înfloritor catolicism din zilele noastre în Olanda, căci „Din roadele lor îi veți cunoaște pe ei”.

1. Familia catolică. — Cel mai expresiv aspect al catolicismului într-o țară îl oferă familia. Dacă familia trăiește după principiile moralei catolice, în general, primul și principalul ei scop va fi atins: copii mulți; în consecință: progresul cantitativ și calitativ al națiunii, multe vocațiuni preoțești și călugărești, iar prin munca acestora, în primul rând, consolidarea și înălțarea patriei și, în fine, multe elemente prețioase întregii omeniri.

În această privință catolicii olandezi sunt exemplari și, poate, fără pereche în Europa. Când în Olanda, mai ales în regiunile de sud, ieși la plimbare, printre aleele de fag și parcurile spațioase te surprinde mulțimea încântătoare a florilor cu suflet rațional: copiii, oferindu-ți, gălăgios și curajos, salutul „dag” (bună ziua) și mânuțele în semn de intimitate. — Cu toate că populația catolică formează numai 36%, din totalul țării, 40% din tinerimea olandeză e catolică. Fiindcă în regiunile catolice populațiunea crește anual cu 16 la 1000 locuitori, pe când în regiunile mai mult protestante cu 10 la 1000; și deci numărul catolicilor în Olanda e în plină creștere, cu toatăcă și aci, în ultimul timp, procentul nașterilor a cam scăzut, — totuși e mult superior încă altor țări. — Iată rezultatul înțelegerii a ce va să zică căsătoria și familia.

În Olanda încă există căsătoria civilă, totuși divorțul e foarte rar, aproape inexistent printre catolici, cu toate că e legalizat din partea statului, dar sub condițiuni foarte severe. Asta și din cauza că aci, în genere, căstoriile sunt serioase. Tinerii se căsătoresc între vârsta de 20—27 ani, atât feciorii cât și fetele, iar foarte rar mai tineri. Înainte de căsătorie sunt instruiți foarte serios din partea părinților asupra ce va să zică viața familiară. — Apoi tineretul olandez, mai ales catolic, este strein de viciile caracteristice acestei perioade, dându-i-se mijloace oneste de distracții (sport, muzică, etc.) prin mijlocirea multelor asociații în care tinerimea este gru-

pată și cari aproape totdeauna au în frunte un preot, așa că pretențiile, conversațiile și folosirea timpului sunt bine aranjate și supravegiate atât în familie cât și în afară. În general, întregul popor olandez este destul de sănătos sufletește și trupest; duce viață curată, fiind în această privință superior poate celor mai multe popoare europene. În consecință, avortul încă e foarte rar, aproape inexistent printre catolici, fiind și interzis din partea statului prin legi foarte severe (nici vorbă să fie legalizat).

Mortalitatea infantilă este foarte mică, datorită civilizației înaintate, cât și stării materiale mulțumitoare, — căci olandezul nu e pretențios, se știe mulțumi totdeauna și cu puținul ce are, — și în consecință condițiunile igienice sunt satisfăcute. Botezul copiilor se face în biserică, în ziua nașterii sau cel mult a doua zi. Numele de botez sunt totdeauna numele sfinților.

Viața familiară apoi este un adevărat cămin, desigur fără pereche în alte țări. Aceasta datorită și climei și caracterului poporului, ceea ce face ca familia să petreacă mai mult în casă și care este astfel aranjată de casnici ca să producă plăcere, intimitate, etc. atât prin mulțimea florilor cât și prin curățenia și aranjamentul intern. — Din această cauză copiii sunt bine educați în familie, mai ales prin exemplul vieții intime și catolice a părinților.

Obiceiurile, în genere, au la bază un creștinism sănătos; multe sunt aceleași ca pe la noi.

Distracțiile catolicilor, și a olandezilor în general, sunt destul de creștinești. — Dansurile și jocurile sunt rare, mai ales la sate, și nevinovate. — Nu prea sunt amatori de teatru, în schimb țin mult la cinematograful, muzică și sport. Dar și în privința aceasta sunt catolici, așa de ex. în privința cinematografului: catolicii au birouri pentru cenzurarea filmelor aproape în fiecare oraș. Rezultatul cenzurei se publică în ziare, iar catolicii îl și respectă.

Olandezii nu sunt pătimași în privința alcoolismului. În schimb sunt fumători „de profesiune”, ceea ce aci nu e considerat de loc ca viciu, — nici chiar printre călugări, — ci e ceva cu totul natural olandezului, iar tutun au din belșug în colonii.

Aci injurăturile, certurile, vorbele dure și pornografice sunt aproape necunoscute. În schimb respectul reciproc față de oricine, și bunul simț, sunt mai pronunțate ca oriunde.

Însă și în Olanda, ca în orice țară cu populație mixtă în privința religiei, băntuie nenorocirea căsătoriilor mixte, mai ales în regiunile de nord, unde protestanții sunt în majoritate. Sunt destul de frecvente, căci 13% din catolicii cari se căsătoresc fac căsătorii mixte. Cauza e că vechiul antagonism religios dintre catolici și pro-

testanți a fost aproape uitat, apoi înșiși protestanții, în general, au o viață morală, cel puțin naturală, destul de elevată, ceea ce face să nu se prea observe, cel puțin imediat și în exterior, diferența dintre catolici și protestanți și astfel ușor se întâmplă căsătorii mixte. Din partea Bisericii cu greu sunt aprobate și numai în cazul când copiii vor fi botezați și educați în sânul bisericii catolice. Totuși, durere, copiii născuți în aceste căsătorii mixte, atât aprobate cât și, mai ales, neaprobate, 80% sunt pierduți pentru catolicism. — În schimb se întâmplă și multe conversiuni de pe urma acestor căsătorii; foarte rar apostazii de către partea catolică. Așa într-o dieceză de nord (Haarlem), unde sunt cele mai frecvente căsătorii mixte, se întâmplă cam o mie conversiuni anuale de pe urma acestora.

2. Clerul și pastorația. — Un alt fapt doveditor a tăriei catolicismului olandez îl oferă selectul și numerosul cler secular și regular de care se bucură catolicii din Olanda.

Acesta este în primul rând o consecință a superioarei educații catolice ce se dă tinerimei în familie și în școli. — E socotită ca cea mai mare cinste pentru o familie dacă bunul Dumnezeu a binevoit să aleagă pe unul cel puțin dintre membrii ei în serviciul Său. Aproape nu există familie catolică din care să nu fie unul, sau mai mulți copii, jertfiți cu totul Domnului ca preoți, sau cel puțin ca simpli călugări frați sau călugărițe. Acesta este idealul fiecărei mame catolice. — În privința urmăririi unor astfel de vocațiuni nu se prea pomeneste de dificultăți din partea părinților (cari, durere, în alte părți, știm, ruinează atâtea vocațiuni); ci în mod obișnuit se pot vedea în rândurile preoților sau a simplilor călugări oameni din toate clasele sociale: dela fiul de general până la al celui mai umil țăran. Așa de exemplu, generalul comandant suprem al armatei de uscat olandeze are: un frate călugăr misionar printre păgâni, un fiu călugăr și o fică simplă călugăriță; apoi unul dintre cei mai mari fabricanți de bere din Olanda are patru fii călugări în același cin. Și mulți alții cari, cu toate că au un singur copil și sunt foarte bogați, cu plăcere îl oferă Domnului, iar după moarte chiar și bunurile temporale. De altă parte nici cei săraci nu aleg statul clerical cu tainica intențiune de a face carieră, etc. căci așa ceva nu poate intra în mintea unui olandez. Dar așa ceva nici nu e necesar și, mai ales, nici nu se poate.

Aci preoții și călugării sunt recrutați dintre elementele cele mai valoroase, atât ca talente cât și ca viață morală; sunt bine aleși, căci este de unde să se aleagă ceice trebuie să fie „luminători ai

lumii* cum și sunt, pe tot dreptul, — și nu, cum, durere, e aproape necesar să se procedeze prin alte părți...

Apoi preoții și călugării încă muncesc mult în această direcție prin îndemnurile, sfaturile, rugăciunile și pilda vieții lor. — Așa se face că aci nu există criză de vocațiuni.

Clerul secular este împărțit în cinci dieceze: În Nord: Arhidieceza Utrecht, actual arhiepiscop Exc. S. Dr. Ioan de Jong; dieceza Haarlem, episcop Exc. S. Ioan Huybers; în Sud: dieceza de Breda, episcop Exc. S. Petru Hopmans; s'Hertogenbosch, episcop Exc. S. Arnold Diepen; și Roermond, episcop Ex. S. Dr. Gulielm Lemmens. În total sunt 4000 de preoți seculari; număr suficient ca să poată îndeplini cu succes apostolatul recerut în timpul de față.

Creșterea și educația tinerilor leviți se face în seminarii bine organizate. Fiecare dieceză are un seminar mic (liceu), unde tinerii dornici de a deveni preoți studiază șase ani. Aci se formează și se desvoltă vocațiunile preoțești sau călugărești, urmând ca să se desăvârșească cei aleși (căci nu toți rămân pentru statul clerical), în seminarul mare (de asemenea propriu fiecărei dieceze) în alți șase ani: 2 ani filozofie, 4 ani teologie. Acești ani de studiu sunt ani de muncă serioasă literară, științifică și ascetică. În seminarul mare aproape toți trebuie să-și plătească întreținerea; ba mai mult, fiindcă au cameră aparte fiecare, trebuie să și-o mobilizeze. Foarte puțini sunt cei cari, fiind săraci, primesc burse din partea Episcopului sau din diferite fundațiuni. Educația în general este destul de liberă, cum de altfel e în toate școlile olandeze, căci nu e nevoie de strictețe și severitate unde oamenii sunt destul de integri sufletește. Pot avea chiar radio propriu în cameră. În comun au masa, studiul, unele din deprinderile spirituale și recreațiile. — În privința desăvârșirii sufletești au: o jumătate de ceas meditație în fiecare dimineață după metoda S. Ignățiu de Loyola, sf. Liturgie zilnică, cuminicare zilnică (liber), mărturisire săptămânală, rozarul zilnic, dese vizite la P. S. Sacrament, seara examen de conștiință după metoda Sf. Ignățiu, anual exerciții spirituale de 5 zile, ținute totdeauna de 2 preoți călugări. (Zilnic 3 meditații și o instrucție. Una din instrucții o dă Rectorul, în absența predicatorilor, fiind mai mult o arătare generală a defectelor) etc. Apoi, vezi bine, au diferite asociații: Congregație mariană, etc... — Pentru studii superioare de teologie (licență, doctorat) se trimit, cei destinați să devină profesori, la Roma sau la diferite Universități catolice în Franța, Belgia și mai ales în Germania, dar și la Universitatea catolică din Nijmegen. Anual se hirotonesc în toată Olanda mulțime de preoți seculari.

Toți sunt distinși atât ca talente, știință, cât și ca viață morală.

Deaceea sunt și foarte stimați din partea tuturor, chiar și a necatolicilor. Tot din această cauză preoții nu prea au asociații, fiind destul de formați pentru a îndeplini munca ce li se încredințează, dezvoltându-și și punându-și în practică mai mult inițiativele personale, întru cât, bine înțeles, concordă cu directivele date de superiori. Au o singură asociație mai mare, care cuprinde toate diecezele: „Asociația misionară a preoților”, în cadrele căreia muncesc intens pentru propagandă, binefaceri și rugăciuni pentru misiunile externe.

Caracteristica clerului olandez este respectul și ascultarea imediată, oarbă dar filială, de superiori: Episcopi, și împreună cu aceștia, de Sf. Părinte. Acestui fapt se datorește în bună parte progresul catolicismului actual și minunata lui rezistență în decursul veacurilor trecute. Orice inițiativă, indemn sau ordin venit din partea Papei sau a Episcopilor este îmbrățișat imediat cu căldură; așa că, în bună parte, toate asociațiile, organizația, înfăptuirile interne și externe ale catolicilor din Olanda, sunt inspirate de Papi sau de Episcopi. Tot ca o strălucită dovadă despre respectul, ascultarea și dragostea filială față de Locțiitorul Domnului Hristos pe pământ, este și faptul că niciodată catolicii olandezi nu au voit să depindă în vr'un fel oarecare de vr'un episcopat sau provincie bisericească streină, fiind astfel ușor expuși schizmei sau diferitelor erezii, ci au depins direct de Papa, chiar și în decursul perioadelor trecute de grea încercare pentru însăși existența catolicismului olandez. În 1870 Papa Pius IX a primit cei mai mulți „zouavi” din partea catolicilor Olandezi. În Olanda totdeauna se folosește cuvântul: „romano-catolic” și nu simplu „catolic”.

Starea materială a preoților, în general, încă este mulțumitoare, ca și a credincioșilor. Din partea statului nu primesc decât un salariu foarte mic, cu totul insuficient susținerii, dar și acesta numai în 2 sau 3 provincii de sud (integral catolice). În schimb, au multe intențiuni misale din partea credincioșilor, cari sunt foarte bine plătite. Apoi familia preotului îl ajută foarte mult în privința materială. Parochiile încă au ceva avere mobilă (pământ cultivabil, etc.) din care se susține preotul, școlile, organizațiile parohiale, etc. Principalul ajutor însă vine direct din partea credincioșilor. Cu toate că din firea lor Olandezii sunt sgârciți, totuși în privința lucrurilor fără nici o valoare practică: lux, distracții nesocotite, etc. ba chiar și în privința impozitelor, sunt foarte darnici când e vorba de religie, de preot, de biserică și de dragostea și mila față de aproapele.

În privința propriului progres spiritual, pe lângă împlinirea cre-

dincioasă a serviciului încredințat (profesori, parohi, capelani, etc.) și pe lângă slujirea zilnică și recitarea conștiincioasă a orelor canonice precum și a rozarului, — care niciodată nu le lipsește din buzunar, — toți fac în fiecare dimineață o meditație de cel puțin 20-30 minute. Cei mai mulți se mărturisesc săptămânal, și toți cel puțin la 2 săptămâni odată, totdeauna la călugări. — Apoi fiecare prima sâmbătă a lunii este dedicată sfințirii preoților (obi-ceiu destul de nou). Atunci preoții, dacă numai e posibil, oferă Sf. Liturghie la această intențiune, iar credincioșii participă, în număr cu mult mai mare decât în alte zile obișnuite, la Sf. Liturghie, se cuminecă, se roagă și oferă totul în această zi spre acest scop. — La fel *reculegere sufletească lunară*: Preoții dintr'un protopopiat se adună în preșeara unei zile fixate de mai înainte în Seminarul mare sau mic diecezan, sau la decanat (protopopiat), unde primesc o instrucție în ceea ce privește sfințirea proprie și punctele meditației din dimineața următoare, totdeauna din partea unui călugăr. Ziua aceasta o petrec în reculegere, mai făcând una sau două meditații, iar seara se reîntorc la posturile lor. Mari foloase aduce această reculegere lunară! — În sfârșit, *exercițiile spirituale* de 5 zile, obligatorii odată la 2 ani. Se țin în seminarii sau în case de exerciții spirituale, conduse de călugări. Metoda e aceeași ca și la cele pentru seminariști, numai că o instrucție o dă Episcopul (care dacă numai e posibil, e prezent totdeauna tot timpul exercițiilor), sau în lipsa lui unul din Vicarii generali, fiind tot o arătare generală a defectelor și abuzurilor clerului din respectiva dieceză. Predicatorii nu iau parte la aceasta. În decursul exercițiilor spirituale numai Episcopul sau Vicarul general celebrează sf. Liturghie, preoții primind zilnic sf. Cuminecătură. Au zilnic 3 recreații (pot vorbi) după mâncare. — Mulți fac chiar exerciții spirituale anuale de 8 zile în silențiu strict, pe cont propriu, în casele de exerciții spirituale, care toate sunt proprietatea diferitelor ordine călugărești.

Pentru promovarea muncii pastorale, cei aplicați în cura animarum au lunar un fel de sinod decanal, cam la fel cu cele protopopești dela noi. — Apoi săptămânal au un fel de conferință pastorală, când parohii din 5-6 comune vecine se adună la unul, în altă săptămână la altul (cei din oraș la fel), discutând diferite chestiuni pastorale. La fel fac, separat, capelanii, în altă zi. — Pe lângă sinodul provincial, care se ține regulat tot la 20 de ani, și cel diecezan la 10 ani, au în fiecare dieceză un fel de sinod anual numit „prosinod” — o pregătire mai îndepărtată pentru sinodul diecezan. Cu această ocaziune se adună canonicii, decanii și alte persoane mai eminente din cadrele clerului secular și regular, în frunte cu

Episcopul, discutând și aranjând problemele recente în legătură cu bunul mers al lucrurilor din dieceză.

Călugării. — Dacă undeva în lumea catolică sunt azi mulți călugări, atunci de sigur Olanda stă în primul rând. Aproape toate ordinele și congregațiile existente în Sf. Biserică catolică, în diferite țări, sunt reprezentate în Olanda; în plus foarte multe congregații locale. Această falangă de călugări e compusă din câteva zeci de mii: bărbați și femei, contemplativi și activi (se înțelege că cele mai multe sunt ordine și congregații femeiești). Așa de exemplu sunt: 1200 Franciscani Minoriti, 730 Iezuiți, 450 Dominicani, 450 Capucini, 260 Carmelitani (bărbați), etc... Contemplativi (bărbați) sunt: 6 mănăstiri trapiste, 2 benedictine, etc... Apoi multe mii de frați laici (congregații ca: Frații școalelor creștine, etc.) și mii de călugărițe, din cari o mulțime în misiunile din lumea întreagă. — Ordinele și congregațiile care lucrează numai în Olanda (în afară de cele ce lucrează numai în și pentru misiunile externe) sunt: 32 preoțești, 21 de frați laici; iar de călugărițe, cele mai mari vreo 70, căci sunt o mulțime de congregații mai mici, proprii aproape fiecărei parohii, încât sunt vreo 60 de congregații de franciscane. — Numai în dieceza 's-Herteogenbosch sunt 106 ordine și congregații.

Vocațiunile sunt numeroase. Așa de exemplu, în 1935 Franciscanii (Minoriti) au avut 2 noviciate cu câte 40 de novici. — Se înțelege că nu toți câți intră perseverează, căci între mulți buni se află și mulți mai slabi, însă har Domnului, totdeauna sunt mai mulți cei buni.

Toate aceste ordine și congregații se pot susține și munci datorită marinimozității credincioșilor. Astfel își pot clădi case (mănăstiri), biserici mari și pompoase, școli, diferite institute caritative, etc. fiindcă sunt mulți binefăcători, primesc multe donațiuni, apoi sunt și multe fundații spre acest scop.

Activitatea călugărilor este foarte variată, după scopul și spiritul fiecărui ordin sau congregație. Așa, unii se ocupă cu educația tinerimei, având o mulțime de școli primare, atât la oraș cât și la sate, apoi colegii (licee, cu sau fără internate); alții sunt profesori universitari, chiar și în Universitățile de stat; alții sunt parohi; alții scriitori. Sunt cei mai puternici reprezentanți ai presei catolice. Au tipografii foarte mari. Toate misiunile interne sunt ținute de călugări. Asemenea aproape toți misionarii externi olandezi sunt călugări. Exercițiile spirituale le conduc tot călugării, atât pentru cler cât și pentru mireni, având în Olanda 15 case mari, speciale pentru exerciții spirituale, chiar și pentru femei (aceste sub grija materială a călugărițelor). Apoi mai ales se ocupă cu opere sociale

și caritative: spitale, aziluri, institute corecționale pentru minori, etc... Așa de exemplu este o congregație de surori, a „Iulianelor“, întemeiată acum 25 ani de un Părinte iezuit, care muncesc de toate în casele săracilor unde e nevoie mai mare (fiind de ex. bolnavă mama, etc.). Cele contemplative au aproape toate adorație perpetuă (mai ales cele femeiești). Benedictinii se ocupă mult cu arta religioasă: pictori și arhitecți vestiți, fabrică crucifixe și obiecte devoționale, etc. iar Benedictinele, între altele, ornate bisericăști.

Sunt multe congregații recente, întemeiate după cerințele timpului modern. Așa de exemplu, sunt cari lucrează printre păgânii moderni, de cari preoții nu se pot apropia; altele ca „Femeile Nazaretului“, care lucrează printre tinerimea feminină catolică. Acestea nici nu au costum călugăresc când sunt în public, ca astfel să fie mai ușor de urmat pilda vieții lor și tinerimea de azi să se poată apropia mai sincer de apostolii săi și prin ei de spiritul Sf. Biserici. Aceste lucrează cu foarte mare succes, întemeiate fiind de vre'o 20 de ani de un Părinte iezuit. — De notat: Olanda este azilul multor ordine și congregații exilate din patria lor (de ex. Germania, fosta Spanie).

Rele cari bântue în general în rândul clerului și al călugărilor, aci nu prea există. Apostaziile sunt foarte rare, fiind bine încercați și educați în Seminarii și Noviciate. Când se întâmplă astfel de nenorociri, totdeauna căsătoria e la mijloc.

Clerul și viața politică. — În general, în Olanda clerul nu face politică activă directă ci mai mult indirectă, prin sfaturi, etc. Nici nu e necesar, căci au partid politic catolic, în care activează toți catolicii olandezi și ai cărui conducători, cu toate că sunt laici, au toată încrederea clerului căci sunt catolici practicanți, activând chiar în politică după directivele date de Episcopi și în conformitate cu interesele catolicismului. Deaceia Episcopii nici nu sunt senatori de drept. În prezent un singur preot face parte din Parlament (deputat) și încă: un călugăr franciscan! — De notat: în Olanda partidele politice se deosebesc după confesiunea membrilor, deci fiecare religie își are partidul său, plus cei ce se numesc fără religie: liberali, comuniști, etc.

Pastorația. — Este foarte bine organizată, penetrează toate condițiunile de viață și se face cu mult succes. Tot cam la o mie de suflete este un preot. Parohiile nu sunt mari: la sate maximum 1000 mii de suflete, la oraș patru mii. Deaceia într'un oraș mare ca Amsterdamul sunt 35—49 de parohii, formând însă un singur deconcentrat. În fiecare parohie este un paroh cu 3—5 capelani. Parohia

o împart între ei pentru a fi mai ușor de vizitat și controlat viața credincioșilor.

Mijloacele de pastorație: *Promovarea din răspuțeri a vlefli liturgice.* Sf. Liturghie zilnică este destul de cercetată, mai ales de copii, femei și bătrâni (Olanda este țară burgheză, deci cu mulți muncitori...). — Mărturisirea și cuminecarea deasă. Ceice se cuminecă zilnic se mărturisesc săptămânal, ceialalți aproape toți lunar sau bilunar, neapărat în sărbătorile mai mari. — În dumineci și sărbători, cari sunt foarte respectate, nici un suflet catolic (practicant) nelipsind dela sf. Liturghie, bisericile cu toate că sunt mari și multe devin neîncăpătoare, pline fiind de bărbați, femei și copii, — deaceea, dar și din punct de vedere pastoral, se servesc mai multe sf. Liturgii, la fiecare fiind și predică, cuminecări, etc. Pentru copii, unde se poate (la oraș), se servește mai de dimineață o sf. Liturghie cu cântări (gregoriane) și mai ales prin urmărirea împreună cu preotul a acțiunilor liturgice. Apoi un birou central pentru toată Olanda editează în fiecare duminică și sărbătoare un „misale” mic, cuprinzând liturghia duminicii sau sărbătorii respective în întregime, text paralel latin și olandez. Au fonduri și spre acest scop, de aceea costă numai 2 cenți (1.50 lei), încât toți îl pot cumpăra. Spre a fi mai ușor de procurat, în vestibulul bisericei sunt expuse liber în rafturi diferite cărți religioase și obiecte devoționale, iar cine vrea să le aibă pune costul în caseta destinată spre acest scop. Tot așa și cu lumânările în biserică. (Asta se poate în Olanda!) — Copiii încă iau parte activă la sf. Liturghie, fie prin cântări, fi că se celebrează pentru ei „Missa dialogată”, când toți fac pe ministrantul, răspunzând deodată în cor sub conducerea învățătorului.

Multe devoțiuni ce se practică aci ajută mult la buna pastorație a credincioșilor, — precum și predicile din dumineci și sărbători, din ocazia diferitelor devoțiuni, etc. fiind bine pregătite și acomodate. Credincioșii le ascultă cu viu interes, cunoscându-și astfel cu toții bine credința. Bisericile în cele mai multe părți sunt deschise toată ziua, încât credincioșii pot face dese vizite la P. S. Sacrament, se pot ruga, mărturisi, etc. Ceeace se și face, căci aproape în fiecare stradă, mai ales în oraș, este câte o capelă sau biserică. — Catechizația copiilor este una din principalele ocupațiuni ale preoților, îndeplinită fiind cu multă pricepere și conștiințiozitate.

Un alt mijloc rodnic pentru pastorație este *vizita în familiile* credincioșilor din partea parohului sau capelanului, cel puțin odată pe an. Cu această ocazie se fac diferite conscrieri, se controlează mai de aproape toată viața familiară a credincioșilor, li se dau di-

ferite sfaturi particulare, cei săraci sunt ajutați după putință etc. Astfel se încheie o legătură mai strânsă, mai intimă între turmă și păstor prin cunoașterea reciprocă. — Pe aici nu se binecuvintează casele la Bobotează). — Bolnavii sunt vizitați de două ori pe săptămână. Ceice doresc să li se administreze sf. sacrameinte (mărturisire, cuminecare sau maslu) se anunță de mai înainte, iar parohul în ziua fixată (dacă nevoia urgentă nu cere altfel), prevăzut cu de toate, ia un automobil pe contul parohiei și trece din stradă în stradă, ducând mângăere sufletelor suferinde.

Apoi *misiunile populare*. Se țin la sat odată la 10 ani, durând 10 zile, iar la oraș odată la 7 ani, durând în câte o parohie mai mare 1 sau 2 luni, căci se iau pe rând toate străzile, neputând veni toți deodată în biserică (neîncăpătoare, distanță mare, etc.); ba chiar se improvizează capele pentru fiecare 2—3 străzi, într-o sală mare din circumscripția respectivă. Predicile împreună cu ceva devoțiuni sunt mai ales seara și dimineața, căci peste zi oamenii sunt la muncă. Sunt conduse de călugări, în fiecare parohie câte doi. Se întâmplă că la orașe se fac deodată în toate parohiile; așa se face că acum câțiva ani în Maastricht au venit deodată pentru misiuni 24 Redemptoriști! (Mai ales ei și Capucinii țin misiuni populare în Olanda). Cu ocazia misiunilor, 80—90% din credincioși se apropie de ss. taine. Tot atunci preotul misionar, împreună cu parohul sau capelanul, vizitează fiecare familie, și mai ales pe cei bolnavi.

Mult bine isvorește din *exercițiile spirituale* făcute de simpli credincioși. În fiecare an, cam 20 de mii de catolici olandezi fac exerciții spirituale închise, în case speciale, cel puțin trei zile. Cu toate că numărul este încă mic: 0,67% din totalul catolicilor, totuși fiindcă ceice le fac sunt mai ales fruntașii diferitelor condițiuni sociale (miniștrii catolici fac, de ex. regulat în fiecare an!), au astfel și prin poziția lor mare influență asupra celorlalți. — În diferite parohii sunt chiar asociații spre acest scop, care, prin o mică cotizație de 1—2 cenți săptămânal, adună fonduri pentru săracii cari doresc să facă exerciții spirituale.

În sfârșit: mulțimea *organizațiilor și asociațiilor parohiale*, cu ajutorul cărora se desăvârșește munca preotului.

Pastorația muncitorilor din fabrici, mine, etc. încă este admirabil organizată, încât comunismul nu poate prinde rădăcini (cel puțin între catolici). Aci joacă un rol capital asociațiile cu caracter social sau religios, toate conduse de preoți. Apoi înșiși proprietarii fabricelor sau patronii muncitorilor în regiunile industriale și miniere (mai ales Limburg-sud) sunt în bună parte catolici și încă exemplari. Așa de exemplu, directorul marilor fabrici de sticlă din Maas-

tricht își trimite muncitorii în fiecare an la exerciții spirituale, fără să le rețină salariul acelor zile.

La fel de bine este organizată și *pastorația soldaților*. Viața morală a soldaților (mai ales catolici) este superioară multor civili, fiindcă în Olanda oamenii în armată sunt mai bine feriți de diferite vicii decât în viața civilă. Asta și din cauza spiritului ce domnește în armată și a legilor ce o conduc. S'a început pastorația oficială a soldaților prin preoți militari (aalmoezenier) abia în războiul mondial. S'a văzut că e bună, deci statul a sprijinit-o în mod oficial. — În timp de pace, catolicii au 3 preoți-maiori pentru armata de uscat, unul pentru marină, iar un colonel, șeful celorlați, atașat pe lângă comandantul suprem al armatei. Deci câte unul la un corp de armată (4). Protestanții au 8 pentru uscat și unul pentru marină. Toți au salar dela stat, uniformă la fel cu ofițerii de același grad, plus ceva semn distinctiv și au domiciliul în orașul unde e comandamentul corpului respectiv. — Sunt apoi mulți preoți militari în rezervă, căci în timp de războiu sau mobilizare generală (ca acum) fiecare regiment are unul sau doi preoți. — Soldații în timp de pace își îndeplinesc datorițele religioase în mod individual, având toată libertatea, în orice capelă sau biserică din localitatea respectivă. În timpuri ca cele prezente, fiind mari concentrări, au multe capele improvizate în diferite localuri, ba mai nou chiar un uriaș autobus-capelă. — Oficiul preotului militar este de a da diferite instrucțiuni, conferințe cu caracter moral-educativ recruților, a vizita în fiecare lună garnizoanele din corpul respectiv, iar cu această ocaziune aranjază mărturisiri și cuminecări generale (mai ales în Paresimi), ține conferințe, aranjază dificultățile ce obvin în cercul activității sale, vizitează pe soldații bolnavi sau arestați, etc. Ofițerii catolici au „Asociația generală a ofițerilor romano-catolici”, cu scopul de a cultiva o legătură cât mai strânsă între ei în privința promovării vieții catolice. Soldații simpli au „Asociația generală a soldaților romano-catolici”, întemeiată în 1856 cu scop cam la fel cu „patronajul”, dispunând de diferite localuri unde soldații pot avea distracții cinstitute în timpul liber. Parohul din apropiere este șeful ăstorfel de case, iar preotul militar dirigintele ambelor asociații. — În coloniile olandeze 70% din soldați sunt catolici și încă practicanți. În lava ofițerii și soldații fac exerciții spirituale.

Toate acțiunile și obiceiurile în legătură cu pastorația sunt îmbibate de un creștinism integral. Așa de exemplu înmormântarea. Este foarte simplă dar expresivă și creștină. În ziua înmormântării, sicriul cu cel adormit în Domnul e dus de dimineață în biserica pa-

rohială, fără prea mare pompă. Aci se celebrează cel puțin o sf. Liturghie (solemnă) pentru sufletul răposatului; familia, fiind de față, se cuminecă. Idată aci se face și prohodul și apoi se duce în cea mai mare reculegere în cimitir, procedându-se la înhumare (a. m.) Pentru cei săraci sunt asociații parohiale cari colectează fonduri, la fel ca pentru exercițiile spirituale, spre a putea avea sf. Liturghie în caz de moarte. — Aci nu se pomenește să moară cineva, în mod normal, fără ca să i se fi administrat sf. maslu. Medicii, de orice confesiune, sunt obligați a declara starea bolnavului recerută administrării acestui sacrament. Ba medicii catolici, la începutul oficiului lor, fac jurământ despre conștiințioasa îndeplinire a datoriei lor în această privință.

Spiritul de jertfă al credincioșilor, pentru lucrurile religioase nu cunoaște margini. Așa, pentru clădirea bisericilor mari, multe și pompoase, capelelor, caselor parohiale, a localurilor pentru diferite asociații parohiale, a școlilor și a altor institute caritative și sociale. Apoi susținerea lor. În Olanda nu se cunoaște biserică neîncălzită, cu toate că niciodată nu e așa de frig ca pela noi, ci toate, chiar și la sate, au încălzire centrală și lumină electrică.

Dragostea și respectul față de păstori suflatești încă e mare; căci aceștia trăesc fără compromisuri, dându-și silința să fie ceea ce trebuie să fie. Totul în ceea ce privește pastorația este acomodat timpurilor prezente. Toate acestea garantează reușita ei în bună parte, căci din partea oamenilor se face tot ce se poate, iar atunci nici ajutorul și binecuvântarea lui Dumnezeu nu lipsește.

Însă în rândurile catolicilor olandezi, ca ori unde, sunt și rele. Așa, din totalul catolicilor 60% nu sunt practicanți, iar în dieceza de Utrecht cam 100% anual nu-și îndeplinesc datorințele pascale.

Modernismul e mort. Avea ceva viață pela începutul acestui veac.

În prezent mai sunt vre-o 10 mii de ianzeniști, oameni din clasa marilor bogătași, cu un arhiepiscop și doi episcopi (Utrecht, Haarlem și Dventer). Numărul lor decrește, fiind în plină decadentă; în ultimul timp preoții se căsătoresc. Acești episcopi, având continuitatea apostolică, consacră episcopi anglicanilor.

(Va urma).

H. DOESCHATE — EMIL PUNI S. I.

MUZEUL BLAJULUI*)

Revoluția din Ardeal dela 1848—49, cu cele mai importante din proclamațiile adresate poporului român, fie de către conducătorii lui fie din partea guvernului ungar ori a Casei de Austria, sunt orânduite în alt dulap (VI). Alături de aceste colecții, stau: o scrisoare autografă a lui Avram Iancu, bastonul lui Axente Sever, arme, puști, pistoale, sulife, săbii, precum și câteva din cărțile rare care tratează istoricul și problemele legate de această mișcare revoluționară.

Lupta Blajului dusă cu atâta elan pentru marea cauză națională, de a înfăptui cu un ceas mai de vreme stăpânirea românească peste plaiurile Ardealului, odată cu *vara anului 1918*, este înfățișată (dulapul VII) prin colecțiile de ziare și reviste, prin corespondență, prin protocoalele și procesele verbale de organizare ale întâielor gărzi naționale românești din această provincie, precum și prin armele — puști și mitraliere — confiscate de elevii școalelor de aici, în toamna acestui an, dela armatele puterilor centrale. — Fotografii, vederi și albumuri vădesc opera întreprinsă și *realizările Mitropolitului V. Suclu*, cari au culminat în ridicarea atâtor noi lăcașuri de școli, puse toate în serviciul bisericii și neamului. *O colecție numismatică și de sigilii* este orânduită în trei vitrine mai mici, așezate în lungul pereților din această sală.

Blajul românesc începând cu secolul XVIII este înfățișat cercetătorului prin marele număr de acte, diplome, scrisori manuscrise, isvoare și vederi, așezate după decenii și veac, în cele șase vitrine din mijlocul încăperii. Aici se află diplomele împărătești de numire ale episcopilor români uniți, începând cu cea a lui Atanasie Anghel, bulele papale și alte acte împărătești prin cari acești ierarci, cu viață de mucenici și cu suflete înflăcărate de apostoli, au fost așezați în fruntea bisericii lor, luptând cu toții pentru ridicarea și eliberarea din robie a inșilatului lor neam. Alături de aceste relivii stau: câteva scrisori adresate Mariei Theresia de către episcopul Inochentie Micu Klein, prin care înflăcărutul ierarh solicită drepturi pe seama Românilor din Ardeal, egale cu cele ale clase-

*) Vezi partea I în „Cultura Creștină”, No. 1—2 din 1940.

lor privilegiate. Actul original prin care episcopul P. P. Aaron deschide — la 1754 — întâiele școale românești la Blaj, câteva scrisori dela Grigorie Maior, manuscrise prețioase rămase dela cei doi luceferi ai Școalei ardelenice: P. Maior și S. Klein, certificate de învățător eliberate de G. Șincai pe când era director al școalelor normale românești unite din Transilvania, actul lui Bob prin care întemeiază capitulul blăjan, scrierile acestui vlădică, precum și alte acte cari înfățișează aspecte din viața bisericii unite din veacul XVIII.

În vitrina unde stau așezate manuscrisele lui S. Klein și P. Maior, se află și călimara marelui G. Șincai, în care-și purta cerneala, ca să-și scrie vestita lui cronică a Românilor. Multă vreme nu s'a știut dacă în adevăr această călimară a fost proprietatea lui Șincai, și mulți îi contestau autenticitatea. Scrisoarea de mai jos adresată lui T. Cipariu de către „Aloisiu Vlad, jurat, avocat“, cu data de 11 Sept. 1860 din Lugoj, pe care am aflat-o între răvășițele colecției rămase de pe urma cărturarului blăjan, mărturisește că adevăratul stăpân al călimarei ce se află în muzeul nostru a fost G. Șincai.

„Reverendisime Domnule Canonic!

Aici alăturat trimit atramentariu (tentartar) carele au fost cândva proprietatea nemuritorului Sinkay și din carele au izvorât Cronica Românilor, cu acea rugare străpunându-l Reverendisimei Domniei voastre, ca să binevoiți a-l depune în Muzeul liceului Național din Blaj, ca o reliquie care merită toată stima și venerațiunea ori căruia Român.

Atramentariul acesta, care-l purta Sinkay în desagii lui, cu manuscrisele sale, l-au căpătat repausatul meu părinte, fostul paroch în Vedres-Abrány în Ungaria în comitatul Bihoriei, singur dela neuitatul Sinkay, când acesta fiind în Oradea Mare la Episcopul Vulcan, pentru unele atacuri, carele au avut cu sora Episcopului Vulcan..., au fost silit să părăsească curtea episcopescă, unde-și aflase pentru câțva timp, după atâtea suferințe și persecuțiuni, un loc de repaus, carele însă fu silit în urma intrigilor numitei femei, a-l lăsa și a lua lumea în cap, ca mai pe urmă să moară sub garduri...

Cu prilejul îndepărtării sale din Oradea-Mare, aflându-se tatăl meu atunci tocma de față, donă de eternă memorie domnul Șinkay atramentariul aici trimis, tatălui meu, cu carele din tinereță au fost cunoscut încă din Blaj, ca un semn de amicitie și aducere aminte.

Tatăl meu l-a păzit în toată viața sa cu mare scumpătate și după moartea lui în anul 1844 au devenit în posesinnea afinului meu Nicolau Fodor repausatului paroch f. c. din Zabroni în Banat, dela care eu după moartea dănsului în anul 1858 l-am adus la mine și ca să nu piară, dară și altmintrelea, după ce poporul român și așa nu are de Sinkay nici un suvenir, m'am determinat a-l trimite în muzeul din Blaj, ca cel mai demn loc pentru păstrarea lui. Pimește dară Reverendisime Domnule Canonic, pe lângă atramentariul chestionat, și asigurarea mea despre adevărata lui origine, după cum îmi este cunoscut, și deplina și profunda mea stimă de venerațiunea cu care rămân*.

Una din vitrine este rezervată *colecției moștenite dela Baro-*

nul *David Urs de Margina*. Aici sunt expuse: testamentul lui, certificatul de naștere, diploma de nobil, sigilul și alte două diplome din veacul XVII în legătură cu familia lui.

Mitropolitul Alexandru Șt. Șuluțiu, Ioan Vancea, Victor Mihail și Vasile Sucu își au vitrinele lor, unde sunt expuse: actele, diplomele și bulele lor de numire, apoi scrisori, publicații și alte obiecte și relicvii moștenite dela dănșii. Din multele relicvii, apoi cărți manuscrise și alte rămase de pe urma morții lui *T. Cipariu*, cele mai de seamă au fost orânduite în o vitrină aparte din muzeul Blajului. Sunt înfățișate aici vizitatorului: diploma de canonic a lui *T. Cipariu*, decretul semnat de regele Carol I prin care acest cărturar de rasă e decorat cu „Bene merenti” cl. I, întregul manuscris al „Archivului”, însemnări făcute în limba siriacă, un carnet cu însemnări făcute în limba arabă, câteva din sigiliile lui și una din *tablele cerate*. Asupra acestei piese credem de potrivit să insistăm ceva mai mult, și mai ales să arătăm împrejurările în care au fost aflate aceste table și cum au ajuns ele în stăpânirea lui *T. Cipariu*.

Savantul filolog și istoric dela Blaj n'a cunoscut nici o ostenală și n'a precupețit nici un sacrificiu bănesc, ca să-și poată câștiga: un document, carte, monedă rară, manuscris ori alt obiect, care să-i poată mărturisi și dovedi ceva despre trecutul istoric al neamului românesc, ori despre evoluția limbii. Auzind că s'au aflat în minele de aur părăsite din Munții Apuseni câteva table cerate, a făcut tot posibilul să-și câștige pentru sine unele exemplare. O spune în *Archivul său*, că i-au fost trimise „din bunăvoința și diligența Preademnului nostru naționalist Rms. D. protopop Simeon Balint”¹⁾. *Cipariu* le-a păstrat cu scumpătate în chilia lui încărcată cu cărți și manuscrise, până la sfârșitul vieții. Atunci — cu multe alte lucruri — a trecut în proprietatea ucenicului său mult iubit *Ioan Micu Moldovanu*, dela care au ajuns mai târziu în stăpânirea Bibliotecii Centrale.

Ce sunt aceste table cerate, ce căutau ele în creerii Munților Apuseni, și ce valoare prezintă pentru istoria neamului nostru: iată câteva întrebări care așteaptă răspuns. Invățații și scriitorii din lumea veche întrebunțau mai multe feluri de materiale, pentru a-și așterne sbuciumul sufletesc în gardurile, în tiparul scrisului. Lutul, piatra, pergamentul, papirusul și metalul erau mai des și mai mult folosite la scris. Tablele cerate au fost o invenție ceva mai târzie a Grecilor, dela cari au fost împrumutate apoi de Romani²⁾.

¹⁾ *Archiv. No. 43.*

²⁾ *G. POPA. Tablele cerate descoperite în Transilvania. București 1890 pag. 60.*

Când vor fi început și Românii să întrebuințeze acest mijloc de scriere, e greu de știut, căci izvoarele istorice n'au putut lămuri problema până azi. Un lucru însă rămâne stabilit: odată aflat acest mod de scriere, Romanii l-au acceptat și l-au dus cu ei în toate părțile până în cele mai îndepărtate colțuri ale întinsei lor împărății³⁾.

Tablele cerate au o formă particulară și unică. Ele sunt lucrate din lemn de brad. Fiecare tablă e alcătuită din trei tăblițe de mărimea unei foi în octav, și e asemenea tablelor de bronz întrebuințate la diplomele militare romane. Tablele sunt astfel întocmite, încât adunate împreună să dea aspectul unei cărți de lemn, cu trei foi și șase pagini. De aceea au și primit numirea de „triptic”¹⁾.

Uneori în loc de trei părți, tabla cerată se compune numai din două și atunci poartă numirea de diptic. Totdeauna cele două pagini externe ale dipticelor și tripticelor rămăneau albe, pe ele nu se scria nimic. Din când în când totuși și pe ele se trecea câte ceva — erau mai mult însemnări de sume — scrise cu cerneală direct pe lemn și nu în ceară²⁾. Cele patru pagini interne ale tripticelor erau săpate în lemn apoi umplute cu ceară. Din analiza amănunțită a tablelor aflate în Transilvania rezultă, că lemnul scobit nu era umplut cu ceară curată de albine, ci probabil era amestecată cu smoală, ca materialul să fie și mai rezistent, și de altă parte mai moale ca astfel să se poată îndrepta zgărieturile făcute, atunci când scriitorul ori copistul ar fi săvârșit o greșală³⁾.

Scrierea se făcea cu un fel de creion numit stil, care era ascuțit la unul din capete în forma unui cui, iar capătul celalalt avea forma unei lopăți.

Capătul ascuțit era întrebuințat la scris iar cel lat la netezirea stratului de ceară, atunci când s'ar fi strecurat în text vreo greșală. Stratul de ceară era brăzdat de stil până la lemnul tăbliței în așa fel încât scrierea era făcută în materialul negru, ca să poată scoate în evidență lemnul alb. Scrierea pe table se făcea în lungul lor, nu așa cum se procedează astăzi, în latul cărții sau al foilor.

În paginile tripticelor se scriau de obicei contracte sau alte acte publice. Textul lor se scria de două ori, întâi se trecea pe pagina întâi și a doua din lăuntrul tablei, unde totdeauna se afla textul întreg al actului scris. Nici odată nu se trecea acest text în pagina a treia. De cumva actul scris era ceva mai lung, atunci și

¹⁾ G. Popa op. cit. pg. 61.

²⁾ T. CIPARIU, *Archiv*.

³⁾ G. Popa op. cit. pg. 38.

⁴⁾ G. Popa op. cit. pg. 43.

dimensiunile tablelor cerate erau mai mari. Aceasta și explică de ce formatul lor varia dela un triptic la altul ¹⁾. Textul actului odată scris pe amândouă paginile interne ale tablei, era legat cu un șnur, apoi se închidea, iar capetele șnurului erau legate și sigilate pe pagina a patra. Numai textul acesta era socotit ca adevărat, în cazuri de procese numai el avea valoarea înaintea instanțelor judecătorești când era vorba de valabilitatea actului, ori a contractului scris în diptic sau triptic. El era desfăcut numai în fața judecătorului și acesta aducea hotărîri și pronunța sentințe numai în sensul cuprinsului textului de pe aceste pagini ²⁾.

Aceste texte erau apoi scrise a doua oră pe paginile trei și patru din lăuntrul tripticului, de obicei cu o scriere mai deasă și mai mărunță. Pricina acestei scrieri mai indesite era că pagina a treia totdeauna se împărțea în două, cea din stînga era întrebuintată la scrierea din nou a textului, iar cea din dreapta, cuprindea numele martorilor, apoi pe cel al cumpărătorului și vânzătorului. Între textul din stînga și numele martorilor erau aplicate sigiliile fiecărei persoane, care semna actul respectiv. Ele erau imprimate în ceară ³⁾. Locul acesta destinat aplicării sigiliilor peste cari treceau filele, ce legau tablele, tocmai din această pricină era săpat ceva mai adînc în lemn decât cealaltă suprafață a paginei, pentru ca să poată intra în ceară și firele legăturii pe care se aplicau sigiliile.

Partea din text, care nu avea loc pe pagina a treia, se trecea pe a patra — ultima între cele interne — unde textul se scria întreg, fără de nici o împărțire. Textul trecut pe paginile trei și patru era deschis totdeauna, el putea fi citit ori când și de oricine. Închiderea și sigilarea textului de pe pagina întâi și a doua a tripticelor se făcea pentru a-l feri de falsificări deoparte, și apoi ca să fie păstrat vreme lungă în stare cât mai bună ⁴⁾.

Tablele cerate s'au aflat numai în Munții Apuseni. Nicăiri, în regiunile unde au înflorit odinioară multe orașe și municipii ale Daciei, unde s'a desfășurat o puternică viață și activitate politică și socială, ori în lungul marilor artere de comunicație, nu s'au aflat astfel de mărturii scrise. Faptul are următoarea explicație: Dacia, mărită și organizată cu mîna de fier și înțeleaptă pricepere de către slăvitul împărat Traian, a fost atât de bine întărită și apărată încît nimeni n'a îndrăznit să se atingă de hotarele ei. În interiorul provinciei fericite domnea pacea și liniștea, elemente cari au con-

¹⁾ T. Cipariu. Arhiv.

²⁾ T. Cipariu. Arhiv.

³⁾ T. Cipariu. Arhiv.

⁴⁾ T. Cipariu. Arhiv.

tribuit la desvoltarea bunei stări economice a populației. După moartea marelui împărat, lucrurile au început a lua o altă față. Valuri de neamuri barbare din Nord, Nord-Est și Est, încep a se mișca tot mai des, năvălesc și dau atacuri la hotare, manifestând dorința de jaf, pradă și așezare în interiorul pământurilor împărăției romane.

Barbarii însă n'au prezentat niciodată un pericol atât de mare pentru Dacia, ca tocmai în timpul războiului marcomanic.

O serie de neamuri sarmatice se alătură și fac tovărășie cu Marcomanii, luptând contra Romanilor, încât împăratul filosof Marc Aureliu este nevoit să-și petreacă o marte din viață în tabără, de parte de Roma, luptând cu acești năvălitori. După Marcomani, neamul Iasipiilor pătrunde în Dacia, unde se dedă la pradă și jaf. Năvala lor e stăvilită câțva timp de către guvernatorul provinciei M. Claudius Fronto, dar barbarii fiind mai puternici, trec peste linia valurilor și drumurilor romane și pătrund până în inima Munților Apuseni, dând foc satelor și jefuind până la Alburnus.

Locuitorii orașului, de teama barbarilor, și-au ascuns o mare parte din bogății în peșterile și văgăunele munților ori în galeriile și scorburile băilor de aur, apoi au plecat să țină piept năvălitorilor, cu gândul ca după potolirea furtunii să se întoarcă iarăși la vetrele părăsite. Lucrurile ascunse au rămas însă veacuri întregi în sânul pământului, fie că s'au surpat peste ele o parte din galeriile și bolțile săpate în stâncă, fie că stăpânii lor au pierit în lupte, ori nu s'au mai întors, din alte pricini, niciodată la căminul părăsit.

Odată cu veacul XVIII oficialitatea statului austriac și guvernul ardelean au căutat să dea o cât mai intensă desvoltare exploatării minelor de aur din Munții Apuseni. Capitalul strein a năvălit atunci în această regiune, căutând peste tot să afle zăcăminte și depozite aurifere. Societatea „Sf. Iosif” a început restaurare unei vechi băi aflătoare în muntele Letea, care era părăsită încă din timpul Romanilor. Lucrările s'au executat sub conducerea lui Paul L. Kovács, care purta titlul de magister. În această baie părăsită de atâta vreme, cu ocazia lucrărilor de restaurare un lucrător a aflat la 1788 trei table cerate. Una din ele pentru o mică sumă a dăruit-o lui Kovács, iar despre soarta celorlalte două nu s'a mai putut afla nimic.¹⁾ Kovács la rândul său a dăruit tabla cerată cumnatului său, care era superintendent unitarian la Cluj, cu numele Ștefan Lazar. Odată cu darul făcut i-a scris și câteva rânduri, amintindu-i că tabla cerată s'a aflat în fund de mină părăsită, împreună

¹⁾ G. Popa, op. cit. pag. 31.

cu alte obiecte. Ștefan Lazar, cunoscând valoarea tablei cerate, a dăruit-o colegiului unitarian din Cluj, unde s'a păstrat până la 1811. Ceva mai târziu fiind reclamată de către membrii familiei, tabla cerată a fost vândută librarului anticar Samuil Nemeș Literati, dela care la 1835 a cumpărat-o Jancovich cu prețul de 100 fl. Acesta a arătat-o învățatului Momsen, apoi a vândut-o muzeului din Budapesta, cu suma de 1000 fl. unde se păstrează până astăzi.¹⁾

La 1876, în minele părăsite numite Lörincz Igren, în baia de aur a proprietarului Gheorghe Ionu, s'au găsit alte două table cerate. Uscate la foc, din pricina neatenției lucrărilor ceara de pe una s'a topit atât de mult încât scrierea a devenit cu neputință de descifrat. A doua tablă a ajuns în mâna posesorului de mine din Zlatna, Danil Gomboș, dela care după mai multe peripecii a trecut în proprietatea muzeului Batyányi, din Alba-Iulia.

Alte două table cerate s'au mai aflat în muntele Setea la 1790. Stratul de ceară cu care era obdus lemnul, era ceva mai subțire decât al tablelor amintite mai sus. Funcționarul Fiker le-a dăruit inspectorului silvic Széles din Hunedoara, dela care au ajuns mai târziu în proprietatea lui Iosif Kemény. Acesta la rândul lui le-a făcut dar Academiei maghiare din Pesta.²⁾

La 1820, făcându-se curățirea și restaurarea unor galerii vechi din muntele Căminul Mare de lângă Roșia Abrudului, s'au aflat în baia numită Sf. Ladislau mai multe table subțiri, lucrute din lemn de tei. Descoperitorul lor, Iosif Winckler, a dăruit două din ele lui Toth parochului rom. catolic din Roșia, care la rândul său le-a donat lui Gretze intendent de mine din Baia. Două fragmente din aceste triptice au ajuns în colecțiunea parochului Ackner din Gușterița de lângă Sibiu. Tot în acest munte, în o altă mină părăsită, pe când lucrătorii urmăreau o vână de aur, au căzut cu toții în o groapă subterană, care probabil să fi fost în timpul Romanilor o cameră de locuit destinată unei familii de mineri. Ludovic Dioszeghi descoperi în această subterană vreo 11 table cerate, imprăștiute pe jos. Nouă bucăți le-a dăruit muzeului național din Budapesta, cari însă nefiind destul de bine îngrijite s'au deteriorat cu totul, așa că azi nu mai prezintă aproape nici o importanță. Cele două din urmă au ajuns în posesiunea muzeului din Cluj.³⁾

Cea mai bogată descoperire de table cerate s'a făcut la 1855 în mina părăsită Sf. Ecaterina, așezată la Sud de Roșia Abrudului.

¹⁾ G. Popa, op. cit. pag. 30.

²⁾ G. Popa, op. cit. pag. 31.

³⁾ G. Popa op. cit. pag. 33.

Roșienii lucrând dădură de o hrubă la o mare adâncime, unde pe lângă alte obiecte s'au aflat și mai multe table cerate. Nouă bucăți din ele au ajuns în posesinnea medicului minelor I. Vegh și a lui I. Winkler, care mai târziu le-au trimis muzeului național din Budapesta. Altele au ajuns în stăpânirea episcopului rom. catolic de Alba-Iulia, L. Haynald, pe când un triptic și alte patru tăblițe a avut norocul să le câștige Timotei Cipariu¹⁾.

Descoperitorii și proprietarii n'au cunoscut la început valoarea acestor prețioase table cerate, din care pricină nefiind destul de bine păstrate unele din ele s'au deteriorat. Cipariu spune despre ele că odată aflate: „ajungând în mâni de oameni nepricepători, nu s'au păstrat cu toată acuratețea ce merită documente atât de rare și de mare importanță, ci dintrânsele unele au căzut în mâni cu totul profane, și unele dintrânsele poate că au și pierit cu totul²⁾).

Citirea textului tablelor cerate, la început s'a crezut că nu este posibilă. Abia după 1835 când Iancovichii le-a arătat lui Mussmon la Monaco, s'a văzut că ele sunt scrise în limba latină. Descifrarea și citirea textului lor a făcut-o acest învățat, care a publicat și un studiu cu titlul: *Libellus aurarius sive tabulae ceratae et antiquissimae et unice Romae in fodina auraria apud Abrudbanyam oppidulum Transilvaniae nuper reperateae*. T. Cipariu la rândul său studiază și el cu multă răbdare tablele cerate pe care le avea în stăpânirea sa. Un articol asupra lor îl publică în anuarul liceului din Blaj la 1855, complectându-l ceva mai târziu cu noi date cari vor forma un studiu, apărut în „Archiv.”³⁾.

Ucenicul credincios al savantului T. Cipariu care a continuat cu răbdare și sârg aceiași muncă începută de învățatul său maestru de la Blaj, a fost *Ioan Micu Moldovan*. Nesfârșita dragoste arătată de acest mare român neamului său vreme de 82 ani s'a vădit nu numai prin fundațiunea de un milion coroane făcută pentru studenții ce vor urma studiile la școlile înalte, ci și prin marele număr de documente, acte, cărți rare, diplome, colecții numismatice și alte multele pe care le-a dăruit la sfârșitul vieții bisericii din sânul căreia a făcut parte și pe care a slujit-o cu tot devotamentul până în clipa din urmă. Vitrina muzeului rezervată reliquiilor moștenite dela acest Mecena al Blajului înfățișază vizitatorului chipul dârz a lui Moldovănuț cu figura aspră de dac nebiruit, diferitele acte și diplome mai importante prin care a fost ridicat și așezat în atâtea înalte funcțiuni bisericești, cărțile lui de istorie și

¹⁾ G. Popa op. cit. pag. 33.

²⁾ T. Cipariu. Archiv.

³⁾ T. Cipariu. Archiv.

geografie scrise cu atâta claritate și cu nespuse de multă simțire românească, pentru copiii și cititorii vârstnici din Ardeal, însemnări făcute până și pe cele mai mici bucățele de hârtie, scrisori primite dela atâți elevi recunoscători, prieteni ori învățați români sau streini, începuturi de colecții de poezii populare, precum și carnetele de lecții unde-și trecea oră de oră întreaga materie pe care avea să o predea elevilor, dela catedra liceului de băieți, unde a funcționat atâta vreme ca profesor și director.

Alte obiecte, icoane pe sticlă, documente, diplome manuscrise și cărți ce cuprind însemnări și vederi din Blajul de odinioară și cel de astăzi, apoi o copie a *Hroniculul Româno-Moldo-Vlăchilor* a lui D. Cantemir, făcută de Simion Dascălul dela Blaj, alături de cari străjuiesc două crucifixe din lemn cu sculpturi admirabile, executate de un necunoscut, stau cu toatele orânduite în dulapul (VIII) așezat la stânga, lângă intrarea în sala mare. Tot în acest colț, în un sicriu de lemn se află — reconstituit — mormântul scitic, cu vasele, armele și alte obiecte, găsite la Blaj cu ocazia lucrărilor de aliniere a străzilor din noul cartier Lupan.

Pereții sălii acesteia sunt împodobiți cu: tablouri, chipuri, vederi, icoane și diplome așezate în cadre de lemn. Alături de tabloul M. S. Regelui Carol II și al Mitropolitului Dr. Al. Nicolescu, se pot vedea chipurile lui: Inochentie Micu Klein, tablourile în olei ale lui Bunea și Cipariu, precum și alte multe figuri cari reprezintă atâția bărbați de seamă ai neamului și bisericii române-unite.

Alături de vitrine în această sală străjuiește, prins în tavan, steagul episcopului P. P. Aron, care „pe la anul 1755 când ținea Maria Theresia bătaie cu Prusul (Burcușul), Episcopul Aaron de împreună cu tot clerul au dat o companie, adică 130 de husari cu arme, cu cai, cu haine și cu toate celea de trebuință. Tot preotul spre ridicarea companiei acesteia au dat câte un galben¹⁾”. Iată istoria acestui steag pe care soldații români ai vlădicului Aaron l-au purtat cu glorie pe atâtea câmpuri de luptă²⁾. Frideric regele Prusiei la 11 Oct. 1756 năvălește în Saxonia și de acolo trece în Boemia, atacând armata austriacă de sub conducerea mareșalului Brovn. Maria Theresia în fața acestei situații apelează la patriotismul naționalităților din Transilvania și mai ales la ajutorul claselor privilegiate. Apelul împărătesei a fost trimis din partea guvernului ardelean la 2 Nov. 1756 și Episcopului P. P. Aaron la Blaj, cu rugămintea să caute și el, să vină după puțină în ajuto-

¹⁾ S. Klein la T. Cipariu: *Acte și fragmente*. pg. 107.

²⁾ Datele acestea sunt luate din conferința lui A. Bunea cu titlul: *Un steag românesc de 144 ani*, ținută la Blaj în 4 Dec. 1900.

rul împărătesei atacată de dușmani. Vlădica la 15 Nov. convoacă la o întrunire pe toți asesorii consistoriali și pe mai mulți nobili români. Cei adunați în săbor „cu o inimă și cu o voie îndată, văzând crăeștile rânduieli, s'au făgăduit și au fost gata a face și după puțină a ajuta precum să pofteste cu câteva cătane, precum în următoarele răspunsuri la cei mari domni date, se va vedea. Așisderea și modru în aceea companie s'au așezat precum se arată în comisiunea scrisă pentru această treabă la cinstiții protopopi”.

Hotărîrea săborului este adusă la cunoștința guvernului ardelean în ziua de 16 Nov. Vlădica la rândul lui, în legătură cu deciziunile luate în adunare, a scris protopopilor următoarele:

„Pentru a căror plinire și ducere în vig, am adunat cinstiții așesori a clirosului nostru, cu carii împreună înțelegându-ne, de lipsă a fi am aflat, cum acest prilej de vrednicie să nu treacă, ce după măsura slăbiciunii noastre cu tot deadinsul împreună să alergăm, și pentru aceea s'au aruncat *de tot preotul cinci florinți ungurești*, întru acest chip: ca luându-se comișeu, îndată să se vestească, și a se strânge să înceapă și strângându-se îndată aici la perceptorii, carii s'au rânduit preacinstitul notariuș Avram Dăianul și cinstitul protopop Maniu Tiu-reanul, să se trimită, așa cum până în viitoarele sărbători a nașterii Domnului nici o restanțe să nu rămăie, ca fiind lipsa obștii și slujba împărătească cu ecse-cuție și cu mai mari cheltuieli se va scoate.

Lângă aceasta luând aceasta vei avea grije, unde s'or găsi cai spre slujbă călărească *acar* ce păr ar fi, numai alb nu, cu drept preț se-i lei și în credință până la o vreme, care credem, că nimenea dintre ai noștri nu l-ar tăgădui spre acest bine de obște.

Așisderea vei avea datorie și mare strădanie să vestești *patru voinici cari vor avea voe și lor și neamului a face cinste*, și înălțatei crăese credincioasă slujbă, spre *binele viitoru* să-i aduni ca să fie cătane, călărețe, bine îmbrăcate, ca voinicii din regimentul Kálnoki și armate”.

Generalul Kálnoki a rămas impresionat de această ofertă făcută împărătesei tocmai din partea episcopului și clerului bisericii unite. Odată cu scrisoarea de mulțumită, adresată vlădicului P. P. Aron, generalul dela Sibiu trimite și o listă despre obiectele cu cari avea să fie înzestrat fiecare călăreț înrolat în această companie. Scrisoarea amintește, între altele, că soldații oferți împărătesei de către vlădicul dela Blaj, își vor procura din Viena cele mai multe din obiectele necesare echipării companiei sale de călăreți. Steagul a costat însă 200 fl. deci mai mult decât prețul fixat de Kálnoki.

Compania călăreților finanțată de episcopul P. P. Aaron, s'a prezentat la Blaj în iarna anului 1757. La 12 Februarie, soldații pleacă prin Turda la Cluj, și de aici apucă drumul spre Budapesta și Viena, pentru a se lupta cu dușmaii Habsburgilor și a-și vărsa sângele pentru casa de Austria, oștindu-se peste întinsul atâtor căm-

pii de luptă. Biruința lor în războaie o vădește mai mult decât ori ce faptul, că *steagul* pe care l-au luat cu ei la plecarea din Blaj, l-au adus după terminarea războaelor și l-au predat cu cinste vlădicului, care a poruncit să fie păstrat ca o relictă sfântă în biserica catedrală. Aici a stat până la înființarea muzeului Blajului, când apoi a fost trecut în lăcașul acestei instituții.

Alte două încăperi mai mici cuprind: un *interior de biserică* veche românească, precum și *tipografia blăjană* cu produsele ei din secolul XXIII. În cea dintâi încăpere sunt așezate în lungul pereților: icoane zugrăvite pe lemn, cruci, prapori vechi, odăjdii preoțești și sfeșnicele cari au stat odinioară în fața iconostasului din biserica curții mitropolitane, dărâmată astăzi. Obiectele mai mărunte legate de viața, ritul și cultul bisericilor noastre din Ardeal, cum sunt: potire de metal și lemn, discuri, pomelnice gravate în scândură de tei, sfeșnice, cădelnițe, ciocane de toacă și altele, sunt orânduite în o vitrină unde a fost așezat la locul de cinste și „Liturghierul” dăruit bisericii din Bucerdea de către Marica Doamna, fata lui Constantin Brâncoveanu.

Tipografia veche blăjană cu întâiele produse și cu o bună parte din colecția de xilografii și gravuri, este așezată în cea de a doua sală din cele mai puțin spațioase. Inceputurile acestei tiparnițe datează din veacul XVII. Clerul românesc din Ardeal a înființat o tipografie pe la 1683 în orașul Sebeșul Săsesc din județul Alba, de unde mai târziu a fost transportată la Alba-Iulia.

Între alte cărți eșite de sub teascul ei a fost și *Kopiakodiamionul*, sau *Cazania vlădicului Atanasie*. După moartea acestuia (1713) au urmat timpuri grele pentru activitatea tipografică românească din acest centru. Revoluția lui F. Racoți II, vacanța scaunului mitropolitan, mutarea reședinței vlădicești dela Alba-Iulia la Făgăraș, luptele politice purtate de Inochentie Micu Klein pentru drepturile Românilor din Ardeal, tulburările religioase provocate de Visarion Sarai, și altele multe n'a îngăduit o prea mare dezvoltare a produselor tipografiei. *Episcopul Klein*, care cu toate vremurile tulburi în cari a trăit, s'a gândit cât a stat în fruntea credincioșilor, la reorganizarea temeinică a acestei tiparnițe, ca astfel prin ajutorul cărților imprimate aici să contribuie în o cât mai largă măsură la luminarea clerului și poporului său din Ardeal. În acest scop a însărcinat pe călugărul iezuit Hundegger din Sibiu să procure un tipar nou, foarte necesar „națiunii românești și cultului Dumnezeuesc”. Surghiunirea lui la Roma, a zădărnicit însă acest gând bun.

Impărăteasa Maria Theresia la 14 Oct. 1746 cere părerea guvernului ardelean asupra oportunității locului unde ar putea înțe-

meia o tipografie pe seama Românilor uniți, și cere să se găsească mijloacele bănești pentru realizarea acestui deziderat, ca astfel fiii credincioși aparținători acestei biserici să-și aibă cărțile rituale tipărite în țară și să nu mai fie nevoiți a le folosi pe cele aduse de peste munți din Moldova și Țara Românească. Blajul fiind aflat drept centru potrivit pentru acest scop, vechia tiparniță e adusă aici, restaurată și refăcută de către Episcopul *P. P. Aaron* îndată după așezarea lui în scaun, în așa fel încât a putut să înceapă tipărirea cărților bisericești atât de necesare clerului său. Vlădica, pentru o cât mai bună funcționare a tipografiei, la 26 Febr. 1755, se adresează directorului tipografiei academice din Cluj, cerându-i să-i vândă 2 $\frac{1}{2}$ „măji” sau chintale din materialul de care dispunea, ca să poată turna noi litere pe seama teascului său dela Blaj. Grija de fiecare zi arată tipografiei de vlădica Aaron, o mărturisește tipograful Petru Tekeld în a sa „Smerită închinare” (Votiva apprecatio), tipărită la Blaj în 1760, în care spune între altele: „Iară noi cari ne obosim de sărg în această tiparniță, suntem ce suntem din mila Preasfinției Voastre, ca zidiți din nimica”.

Activitatea tipografiei blăjene e încrestată și menționată cu diferite ocazii, de către mai multe personalități politice și bisericești din Ungaria acelor vremuri. Acest admirabil mijloc de legătură între cărțurari și lumea satelor, care este cartea bună, ale cărei nebănuite foloase le-a înțeles episcopul Aaron, l-a îndemnat și hotărât pe postelnicul Schimnic dela Blaj să dănuiască la 18 Iulie 1756, întreaga tipografie cu tot venitul ei, Seminarului Bunei Vestiri. Episcopul a mai obținut dela Maria Theresia și dreptul de a tipări la Blaj regulamentul regimentelor grănicerești, precum și diferitele patente referitoare la urmărirea fugarilor. Pentru tipărirea lor erariul a achitat tipografiei suma de 191 fl. renensi. Tot atunci s'a stabilit și o cenzură pentru toate cărțile ce aveau să iasă din această tipografie. Cărțile de cuprins teologic și religios aveau să fie cenzurate din partea episcopului sau de teologul iezuit atașat pe lângă persoana vlădicului, iar publicațiile de caracter politic de către organele guvernului țării.

Cățiva ani mai târziu, când împărăteasa a îngăduit tipografului Kurtzbück să tipărească cărți în grecește și alte limbi naționale, episcopul *Rednic* a protestat, comunicând guvernului că singură tipografia dela Blaj e îndreptățită să dea la lumină cărți religioase, pentru Români. Contele Auersberg, guvernatorul Transilvaniei, la 29 Oct. 1771, se adresează episcopului Rednic cerându-i să-i comunice: care e starea tipografiei, ce cărți tipărește în ea, și ce rânduială este cu privire la cenzura cărților. Episcopul a însă-

cinat pe ieromonachul Iosafat Devai, directorul de atunci al tipografiei, să alcătuiască și să comunice răspunsul organelor guvernului ¹⁾.

Tipografia restaurată de către P. P. Aaron, a funcționat și sub păstorirea vlădicilor: *Atanasie Rednic, Grigore Maior și Ioan Bob*. La 1795 de sub teascul ei apare „Biblia” lui Samuil Klein, una din publicațiile cele mai de seamă ale tipografiei. Din pricina condițiilor modeste de lucru și execuție, tipografia în veacul XIX n'a mai satisfăcut cerințelor vremii, așa încât sub episcopatul lui *Ioan Lemenyi* s'a înlocuit teascul și slovele vechi, cu altele moderne. Sculele și slovele bătrâne au fost adunate și așezate în o cameră uitată de sub turnul vechii biserici, ce se ridica odinioară în curtea mitropolitană, la capătul dinspre miazăzi a clădirii Seminarului lui Aaron. Acolo a rămas părăsită zeci de ani, până când s'a scos la lumină și s'a adăposit în un colț al „Bibliotecii Centrale” de unde, după deschiderea muzeului, a fost transportată și așezată aici.

Alături de teasc în două vitrine străjuesc întâile tipărituri, cărți, proclamații și adrese circulare, scoase din această tiparniță. Alte două vitrine adăpostesc prețioasa colecție de xilografii, întrebuințate la împodobirea cărților bisericești, vreme de aproape un veac. Aceste gravuri în lemn au fost executate cu multă artă, aici la Blaj de către acei umili „meșteri de tipare” vreme de o jumătate de secol. Inceputurile școalei de xilografi trebuesc căutate în veacul XVIII. *Tipografit și gravorii* cari s'au ostenit la Blaj, lucrând de sârg în această vreme în tiparnița vlădicului P. P. Aaron sunt: *Vlaicul, Vasile Konstantin, Dumitru Râmnicianul și Mihail Betskerezi*. Lor li-s'a încredințat grija întâilor tipărituri blăjene. Urmașii lor sunt: *Petru Telked, Diaconul Ioanichie, Sandul sin Ieremia tipograf, Petru Popovici Râmnicianul, Ioan Râmnicianul, Iuon Vieszár, Gherman Ieromonachul, Manasie, Pop, Belisar Török, Dimitrie Finta, Ștefan Huszi sau Hoszu, Ioan Suciu, Iosif Almășan și Pavel Iclozan*. Aceștia sunt vestiții xilografi și tipografi blăjeni, cari au dat atâtea cărți religioase neamului românesc de iobagi din Ardeal, împodobite toate cu minunate gravuri și chenare săpate în lemn, lucrate cu nespus de migăloasă grijă și multă artă de mâna lor meșteră. Opera realizată de ei vădește talentul și meșteșugul acestor xilografi, cari au reușit să dea sub forma de imagini atâtea scene și tablouri din viața bisericii creștine gravate în lemn sau aramă ²⁾.

¹⁾ Pentru trecutul și istoricul vechii tipografii blăjene: *Dr. A. Buuea*: *Epipi P. P. Aaron și Dion. Novacovici*, pag. 76 Blaj și *G. Georgescu*: *Tipografia Seminarului din Blaj*, pag. 76.

Alături de bogata colecție a xilografiilor a fost așezată o *evangheliu slavonă* tipărită în veacul XVII la Moscova și care a fost proprietatea lui Sava Brancovici. Vlădica Bălgradului însemnă cu mâna lui pe marginea câtorva pagini următoarele: „Eu mult păcătosul Sava Brancovici din Podgorița, arhiepiscop de Bălgrad, mitropolit al Ardealului și administrator al episcopilor din părțile Ungurești și altele. Am aflat această Dumnezeiască-sfântă Evangheliu la oameni streini, de altă Credință, cari vroiau să o ducă în alte părți. Văzând cu cele scrise mai înainte în partea de jos de oameni însemnați și aleși, ca să nu se lase aceasta carte numită Evangheliu să fie îndepărtată, după pravila bisericii, am răscumpărat-o din puțina mea avere dată mie de Dumnezeu, am înnoit-o cu aur și argint și am dat-o în sfânta biserică a Sfintei Treimi dela Belgradul Ardealului, pentru pomenirea mea și-a părinților mei, oprind cu puterea mea arhierască și sub anatemă, ca nimeni să nu aibă a îndepărta această carte dela sobornicescul altar al mitropoliei Ardealului, precum au cumpărat-o în numele lor acei dinaintea mea, și astfel, am dat-o, cinstind Sfânta mitropolie, ca să aibă asupra lor iertare de păcate. Anul Domnului, 1672 luna Septemvrie 6 zile“.

Am înșirat aici puține din bogățiile pe cari le cuprinde în încăperile lui Muzeul Blajului. Nu peste mult nădăjdum să putem pune la îndemâna vizitatorilor un „Catalog“ al tuturor obiectelor expuse în cele 4 sale, în vitrine, dulapuri și pe pereți. Colecțiilor actuale le dorim o cât mai grabnică înmulțire prin daniile marinoase ale tuturor fiilor neamului, înțelegători ai trecutului și cinstitori ai lui, convinși fiind că din adunarea materialului care a format vechile temelii ale culturii civilizației românismului, generațiile ce vor urma vor ști prețui după adevăr și dreptate pe strămoși, și vor avea prilej să învețe multe din opera realizată de ei în împrejurări istorice atât de grele.

ȘTEFAN MANCIULEA

FRANCISCANII ȘI ORIENTUL

Sf. Bonaventura descrie apariția Sf. Francisc cu cele mai emfatice expresiuni :

„In zilele acestea din urmă — la sfârșitul veacului al doisprezecelea și începutul celui de al treisprezecelea — Dumnezeu Mântuitorul a arătat darul în servul său Francisc tuturor celor cu adevărat smeriți și prieteni ai sfintei sărăcii, pe cari, preamărind ei în el prisosința milostivirii lui Dumnezeu, prin pilda sa Francisc îi învăță să se lepede cu desăvârșire de toate dorințele neiertate ale lumii, să trăiască urmându-l pe Hristos și să fie aprinși de o dorință crescândă spre nădejdea fericită a vieții viitoare... Francisc ca luceafărul dimineții strălucind în mijlocul negurei, prin viața și prin învățătura lui a călăuzit spre lumină pe toți cei din întuneric, și, ca un curcubeu apărând spre semn de slavă al alianței divine, a propovăduit tuturor oamenilor pacea și mântuirea, el însuși fiind cu adevărat un înger al păcii, asemănându-se înaintemergătorului Ioan Botezătorul. Tocmai de aceea Apostolul evanghelist Ioan l-a prezis în Apocalips sub forma îngerului care se ridică dinspre răsaritul soarelui, având semnele Dumnezeului celui viu“.

Cine cunoaște cât de puțin viața acestui sfânt cu totul extraordinar vede imediat focul sacru supranatural de care era cuprins și pe care el avea misiunea să-l răspândească în lumea întreagă, fie personal în cei câțiva ani de apostolat, fie mai ales prin învățaceii lui în decursul vremurilor. Astfel Providența a trimis Bisericii sale în veacul XIII pe unul dintre cei mai mari Apostoli, care a luat după literă porunca lui Isus de a predica Evanghelia tuturor oamenilor.

În chipul acesta Sf. Francisc de Assisi, a fost în adevăratul înțeles al cuvântului și al istoriei, cel dintâiu misionar al evului modern. Noua epocă a misionarismului catolic începe prin Francisc și franciscani chiar din anul 1210, când Francisc, prezintându-se cu cei 12 tovarăși ai său Papii Inocențiu III în palatul Luteranului din Roma, a avut aprobarea Regulei franciscane, care conține un capitol special pentru misionarii ce se duc printre păgâni și alți necredincioși: *De euntibus inter Sacraenos et allos infideles*. (cap. XII). De atunci nenumărate au fost expedițiile franciscanilor ca misionari în diferitele părți ale lumii, dar mai ales în orient. În 1217

Fratele Elia conduce una în Răsărit. Insuși sf. Francisc, în 1219, conduce alta în Siria, Egipt, Tunis și Maroc. Francisc și Franciscanii simt în misionarismul lor o atragere misterioasă către orient. Francisc și franciscanii sunt ingerii cari apar în orient cu semnul Dumnezeului celui viu.

Orientul dealmintrelea în acele vremuri cerea pentru sine mai mult decât oricare altă parte a lumii intervenția cerului. După veacuri de frământări Kerularie săvârșise, în 1054, opera odioasă de desbinare a bisericii creștine orientale de biserica creștină apuseană.

Dacă Franciscanii erau atât de zeloși pentru desfășurarea apostolatului printre păgâni și necredincioși, nu puteau să rămână indiferenți față de frații desbinați de Biserica lui Hristos. Tocma de aceea, chiar dela începutul apostolatului lor, s'au așezat în di ferite orașe ale Orientului, și în mod deosebit la Constantinopol unde au întemeiat și un Convent, de prin anul 1220, care apoi a fost centrul apostolatului printre greci, muncind din răspuțeri pentru readucerea orientalilor la împăcare cu apusenii. Acest convent există și astăzi, având o biserică monumentală în cinstea Sf. Anton de Padua.

Capitala lui Constantin, devenită în decursul vremii capitala ereziilor cari au sfâșiat Biserica lui Hristos, a fost centrul exponenților separatiști, cum a fost: un Arie, un Macedonie, un Nestorie, un Eutichie, un Sergiu, un Fotie și un Kerularie, dintre cari cinci au fost din nefericire și Patriarhi așa numiți ecumenici. De aci s'a răspândit ura în contra latinilor și au luat ființă bisericile naționale. Aci s'au stabilit și franciscanii pentru a răspândi unitatea Bisericii lui Hristos, pentru pacea națiunilor și mântuirea oamenilor.

Dela desbinarea definitivă a lui Kerularie din 1054 până la începutul secolului XIII nu s'a păstrat vreo amintire despre vreo mișcare cu răsunset pentru unirea celor două biserici, latină și greacă. Numai în 1232 *cinci Frați franciscani*, venind din Pământul Sfânt, s'au așezat în Niceea Bitiniei, unde era Împărat Ioan III Ducas, numit Vataciu, iar Patriarh era German II. Cei cinci Franciscani au fost primiți cu multă cordialitate atât din partea Împăratului cât și a Patriarhului, din care motiv au putut să înceapă cele dintâi tratative de unire a bisericilor, sfătuind pe bătrânul prelat să se îndrepte cu încredere spre Papa Gregoriu IX dela Roma. De fapt German II, urmând sfatul Franciscanilor, a trimis un delegat al său, întovărașit de câțiva Franciscani, la curia romană, purtând adrese speciale către Papa și cardinali. Papa îi primi în luna Iulie din 1232 la Rieti și răspunse imediat Patriarhului German, că îi va

trimite cât de curând delegații săi. Într'adevăr în 1233 a plecat spre Niceea o delegație compusă din patru călugări, dintre cari doi erau franciscani iar doi dominicani, cari au ajuns la Niceea în ziua de 15 Ianuarie 1234, fiind primiți cu toate onorurile datorite delegațiilor papali. S'au început cele dintâi desbateri mai ale asupra procesiunii Duhului Sfânt și asupra pâinii azime.

Discuțiunile s'au ținut în prezența Împăratului, a Patriarhului German și a altor Patriarhi orientali, reprezentanți ai bisericii desbinate, fără a ajunge la vre-un rezultat, decât acela că s'au desbătut pentru prima oară divergențele dogmatice și rituale dintre cele două biserici. Delegația Papii Gregoriu IX s'a reîntors la Roma, aducând cu ea actele lungilor discuții ținute la Niceea Bitiniei. Din aceste acte reiese că pe atunci erau la Constantinopol doi celebri misionari franciscani, fericitul *Benedict de Arezzo* și fr. *Iacob din Russano*, întâiul apostol al Georgiei. Acești doi au contribuit foarte mult ca discuțiile din Nicea să aibă ceva rezultat.

În 1246 alți doi franciscani, fr. *Dominic de Aragona* și fr. *Laurențiu din Portugalia* au avut însărcinarea din partea Papii Inocențiu IV să reia discuțiile pentru unirea celor două biserici. Acești doi franciscani au pregătit calea spre o tractare și mai intensă a unirii încercată de către Fericitul Ioan din Parma, Ministru General al franciscanilor, ca delegat al Papii către Împăratul Vataciu în 1249, care dela sine ceruse prin Franciscanii dela Constantinopol să se reia tractarea unirii. Fericitul *Ioan din Parma*, supranumit de Papa „*Ingerul păcii*”, plecă din Avignon cu rezultate destul de satisfăcătoare, deoarece însuși Împăratul a trimis ambasadorii săi la Papa cu diferite propuneri de unire, cari însă nu s'au putut discuta, deoarece în același an, 1255, au trecut la cele veșnice Inocențiu IV, Împăratul Vataciu și Patriarhul Emanuil II. După 57 de ani de absență, cât a durat Imperiul latin la Constantinopol, Împărații greci întorcându-se la Constantinopol în 1261, prin Mihail Paleologul, se reiau tratativele de unire sub Urban IV, care trimite în 1263 la Constantinopol o delegație de Franciscani sub conducerea fr. *Simon de Auvergne*. Murind însă într'aceasta Inocențiu IV, a rămas suspendată și delegația lui, pentru a-și continua misiunea sub Clement IV, care propune Împăratului Mihail Paleologul să se convoace un conciliu general. Împăratul trimite delegații săi, tot călugări franciscani, pe fr. *Ioan Perastron*, grec, și fr. *Ieronim de Ascoli* (devenit mai apoi Papa Nicolae IV), prin cari anunță consimțământul său să se convoace un conciliu general.

Ceeace s'a și făcut la Lion în 1274. Istoria conciliului II din Lion cu tot dreptul se poate spune că e istorie și glorie francis-

cană, atât din motivul că partea activă a conciliului trebuie atribuită Franciscanilor, cât și pentru numărul personagiilor mari franciscane cari au luat parte în frunte cu sf. Bonaventura, sufletul conciliului și cea mai de seamă figură a timpului.

De ce foc serafic nu va fi fost cuprins discursul sf. Bonaventura: *Surge Ierusalem*, Scoală-te Ierusalime, pronunțat în sesiunea a treia a conciliului după ce s'au citit scrisorile Împăratului din Constantinopol!

Ce accente de bucurie sfântă pentru unirea bisericii nu vor fi vibrat prin bolțile bisericii frazele infocate din al doilea discurs al sf. Bonaventura la Liturgia pontificală, săvârșită de însuși Papa Gregoriu X, după ce se citise profesiunea de credință din partea Împăratului și a clerului grec, după ce se cântase Epistola și Evanghelia în limba latină și în cea greacă, și mai înainte ca să se cânte în ambele limbi, Credo? În urmă, Ambasadorul Împăratului jură, în numele aceluiași Împărat, că se leapădă de orice desbinare și se reîntoarce la supunere față de Roma, iar, ca mulțumită lui Dumnezeu pentru unirea celor două biserici, Papa intonă Doxologia cea mare, Te-Deum Laudamus. — Zeulului franciscan îi reușise cea mai măreață operă din Istoria Bisericii: Unirea Bisericii din 1274, la conciliul II din Lion.

Politica însă, și interesele materiale, n'au lăsat definitivă unirea. Trec totuși două sute de ani, cu diferite peripeții în raport cu unirea celor două biserici, în care timp se înăspresc relațiile, depărtarea se mărește.

La Constantinopol în 1422, din nou un franciscan, P. *Anton din Massa*, mai apoi ajuns General al Ordinului, ca delegat al Papii Martin V., reia legăturile de apropiere cu Împăratul grec și Patriarhul din Constantinopol, cu scopul de a convoca un nou conciliu ecumenic pentru unirea Bisericilor. Intr'aceasta alți franciscani, *Bar-tolomeu din Glano*, intim cu Împăratul și cu Patriarhul Iosif, la Constantinopol; *Albert din Sarteano* la Ierusalim, în Cipru și la Rodi, precum și în Siria și Egipt; *Iacob din Bologna* în Constantinopol și în Crimeea pe lângă greci și Armeni, împreună cu alți apostoli franciscani, au lucrat cu multă râvnă pentru a aduce diferitele biserici ale orientului la conciliul general dela Florența. Se cunosc fazele conciliului din Florența. A început la Ferrara în biserica sf. Francisc la 4 Iunie 1438, a continuat la Florența în 1439, și s'a încheiat la Roma în 1445. Cei cari au discutat în plin conciliu diferitele chestiuni au fost: celebrul cardinal Cesarini, arhiepiscopul din Rodi; fr. *Andrei Crisoberghis*, dominican; Episcopul din Forlì fr. *Ludovic Traversari*, franciscan; fr. *Ioan di Montenegro*,

provincial dominican; fr. *Petru Perquertl*, franciscan și *Ioan al sf. Toma*, Augustinian. Pe lângă aceștia au luat parte la conciliu peste 20 de franciscani, printre cari se aflau *patru sfinți*: Sf. Bernardin de Siena, Sf. Iacob de Marca, Sf. Ioan Capistran și fericitul Albert de Sarteano, în frunte cu Generalul Ordinului, fr. *Gulielm da Casale* care a iscălit și actul de unire. Când franciscanul Ludovie Traversari, episcop de Forlì, ținu lunga lui disertație asupra adausului *Filloque*, în ziua de 8 Noemvrie 1438, la încheiere aplausul a fost unanim din partea tuturor membrilor conciliului, iar părinții conciliului se uitau unul la altul, după cum ne spune cronicarul, uimiți de belșugul cunoștințelor și de podoaba vorbelor oratorului, tractând un argument atât de greu și anevoios spre satisfacția tuturor. Din care motiv marele Bessarione a felicitat cu vorbe pompoase pe oratorul franciscan, care a știut atât de bine și cu atâta grație să trateze, fără a neliniști câtuși de puțin pe ascultători, și de aceea îi aduse mulțumire publică.

Au făcut unirea cu Biserica Romei la conc. din Florența, împreună cu Grecii: Armenii, conduși de franciscanul *Iacob de Bologna* și de fr. *Vasile Armeanul*; Coptii din Cair și Abisinienii din Ierusalim, conduși de fericitul *Albert din Sarteano*; Sirienii din Mesopotamia, conduși, de franciscanul fr. *Anton di Trola*; Caldeii și Maroniții din Cipru, convertiți la credință tot de Franciscani.

Iată simpatia cea mai sfântă a Franciscanilor pentru Orient. Focul serafic, împrumutat dela marele Serafim, apărut în orient cu semnele Dumnezeuului celui viu, i-a înflăcărat în atâta încât, unde lupta era mai aspră pentru mântuirea sufletelor, acolo au alergat și ei în toate timpurile până azi.

Dacă aruncăm apoi o privire asupra Țării noastre, abătută dela calea cea dreaptă, tocmai în acele vremuri de entuziasm franciscan, de curentul religios oriental desbinat slavon-bulgar, observăm că și aci focul serafic, dragostea franciscană pentru suflete, a avut un rol covârșitor.

Intreb în treacăt: Cine a înființat sau a reînființat cel mai vechiu centru de cultură creștinească pe plaiuri românești, dacă nu Franciscanii? Cine a solidificat convertirea Cumanilor? Cine a făcut curentul de redeşeptare la credința strămoșască romană printre Românii noștri din veacul al patrusprezecelea, la Argeș, la Câmpulung, la Târgoviște, la Siret, la Baia, la Bacău, cu Lațco, cu Vladislav, cu Doamna Clara, cu Margareta mama Mușatinilor, cu Alexandru cel Bun, cu Ștefan cel Mare, dacă nu Franciscanii? Cine a cultivat graiul dulce românesc, mai înainte de cronicari, pe când alții cultivau și răspândeau limba slavonă la Vodița, la Neamț și

aiurea, dacă nu Franciscanii, cum a fost un Anton de Spoleto, un Vito Pilutio, și alții cu zecile și cu sutele? Cine a păstrat flacăra credinței străbune printre români în mijlocul puhoiului slavon, grec și protestant? Și dacă mai există și astăzi catolicism în Muntenia și Moldova, nu se datorește oare Franciscanilor?

În timpurile de față se agită problema redeșteptării duhului creștinesc printre masele poporului și readucerea la unitatea credinței a tuturor Românilor. Mulțumită cerului, astăzi apostolii credinței lui Hristos s'au înmulțit și, spre mângâierea noastră, lucrează în diferite părți ale României spre ridicarea neamului. Franciscanii nu lipsesc nici ei din numărul acestor apostoli. Ba chiar dimpotrivă, îi vedem că se află în rândurile dintâi ale acelorora, ca niște urmași vrednici ai strămoșilor din cele șapte veacuri de slavă ale Ordinului franciscan. S'a împlinit astătoamnă o decadă decând unii dintre noi, Franciscanii români, conduși de același foc serafic, au îmbrățișat și ritul oriental, întâii din întreg ordinul franciscan, pentru a dovedi și mai mult adâncă simpatie franciscană pentru Orient, și, din 1929 până azi, au cutreerat întreg Ardealul cu sute de misiuni populare, cu zeci de cursuri de exerciții spirituale la toate păturile creștinilor ardeleni, cu multe mii de mărturisiri și cuminecări, cu ridicarea a 6 lăcașuri sfinte, cu consfințirea unui celebru loc de pelerinaj, cu înființarea a noi parohii și școli, cu alcătuirea a mai multor asociații de pietate pentru întărirea credinței strămoșești și cu reducerea a sute de suflete la aceeaș credință strămoșască. — Un nou indemn, toate acestea, pentruca în inimile fiilor români ai Săracuțului din Assisi să se aprindă, și să ardă, cu și mai mare înflăcărare, focul serafic, râvna nestinsă pentru mântuirea sufletelor.

Dr. DOMINIC NECULĂEȘ

CETATEA VATICANULUI

Aşa de rar ne este dat să cetim în publicații bisericești-teologice ortodoxe române rânduri lipsite de patimă, când e vorba de Papa, Roma papală, și de orice e în legătură cu acestea, încât suntem ispititi să credem că ne aflăm în fața unui miracol moral, ori de câte ori caută să constatăm că se face abatere dela porunca unei „predanii” cu trecut și cu tălc. Nu se va mira deci nime de mirarea noastră când, răsfoind *Păstorul Ortodox* dela Pițești (No. 11-12 din 1939), am dat de articolul informativ: „*Vaticanul*”, scris de d. Dr. P. Robescu, la care ne-am oprit cu firească curiozitate și în care articol spre cea mai plăcută surprindere a noastră, am găsit unele ca acestea:

„În palatul Vatican, Papa ocupă numai un modest apartament — pentru că numai „modest” se poate numi un apartament, ori cât de mare ar fi el, într’un palat cu o mie de camere. Restul palatului este ocupat de muzee, de pinacoteci, de capele, de biblioteci; apoi de toată Curtea Papală, de marele număr de slujitori și funcționari ce trebuiesc unui Stat și unui Suveran, și, în fine, de soldații papali.

„În acest grandios palat au trăit și au domnit Papi de o strălucită amin-tire istorică, Papi cari cu acțiunea lor politică au schimbat de multe ori mersul lumii și al așezării lor dintr’ânsa. — Aci, în palatul acesta, Istoria a scris multe din paginile sale glorioase și triumfale...

„Întreaga Istorie Papală, o mare parte din Istoria Europei s’a plămădit între zidurile acestui strălucit Vatican, în cele o mie de camere și în cele douăzeci de curți ale sale. Aci, în acest palat, s’a urmat cea mai extraordinară continuitate de Suverani absoluți, toți stăpânitori ai lumii, doritori de gloria cerească la care toți au râvnit, unii prin războaie alții prin dărâmături și incendii, alții prin cuvântul lui Dumnezeu.

„Sunt în Vatican bogății de artă așa de mari, că mintea omenească nu poate să închipuiască o sumă în aur care să reprezinte valoarea operilor acestora.

„În acest palat, cum nu este altul în lume, arta, cultura, credința au dominat și domnesc de mai bine de 1500 de ani, decând Papa Simacus, în 337, a clădit mica locuință alături de biserica San Pietro, care mai târziu s’a transformat în cel mai grandios și cel mai vast palat din lume.

Între zidurile Vaticanului au domnit Papi a căror strălucire nu se poate compara cu a nici unui cap încoronat; Papi cari s’au relevat ca mari oameni de Stat, mari politicieni, mari generali, mari reformatori; Papi cari au consolidat Biserica, au răspândit creștinismul în continente și în țări depărtate, au cucerit mii și milioane de suflete și au făcut ca azi Papa să domnească peste cel mai mare număr de supuși, peste 330 de milioane de creștini.

Unii de origine obscură, cum a fost marele Papă Sixt al V-lea care în copilărie păzise porcii; alții de origine nobilă, de viță princiară și de sânge aristocrat, toți cei 363 de Papi au contribuit la extinderea și la consolidarea creștinismului*.

Așa este. — Afară de dâmbul Golgothei, istoria omenirii nu cunoaște petec de pământ pe întreg intinsul globului, care să însemne atâta binecuvântare, prin veacuri, pentru lumea toată, cum e cazul cu colina Vaticanului. Căci așa a fost rânduit de Pronie ca pe locul unde, pe vremea Etruscilor, marele Lucumon și alți „pro-roci“, iar pe vremea Romanilor augurii, desprindeau, din semne tănuite altora, voința zeilor și o tâlcuiau pentru atunci și pentru vremuri viitoare, să se ridice mai apoi Cetatea unei credințe clădite pe cuvântul Adevărului Veșnic, întrupat în Fiul Omului și reprezentat, după înălțarea acestuia la ceriu, de pescarul Petru din Galilea și de urmașii săi în aceeași cinste și la aceeași datorie.

Iar la aceasta s'a ajuns în chipul următor:

Vârhovnicul apostolilor, martirizat sub Nero, a fost îngropat la marginea grădinilor din fața intrării la Circus Magnus, unde-și dăduse mucenicescul sfârșit. În același mormânt cu el a fost așezat spre veșnică odihnă Sf. Linus, urmașul său în varhovnicie și mucenicie. Cel de al treilea episcop al Romei, Sf. Anaclet, a ridicat un mic lăcaș de închinare deasupra osemintelor înaintașilor săi, pentru ca obștea creștină să știe cu atât mai bine unde zac sfințele rămășițe de lut ale celor dintâi locuitori ai lui Hristos, cinstite cu căldura și evlavia vremilor apostolice. — Așa a luat ființă Vaticanul.

Împăratul *Constantin cel Mare*, mărturie a pelerinilor fără număr ce alergau să umezească țerna sfântă cu lacrimile pocăinței și iubirii, și vindecă și el însuși de o grea boală la mormântul glorios, și-a ținut de datorință să înalțe o biserică măreață în acel loc. Sfințirea ei a săvârșit-o Papa Sf. Silvestru I, în 18 Noemvrie 324. Cucernicia jertfelnică a creștinilor a înzestrat și ea, mai apoi, această ctitorie imperială, cu scumpeturi și nestemate fără seamăn. Liber pontificali, la fel cu Sf. Paulin de Nola, ori Sf. Grigoriu de Tours, o zugrăvesc ca pe o minune a vremii lor. Papii: Sf. Damas, Sf. Sixt III, Sf. Leon cel Mare, Sf. Ilarie o îmbogățesc și ei mereu, respectiv o împodobesc și o înzestrează din nou, după ce-i jefuită și pârjolită de Vandalii lui Genserich și Germanii lui Ricimer. Cel

*) Insași etimologia numirii de Vaticanus ne face să ne aducem aminte de vates, vaticinium, vaticinia = proroc, prorocire, loc unde se fac proorocii.

care s'a îngrijit însă în chip special ca Vaticanul să fie un fel de cetate bisericească, a fost Papa Sf. *Symmachus* (498—514). L-a zorit la aceasta nu numai simțământul de cucerie față de înaintașii săi Petru și Linus, ci și incidentul cu năzuința antipapei Laurentiu, carele îl fugărește din Lateran, unde locuiau Papii, începând cu Sf. Mitiade, de pe vremea lui Constantin cel Mare și astfel, silit să locuiască mai mult timp exact la extremitatea opusă a Romei, adică pe Vatican, a lărgit și a amenajat vestitele *episcopio* (diferite camere potrivite pentru a-i da adăpost Papii, Curții Pontificale și personalului de serviciu). — Când furia iconoclastă va izbucni ca un vifor pustiitor împotriva icoanelor în Bizanț și în lumea ce-i aparținea, comori de artă și și artiști răsăriteni vor afla scăpare și ocrotire în Vaticanul mereu în creștere. Papa Sf. Gregoriu III (731—741) în basilica vaticană va ținea săborul care va osândi rătăcirea sdorbitorilor de icoane sfinte. Peste un veac și mai bine Papa Sf. Leon IV (847—855), după ce vede cumplita devastare a Vaticanului de către hoardele Saracenilor, concepe un plan măreț, pe care-l și înfăptuește între 848—852: să prindă întreagă Roma transteverină într'un cerc de zid strașnic ca al lui Aurelian. — Aceasta-i „Cetatea Leoniană“, din care se va desvolta în toată măreția sa Cetatea Vaticanului, la a cărei întărire și strălucire, între alții, au contribuit atât de mult un Eugeniu III, Clemente III, Celestin III, Inocențiu III și Nicolae III, dar fără să locuiască aci.

Cel dintâi Papă care își își fixează definitiv sediul în Vatican e Gregoriu XI (1370—1378) — Pierre Roger, francez de neam — carele, dând ascultare glasului de chemare al Sf. Ecaterina de Siena, în care vedea glasul Celui de sus, ca și într'al Sf. Brigita de Suedia, se smulge din „robia babilonică“, părăsește Avignon-ul și se așează în Cetatea Veșnică, lângă moaștele Sf. Petru, în pământul hrănit cu sângele atâtor mucenici și mucenițe. Două năpaste istorice și-au avut și ele partea lor în soluționarea aceasta ce s'a dovedit a fi fost cea mai fericită: Experiența cu cei șapte Papi dela Avignon, și Lateranul pe care, la sosirea sa în Roma, Gregoriu XI îl găsește incendiat și părăsit în voia soartei.¹⁾ — Primirea ce i-s'a făcut cu prilejul intrării în Cetatea Veșnică a rămas de pomină: Papa, sub baldachin alb, înaintează încunjurat de 2000 ostași de-ai Cardinalului-soldat Robert de Geneva, printre case împodobite cu steaguri și scoarțe, în vreme ce de pe coperișe și din ferești se revărsa ploaie de flori asupra cortegiului solemn căruia-i urmau mul-

¹⁾ Cf. Gh. London — Ch. Pichon: *Le Vatican et le monde moderne*. Ed. 15 Paris 1933. Pag. 12—33.

țimile pe cari basilica San Pietro, care nu mai văzuse Papi timp de două generații, le aștepta cu 18.000 făclii și lămpi aprinse...¹⁾

Să fie presimțit oare mulțimile prăznuitoare din Roma ce extraordinar rol o să aibă în istoria omenirii Vaticanul și stăpânii săi cu tiară? Știe singur Dumnezeu. Fapt e însă că dacă a fost undeva și cândva o bucurie cu temei, apoi cea pomenită mai sus a fost dintre cele mai întemeiate și mai îndreptățite. Vaticanul, îndată ce a fost prefăcut în sălaș vremelnice al urmașilor vârhovnicului Petre, a devenit, prin stăpânii săi cu tiară, cap și inimă a creștinătății cu adevărat dreptmăritoare. De acum încolo de aci pornesc cuvintele de supremă aprobare a tot ceea ce-i bine și creștinește înțelept, precum și de supremă și definitivă osândă a fost ceea ce se împotrivesc moralei și dreptei credințe. Ochii tuturor se îndreaptă spre Vatican, și Vicarul Domnului aflător aci are în vedere binele sufletesc al oțelilor cuvântătoare până în Moldova română, și mult mai departe. Chiar cel dintâi Papă din Vatican, Grigore XI, se îngrijește ca Siretul Moldovei să aibă episcop latin catolic, în persoana lui Andrei de Cracovia (sfințit la 9 Martie 1371). Nu mult după aceea — în 1374 — același destăinuie arhiepiscopilor din Strigon și Caloceă dorința de a da Românilor din Ardeal și Ungaria de episcop pe minoritul Antonie de Spoleto, care a petrecut mult între ei, le-a predicat și le-a învățat bine limba. Și dacă nu s'a ajuns, încă în veac. XIV, să avem dincoace de Carpați vlădici și vlădicie românească, vina nu e a Papii, ci a altora. Dar ceea ce nu s'a putut pe vremea lui Grigore XI, s'a făcut, fie și numai în parte, pe vremea lui Calixt III: Românii din Ardeal și Ungaria au primit episcop răsăritean unit (între anii 1456—1458) în persoana lui Macarie, fost ieromonah basilian în mănăstirea Sf. Ciprian din Constantinopol. Cei cari însă nu voiau bine Românilor, au uneltit — deși erau catolici — împotriva vlădicului catolic răsăritean.²⁾ La fel au încercat să purceadă, cu veacuri după aceea, și urmașii uneltitorilor de odinioară, cu Românii uniți și cu ierarhia lor pe care ar fi vrut s'o ferece, până la sugrumare, în cadrele păcătoșeniei botezată fals „Autonomie catolică”. Pentru procedee ca acestea nu Vaticanul, care nici când nu aprobă așa ceva, poartă vina, ci cei cari le urzesc, și le însușesc, le susțin pe toate căile și cu toate șiretlicurile, în nădejdea că ne fiind vorba de chestii cari ar privi infalibi-

¹⁾ Cfr. Jos. Bernhart: *Il Vaticano, potenza mondiale*. Milano 1937, pag. 250.

²⁾ Zenovie Păclisanu: *Propaganda catolică între Românii din Ardeal și Ungaria înainte de 1500*, Blaj 1920 pag. 16—17 și 28—28.

ltatea, pot, eventual, se tragă pe sfoară chiar și pe Papa, cum au și isbutit când cu faimoasa episcopie de Hajdudorogh.)

Opera religioasă, culturală, caritativă-socială a Suveranilor Albi din Vatican (cum le-a zis cineva Papilor)? — Dar e deadreptul prodigioasă, și volume groase, scrise chiar cu sgârcenie în date și cuvinte de apreciere, n'ar putea da decât o orientare relativ sumară, asupra realizărilor acestei forțe asemenea căreia nu cunoaște alta istoria vechiului nostru continent și a lumii întregi.

Asta-i așa până astăzi. Și are drept *Dutliu Zamfirescu* când notează: „Vaticanul e azi ceea ce a fost odinioară Forul. — Cu câteva sute de ani înainte de Hristos, în epoca cea mai strălucitoare a istoriei romane, totul pornea din For. Cu câteva sute de ani după prăbușirea Romei, domnește creștinismul, și totul pornește din Vatican“.

Adevărat: tălcul extraordinarei vitalități a Bisericii Romane unii, ca *Gregorovius* de ex., îl văd în împrejurarea că această Biserică ar fi „Moștenitoarea Romei imperiale“ a cărei energie vitală, chipurile, ar fi știut s'o pună în serviciul său. Inseamnă însă să falsifici istoria când afirmi apodictic așa ceva, realitatea fiind alta. Cum scrie *Jean Carrère*, care pune la punct și o altă „axiomă“ istorică privitor la Biserica Romei:

„Aceasta este o explicare cam copilărească a adagiului: *post hoc, ergo propter hoc*. Din aceea că Biserica s'a instalat în Roma și că imperiul moare, se deduce că Biserica moștenește imperiul. Exact ca și cum ai zice, că monahii cari fondară o mănăstire la Capri, pe locul palatului în care aveau loc orgiile unui împărat roman, ar putea fi numiți moștenitorii lui Tiberiu. Căci, în sfârșit, ar trebui ori să nu mai scrii nimic, ori să lași cuvintelor înțelesul lor integral. Ce vrea să zică acest cuvânt „moștenitor“, atât de des întrebuințat în această împrejurare? Inseamnă un om viu, care primește dela altul ce moare — fie că-i este părinte sau prieten — toate bunurile acestuia, cu însărcinarea de-a continua administrarea lor. Legatarul primește dela legator toate, active, pasive, cum se zice în termeni juridici. Între primul și al doilea este acord, sau solidaritate. Și când moștenirea nu e particulară, ci colectivă, această solidaritate e mai tare. Un rege, care urmează altuia, ia dela acela și toate datoriile și angajamentele lui. Și chiar când un regim născut dintr'o revoluție ia succesiunea unui regim

*) Despre faptul că buna sa credință a fost înșelată în chip odios de emisarii guvernului budapestan s'a convins în curând după publicarea bulei „Christifideles“ însuși cuceritul Pius X, care n'a pregetat să facă regretatului episcop român Vasile Hossu dela Gherla mărturisirea plină de durere: „Figliuoli miei, mi hanno ingannato“ (= Fiii mei: m'au înșelat!). În urma acestei convingeri a revenit asupra cazului hajdudorogist, admițând prin rescript papal revizuirea bulei menționate mai sus. Gândul său la dus la îndeplinire Benedict XV care ne-a dat deplină reabilitare. (Cfr. *Alex. Nicolescu*: Papii și opera lor. Lugoj, 1926. Pag. 108).

dispărut, el nu poate denega datoriile celui dintâi. Sub acest titlu, de exemplu, s'a declarat Napoleon solidar cu întreaga istorie a Franței dela Regele Clovis până la „Comitetul binelui obștesc” (Comité du Salut public).

Or, unde se vede această urmare, această succesiune, această solidaritate, în cece privește Imperiul și Biserica? Unde e în Biserică activul imperiului și unde e, mai ales, pasivul lui? Unde sunt provinciile, armata, tezaurul imperiului? Unde sunt angajamentele cari trebuie să le țină Biserica? Și unde e mai ales *solidaritatea*? Tot atâtea cuvinte, care puse în relief, arată absurditatea ideii înseși.

E adevărat că bietul Gregorovius, în deplin acord, de altfel, cu părerea comună aproape tuturor istoricilor și a discipolilor lor, adaugă, că Biserica instalată în Roma la adăpostul zidurilor lui Aurelian *a salvat principiul latin al latinității imperiului și al centralizării neamului omenesc*. Dar aceasta e o propoziție și mai absurdă decât cea precedentă, căci precum Biserica n'a fost ereditara imperiului, tot astfel ea n'a încercat să salveze nimic din el. Această concepție cu adevărat de carte, că învățaceli lui Isus, venind în Roma, au avut misiunea să salveze unitatea Imperiului, este mai înainte de toate, din sine înșasi, una din acele visări intelectuale pe cari generațiile le transmit una alteia, fără de-a vedea odată nerozia sau, de vrei, sacrilegiul ce conține. Dar chiar abstrăgând dela această considerație specială, ideea în sine e stupidă, istoricește vorbind. În ce, *unde și cum* a salvat Biserica unitatea Imperiului și centralismul lui? Nu se poate să fi mai confus, decât confundând două unități și două centralizări într'atâta deosebite, încât una e chiar contrarul celeilalte. Unitatea imperiului era o centralizare materială și politică, ce se întemeia pe forțe și pe preponderanța forței. Ea conzista în faptul, că provincii întinse în vasta lume de atunci erau supuse numai aceluiaș stăpân, atârnav de el, și erau administrate de mandatarii puterii unice, care guverna la centru, sub apărarea unei armate și a unei flote unice. Or, în ce a salvat Biserica aceste unități de totului materiale?*)

Adevărul e că prin lovitura de geniu a Sf. Petru care, alegând de capitală a unei lumi în naștere capitala unei lumi în agonie, creștinismul a fost pus în slujba Romei și, în aceeași vreme, grandoea și renumele Romei celei bătrâne au fost puse în slujba creștinismului. Drept că această lovitură de geniu — cum zice G. Goyau — a fost totodată și o lovitură de îndrăsneală: instalându-se pe cele șapte coline, creștinismul s'a angajat în duel năprasnic cu un dușman stăpân pe teren. Din acest duel însă creștinismul a ieșit biruitor. Roma veche și păgână s'a prăbușit. Locul ei l-a luat Roma Creștină. Imperiul roman, în frunte cu Chesarul, care întrupa absolutismul omenesc cel mai desăvârșit: *Hoc volo, sic jubeo, s'a sfărîmat, rămânând stăpână Biserica lui Hristos care nu cunoaște decât un singur absolutism: cel al suveranității divine*!). — Pescarul galilean înmormântat pe colina Vaticanului s'a dovedit mai tare decât cea mai strașnică împărăție ce a văzut vreodată soarele.

(Va urma)

DUMITRU NEDA

*) Cfr. Jean Carrère: Triumful Papalității, Oradea 1929, pag. 62—64.

!) G. Goyau: La Papauté et la Civilisation. Paris. (Ed. 2). Pag. 12—13.

OMENI ȘI FAPTE

REFORMA STATULUI

Spre sfârșitul acestei ierni — sfârșitul de drept, căci în realitate urgia excepțională a frigului și a zepezii s'au îndârjit a rămâne dincolo de toate termenele calendarului, ca o adevărată pedeapsă a Cerului — am aflat în gazete o informațiune pe cât de scurtă, pe atât de importantă. Guvernul a numit o comisiune de specialiști, dându-i însărcinarea de a *pregăti legile organice menite a transforma structura Statului* în sensul și spiritul actualei constituțiuni.

Era firesc și necesar. O serioasă reformă structurală a Statului se cerea de multă vreme. Schimbarea constituției n'a făcut decât să-i sporească urgența. Am primit deci cu explicabilă satisfacție vestea laconică a ziarelor și așteptăm cu nerăbdare rezultatele.

Ne dăm seama, firește, de greutatea sarcinei și nu dorim cătuși de puțin să se facă muncă pripită. Pentru o astfel de întreprindere se cere vreme și răbdare. — S'ar putea și ar trebui totuși ca țara să fie informată, între timp, despre mersul lucrărilor, despre directivele urmate și greutățile întâmpinate. Ar trebui, în interesul unor reforme temeinice și isbutite, nu numai să se permită, ci să se provoace chiar o amplă discuțiune publică asupra lor. De parte de a fi o piedecă, interesul general care s'ar trezi în jurul problemelor discutate ar aduce foloase neașteptate viitoarelor legiuri. S'ar scrie, desigur, multe verzi și uscate. S'ar face vorbărie de clacă și de prisos. S'ar mobiliza, poate, intempestiv și o seamă de interese care s'ar vedea amenințate prin nouile proiecte în comoda și rentabila lor existență actuală. — În schimb, însă, toată această spumă de vorbe și de hârtie tipărită n'ar putea opri legile înseși. Dimpotrivă, ar da, fără îndoială, și multe sugestii folositoare, ar pune în lumină lucruri și realități care altfel, din sala închisă ermetic a unei comisii, prea ușor pot fi trecute cu vederea.

În locul al doilea, chiar prin aceste discuțiuni, s'ar crea *atmosfera necesară* pentru acceptarea și aplicarea noilor orândueli. În penetranta analiză pe care o face asupra „naturii idealurilor și asupra metodelor întrebuintate la realizarea lor” — carte tradusă

în franțuzește sub titlul „La fin et le moyens” (col. „Présences”; Paris 1939) — scriitorul de renume *Aldous Huxley* consacră pagini foarte judicioase acestei probleme a atmosferei în care se pot traduce în fapt reformele. Nu ajunge, anume, ca ele să fie bune în sine. Ci spiritul public trebuie să fie suficient pregătit pentru primirea lor. N'au șanse de izbândă dacă se înfățișează ca surprize neașteptate, cu atât mai puțin dacă s'ar încerca aplicarea lor prin constrângere și violență.

În așteptarea acestei discuțiuni publice ținem să dăm încă odată expresiune credinței care ne stăpânește și pe care a susținut-o mereu revista noastră. — *România nouă* care ni-se pregătește trebuie să fie neapărat creștină. *Integral și sincer creștină*. Idealul social al evangheliei va trebui să fie lumina călăuzitoare a comisiunii care lucrează acuma la legile organice menite a da Statului nostru o nouă înfățișare. Acest ideal trebuie să fie supremul principiu coordonator și armonizator al învâlmășitului complex de probleme pe care le deschide marea întreprindere reformatoare ce se prepară.

Numai o reformă străbătută de acest spirit va fi cu adevărat sănătoasă și rodnică. Numai ea va putea reface armonia dintre sufletul creștin al neamului și instituțiunile externe laicizate în care se desfășoară viața lui colectivă. Orice altă încercare va da greș. Va fi nu numai stearpă, ci chiar un nou ferment tulburător al stărilor de permanentă criză prin care trecem.

Sperăm că mai sus pomenita comisiune — deși, pecăt ni-se pare, nu are în sânul său nici un reprezentant al vieții religioase bisericești — va ține seamă de acest postulat fundamental al realităților românești, pe care l-a subliniat în atâtea rânduri și Suveranul țării.

A. POPA

ORTODOXIA GRECEASCĂ ȘI AROMÂNII

Anul acesta d. *Sterle Diamandi* a scos la „Cugetarea” (Georgescu-Delafras) din București o lucrare extrem de interesantă și valoroasă din mai multe puncte de vedere: *Oameni și aspecte din Istoria Aromânilor*. (Pagini: 414). Dovezile de date, nume și fapte adunate de d. S. Diamandi arată neîndoelnic ce element național viguros și prețios sunt Aromânii, cât de mult au contribuit ei la slava și existența Greciei și cât de mult le-au urât Grecii limba și neamul, pe cari au încercat în toată forma să le ponegrească și distrugă.

Așa: *Danil Moscopolleanul* învață pe ai noștri să-și părăsască „limba barbară, graiul și obiceiurile” și să împrumute romeiceasca

(greceasca) limbă și obiceiuri. Cărturarul *Neofit Duca* „luminează” și el pe Aminceni: „Așa-s cei care se prostesc cu limba aceasta românească murdară și ticăloasă, dacă-i iertat să se numească limbă acea care pretutindeni schiopătează și nu-i urmarea mai ales a unei alte limbi, având scârbă mare și pronunțare uricioasă”. *Mitropolitul Pelagoniei* a îndemnat, de pe amvonul catedralei din Bitolia, pe cei ce erau de față, să se lapede de „blestemata limbă românească” de dragul celei grecești. Alt mitropolit grec ortodox a declarat pe Români „rasă nedemnă și nelegiuită”. *Patriarhia din Fanar* a fost în toată vremea de acord și ea cu cei ce au urgisit pe Aromâni și limba lor. În 1813 Mihail Boiagi scoate o „Gramatică Română” sau „Macedo-Română” în care sfătuiește pe frații săi de sânge să-și cinstească limba și s-o cultive. Pentru „crima” aceasta Patriarhia l-a excomunicat pe Boiagi ca pe un păcătos dintre cei mai mari. Dascălul Dem. Atanasescu din Macedonia caută să îndure tot felul de mizerii din partea vlădicului din Bitolia pentru „fărădelegea” de a fi dascăl român, ș. a.

Ura ortodoxă-grecească față de elementul românesc a mers până la asasinat dintre cele mai înfiorătoare. Într-o lucrare a dlui *Alex. Rubin* asupra „Românilor din Macedonia” se dau amănunte cu duiumul. Toate privesc luna Iunie. La d. Diamandi se află pe pag. 38—40. — Cităm și noi din ele:

4. „Una din sfintele noastre bande atacă și rănește grav pe tânărul Aromân Traian Golan, pe drumul căre duce dela Cupa la Oșani (1907).

În aceeași zi (1907) are loc asasinarea Aromânului Neculai Donca, din Turia, aproape de Grebena.

8. Foarte pios, foarte ortodox și cu totul grecesc asasinat împotriva Aromânului George Ivasi din Dolianî. (E opera a 12 antarți, număr egal cu acela al apostolilor). Soția sa a fost de asemenea mortal rănită prin numeroase lovituri. Ei lucrau la câmp, când noi i-am surprins (1908).

Aceeași zi (1908) copilul Românului Jara, din Terna-Reca (deja amenințată cu moartea, dacă nu-și va retrage copilul dela școala română), este tirat în câmp de către unul din tovarășii săi pe care noi l-am cumpărat, a fost predat comitetului nostru și omorât. I s'a strivit capul cu o piatră.

12. Una din pioasele noastre bande atacă cu focuri de revolver stăna Aromânului Foti Sterie, lângă Livezi. Din nenorocire, păstorii au scăpat teferi.

13. Un foarte pios, foarte ortodox și foarte elenic asasinat, lângă Gramaticova, căruia cad victimă frații aromâni Ghița Calea și Hristu Calea. Ghița primește 16 lovituri de cuțit (1905).

Aceeași zi (1906) devastarea școlilor românești din Corița. Agresiunea împotriva Românilor din oraș, săvârșită de către însuși Mitropolitul din acea regiune.

15. Foarte ploasa, foarte ortodoxa și foarte greceasca asasinare a lui Mihail Did, muctarul român din Târnova (1907).

Aceeași zi (1907), foarte ploasa, foarte ortodoxa și foarte buna faptă patriotică grecească, asasinarea lui Nicolaie Papa Sterie, muctar român la Veria.

19. Foarte ploasa, foarte ortodoxa și patriotica faptă grecească, asasinarea lui Nascu Constantin Topuz, din Crușova (1905).

20. Incendierea casei Românului Nanu, din Nevisca. El a ars de viu împreună cu soția sa. Dela acești doi Români n'a rămas decât un pumn de cenușă (1906).

21. Foarte ploasa, foarte admirabila, foarte ortodoxa și mult elenica masacrare a 6 Români din Huma și a 6 elevi a școlii românești din Alceag (1905). Una dintre cele mai bune din bandele noastre a suprimat dîtr'odată această frumoasă duzină de necredincioși.

Bună și sfîntă zi, minunat hrănită cu carne de om și mai cu seamă cu carne de copil!

Aceeași zi (1907) Aromânul Tanase Tanașoca din Veria, este atacat și rănit.

Aceeași zi (1906) are loc atentatul contra persoanei Aromânului Nicu Iorgu, din Vlaho-Clisura. El primește 7 focuri de revolver, iar autorul acestei pioase acțiuni, Teodor Mironi, îl lasă mort pe loc.

Foarte ploasa și greceasca asasinare a Românului Petru Muschiaru (1905).

25. Foarte ploasă, ortodoxă și grecească asasinare a Românului Gheorge Nazarie, în vîrstă de 83 de ani, (Magarva—1906).

Aceeași zi (1907) prinderea și omorîrea cu lovituri de topor a Românului Gachi Gusu, denunțat nouă de către cei doi agenți principali din Moloviște, Spiru Leon și Sotir Dola.

Foarte ploasa, copioasa, ortodoxa și greceasca masacrare a cinci Aromâni, argați la una din stănele președintelui comunității românești din Veria, Hagi Gogu (1906).

29. 50 de oameni dintr'una din sfintele noastre bande atacă stăna Românului Bucovalea; intervenția Turcilor oprește masacrarea lor (1907).

30. Foarte ploasa, ortodoxa și elenica asasinare a Românului Vasile Iacachi, omorît în amiaza mare, pe drumul din Salonic, cu focuri de revolver (1907).

Foarte ploasa, ortodoxa și greceasca asasinare a Românului Iani Basileiani, din Caterina, pe când se ducea la Breaza*.

Scăparea acestor frați ai noștri? — Unirea religioasă cu Roma. — O recunoaște și d. Sterie Diamandi (pg. 322-324):

„Intr'un moment de fericită inspirație, Împăratul Ioanițiu plănuise trecerea lui și a supușilor săi la catolicism.

În ziua de 8 Noemvrie 1204, Nunțul Papal Leon, Cardinal de Santa-Croce, punând pe capul lui Ioanițiu coroana împărătească, îi dădu titlul de „Dominus Blacorum et Bulgarorum“, oferindu-i diadema Regală, sceptrul și steagul Sfântului Petru.

În ziua încoronării, Ioanițiu dispuse ca religia statului său să fie cea catolică și că toate bisericile Imperiului să depindă de Roma.

Spre nenorocirea Românilor însă, unirea cu Vaticanul n'a durat decât o clipă.

Îngâmfarea neroadă a lui Balduin de Flandra a avut ca urmare revenirea lui Ioanițiu la ortodoxism.

Cruciații săvârșesc ireparabila greșală de a ataca Imperiul Romano-Bulgar.

Împăratul Balduin plătește cu viața expediția împotriva lui Ioanițiu.

Dacă nu survenia acest nenorocit conflict între Cruciați și Imperiul Romano-Bulgar, soarta poporului aromân ar fi fost cu totul alta.

Îmbrățișând catolicismul, Aromânii ar fi ridicat o stavilă de netrecut în calea desnaționalizării lor. Barierele de ordin confesional ar fi oprit asimilarea lor de masa elementului slav sau cel grecesc.

Contactul cu Roma ar fi trezit de timpuriu în elementul românesc din Sudul Dunării conștiința romanității.

Sub influența culturii latine, Aromânii ar fi fost imunizați împotriva oricărei înfrâuriri străine. Cultura și civilizația romană erau de natură să înfrunte cu succes influența slavă sau cea grecească.

Totodată, catolicismul era de natură să favorizeze dezvoltarea culturală a elementului românesc, punându-l într-o situație de vădită superioritate față de celelalte popoare conlocuitoare din Peninsula Balcanică.

Ocrotiți de Vatican și marile puteri catolice din Occident, în timpul dominațiunii Imperiului Otoman, Aromânii s'ar fi bucurat de un regim de favoare.

În asemenea condiții, elementul românesc din dreapta Dunării ar fi fost astăzi stăpân pe situație; întreaga Peninsula Balcanică era să aibă un pronunțat caracter românesc.

Ortodoxismul însă a îngăduit Slavilor și Grecilor să înghită mase compacte de Aromâni. Sub egida ortodoxismului, Patriarhia a exercitat cea mai nefastă influență asupra dezvoltării elementului românesc din Balcani, împiedecându-i dezvoltarea conștiinței naționale și inoculându-i sistematic virusul înstrăinării.

Tragedia aromână durează de veacuri. Blajul și Roma s'au gândit de mult la mântuirea acestor martirizați frați ai noștri. Se și alesese persoana care urma să fie apostolul românilor macedoneni: clericul ardelean aflător la studii teologice în Cetatea Veșnică: Aug. Bunea. Împrejurări potrivnice au zădărnicit însă acest gând binecuvântat. Și frații noștri aromâni au rămas și pe mai departe în legăturile Fanarului, jertfă urei grecești care-i poate isbi „foarte creștinește” la scutul și cu armele ortodoxiei kerulariene. — Cât va mai dăinui această tragedie?

D. N.

ARHIERII NOȘTRI LA ROMA

În seara zilei de 17 Februarie c. I. P. S. mitropolit *Alexandru*, împreună cu PP. SS. *Valeriu Traian* al Orăzii și *Iuliu* al Clujului, au plecat spre Cetatea eternă, ducând cu ei închinarea și dragostea întregii noastre Biserici pentru urmașul lui Petru, gloriosul Părinte al creștinătății *Pius XII*. Trei săptămâni încheiate (până în 7 Martie) a rămas ilustra noastră delegație aproape de mormântul Vârhovnicului apostolilor, în metropola spirituală a lumii. Trei săptămâni de acțiune și de înălțare sufletească. — Pe primele pagini ale acestui număr, cititorii vor afla o seamă de considerațiuni și impresii pe care, abia reîntors, părintele mitropolit a avut bunătatea a le împărtăși, pe această cale, obștei credincioșilor. Vibrează în ele căldura sincerității, prospețimea amintirii, bucuria clipei de elevare spirituală, ca și mulțumirea pentru constatările mângăietoare, pentru Biserica și neamul nostru, pe care le-au făcut în cercurile Vaticanului și dincolo de ele.

Împărtășim cu toții aceste sentimente. Dintru început Biserica noastră — neamul întreg, chiar — și-a dat seama de importanța deosebită a acestei vizite. Rostul ei era, ce-i drept, bisericesc, oficial. Ierarhii noștri aveau să tălmăcească și cu viu grai omagiile și dragostea Bisericii noastre pentru noul Mare Păstor, care a luat moștenirea lui Petru după *Pius XI*. Erau datori să arate lui *Pius XII* situația în care se găsește partea de Biserică de pe meleagurile României, cu luptele, durerile și bucuriile ei.

Dar vremile și împrejurările excepționale dădeau călătoriei, în chip necesar, semnificație și rezonanță mai largă. — Rostul și destinele Bisericii noastre fiind organic împletite în acelea ale neamului nostru, prezența Ierarhilor noștri la Roma, cu solemnitățile și manifestațiile pe care le-a prilejit, au căpătat caracterul unor însemnate momente de afirmare românească. Și încă deosebit de prețioase. Fiindcă Vaticanul este, în aceste clipe de răscruce, întâia scenă politică a lumii, și cuvântul lui *Pius XII* — tălmăcitorul ideal al aspirațiilor de dreptate și pace ale popoarelor — se bucură pretutindeni de un prestigiu fără egal. Sosirea la Roma, tocmai în acele zile, a dlui *Myron Taylor*, delegatul Președintelui *Roosevelt* pe lângă Sfântul Scaun, este și ea un adevărat semn al vremii, din acest punct de vedere.

Ținând seamă de aceste împrejurări excepționale, putem firma cu legitimă mândrie, că în istoria Sionului nostru s'a scris o nouă pagină de lumină, bisericească și românească în aceeași măsură. Audiențele Vlădicilor la Sfântul Părinte și la alte personalități condu-

cătoare ale Vaticanului, parastasul dela mormântul mucenicului Inochentie, solemnitatea dela colegiul Pio-Romeno, recepțiile și mesele oficiale, ca și diferitele întrevederi, discuțiuni și interviuri etc. înseamnă, pentru cei cari știu citi realitatea ce se mișcă dincolo de cuvinte, o adevărată mobilizare a unor cercuri deosebit de influente pentru înțelegerea dreaptă a cauzei românești. — Cât de necesară și cât de binefăcătoare! Vremile sunt critice; desorientarea e generală și periculoasă. Vaticanul deoparte, Italia de alta, vor avea de spus un cuvânt greu la încercările de nouă așezare și altă orânduire a acestei lumi vulcanice... Și, dacă Vaticanul ne-a fost și ne-a rămas binevoitor — gestul ultim al regretatului nostru mare prieten Pius XI, subliniat în câteva șire mișcătoare de către Păr. mitropolit în articolul mai sus pomenit, este cât se poate de elocvent și concludent în această privință, — nu se poate spune același lucru despre raporturile noastre cu Italia. În vremea din urmă, se știe, ele n'au fost din cele mai bune. Avem moștenire comună: latinitatea, și avem interese perfect convergente. Totuși o propagandă abilă a adversarilor, sprijinită de multele noastre neglijențe și de oarecare greșeli diplomatice, ne-au instreinat inima fraților, pe care trebuie s'o recucerim.

Avem mângăerea și mândria de a constata, că vizita și acțiunea Prelaților noștri a fost o contribuție reală în direcția aceasta. Atât Vaticanul, cât și presa italiană în general, au coplesit de atențiune pe purtătorii de cuvânt ai cauzei românești, scoțând în evidență, prin articole și chipuri, diferitele momente importante ale petrecerii lor la Roma. Este deosebit de elocventă, de ex. fotografia luată cu prilejul audienței lor la Sfântul Părinte, fotografie în care Ierarhii noștri — cu abatere dela regulele protocolare — au fost invitați să ia loc pe estradă, în stânga și dreapta tronului pontifical. În declarațiile acordate ziarului „*Timpul*“, (17—3—40), P. S. Iuliu al Clujului confirmă întocmai impresiile pe care le-am cules noi din presă, urmărind acțiunea vlădicilor noștri. „Primirea ce ni s'a făcut — a spus între altele Preasfințitul — ne-a impresionat. Timp de trei săptămâni, am fost în atenția tuturor cercurilor ecleziastice ale Vaticanului, iar discursul rostit de Înaltul Pontif, cu ocazia recepției oficiale, conține o serie de lucruri deosebit de prețioase pentru noi. ...Problemele românești sunt cunoscute perfect la Roma. Prea Sfințitul Părinte s'a interesat de foarte multe lucruri, dovedind că păstorește credincioși, cari îi sunt deosebit de apropiați sufletește.

„Numai stând timp îndelungat acolo, — a continuat P. S. Sa — îți dai seamă cât adevăr au cuprins cei vechi în cuvintele: „*Toate*

drumurile duc la Roma». În momente ca acestea, omenirea întreagă, dar în special popoarele protestante sau de alt cult, cum sunt suedzii, norvegienii, englezii și americanii, apreciază la justa valoare cruciada întreprinsă de către Vatican pentru buna viață între popoare, pentru pace... A merge la Roma, nu poate fi decât folositor pentru noi Români. Puterea spirituală a Cetății Eterne, este astăzi mai puternică decât oricând și pot asigura că avem acolo prietini și inimi înțelegătoare pentru tot ce constituie gând și preocupare românească*.

Nu poate fi trecut cu vederea nici un alt fenomen semnificativ, provocat de această călătorie a Arhierilor noștri la Roma părinților: răsunetul pe care l-a avut aici acasă, în sufletul neamului nostru. — Spontan, și în ciuda totalei lipse de sgomot cu care s'a făcut plecarea, lumea a început a vorbi de o anume „misiune” pe care ar avea-o de împlinit. Problema unirii cu Roma a fost, tot timpul celor trei săptămâni, obiectul cel mai discutat și mai comentat. Și încă: în sens cât se poate de favorabil. Nu numai lumea mirenească ortodoxă privea cu bucurie această perspectivă, în care vedea o deslegare firească și conformă intereselor naționale, ci chiar și o bună parte din cercurile preoțești ale bisericii surori manifesta aceleași sentimente. — Câteva publicațiuni ortodoxe mai bătaioase au crezut de bine să se ridice împotriva acestor „svonuri”, declarând că ele n'au nici un temei oficial. Ceeace era adevărat. Episcopii noștri s'au dus la Roma cu gândurile și țelurile arătate mai sus, fără te miri ce „misiuni”. — Dar, împrejurarea că svonul s'a născut spontan, s'a generalizat, s'a menținut în ciuda pomenitelor puneri la punct, este cât se poate de semnificativ. El arată starea de spirit a neamului nostru față de problema unirii bisericilor. Pe cea adevărată, nu pe cea creată și ațâțată în chip artificial de câțiva agitatori cari nu vreau să asculte nici de porunca limpede a Mântuitorului, nici de comandamentele superioare naționale, și își îmbracă totuși acțiunea de învrăjpire în faldurile tricolorului nostru pe care ar vrea să-l monopolizeze. Ei continuă a merge pe acest drum nefast, cu toate că și alte manifestări ale spiritului public românesc — conferința dlui prof. N. Iorga cu constatările judicioase despre raporturile noastre cu Vaticanul; articole scrise de preoți ortodocși, cari cer o revizuire a atitudinii față de Roma, ar trebui să le dea de gândit.

Nu ne facem iluzii pripite, nici nu clădim cetăți de carton. Ne dăm perfect de bine seama de piedicile ce stau în calea marelui vis evanghelic și românesc al unirii cu Roma. — Însemnăm totuși cu bucurie fenomenul pomenit. El este un ochian de ocazie, care

ne-a îngăduit o privire în adâncul sufletului neamului, pe suprafața căruia s'au săpat atâtea tranșee despărțitoare și dușmănoase. În adâncul ei, conștiința neamului justifică deplin vechea diplomă de nobleță pe care ne-au dat-o Papii dela Roma în formula lapidară: „*vos sanguine et fide romani*”!

Clipele de răspântie istorică pe care le străbatem au avut darul de a trezi din nou instinctul nostru de viață, care ne spune, că pentru noi mai mult decât pentru oricine alții, neapărat și cu adevărat: „toate drumurile duc la Roma”!

AUG. POPA

„CARDINALUL ȘANTIERELOR” NU MAI ESTE!

Figura robustă a prințului bisericesc parisian, cu trăsături aspre de vlăstar ieșit din straturi de munteni în luptă dărză cu natura, nu va mai fi văzută alergând, cu toate mijloacele de comunicație modernă, dela un lăcaș de închinare, în curs de clădire, la altul, mereu interesându-se de mersul lucrărilor, de începerea altora, pentru a da de lucru atâtor brațe osândite altfel inactivității și pentru a da pâine atâtor guri flămânde. În zorii zilei de 10 Aprilie c. s'a stins din viață într'un spital călugăresc (al Fraților „Saint-Jean de Dieu”), spre uimirea celor cari îl credeau trecut peste orice primejdie după o operație declarată foarte reușită, și spre durerea adânc simțită a tuturor celor ce l-au cunoscut, și mai ales a muncitorimei sărace, care a avut în el un sprijin fără pereche.

Copil de săteni nefinstăriți, dar plini de vânjoșie trupească și suflotească, tânărul Verdier a răsbătut în viață prin stăruință neînfrântă, susținută de-un optimism sănătos ce răzima pe încrederea în Dumnezeu. Ca membru al congregației călugărești „Saint-Sulpice” a făcut strălucite studii universitare și o vreme a fost și profesor de morală la „Institutul Catolic” din Paris. Are la activul său și o seamă de lucrări valoroase. Mai presus de toate însă a fost omul acțiunii. Și a fost o binecuvântare deosebită faptul că aceasta s'a observat din vreme și omul potrivit a fost pus, în repetate rânduri, la locul potrivit.

Fostul profesor de teologie, apoi rector seminarial, iar după aceea superior al Congregației din care și dânsul făcea parte, ajunge în 1929 arhiepiscop al Parisului, iar la anul e creat și Cardinal de Pius XI. Nu-i lung răstimpul 1929—1940 cât stă dânsul în fruntea arhiepiscopiei parisiene. Dar săvârșește, totuși, lucruri mari cari îi vor păstra, neperitoare prin veacuri, pomenirea. Veșnic la datorie și mereu îngrijorat să nu treacă o zi fără urma unei înfăptuiri bune,

se știe face totul tuturora, când într'un punct, când într'altul al arhidiecezei sale, îmbărbătând pe toți și îndemnându-i să răscumpere vremea, căci zilele sunt rele. Om al apostolatului faptei, l-a durut mai ales starea de cumplită mizerie sufletească a mulțimilor din suburbiile Parisului și a înțeles numai decât să le vină efectiv într'ajutor. Ceeace a făcut așa că s'a apucat de clădit biserici și capele — de multeori fără o lăscăe în buzunar — dând astfel deoparte, prin preoții dela nouile jertfelnice creștine, hrană sufletească gloatelor înfometate și înrăite, dealtă parte făcând rost de muncă la mii și mii de șomeri. *Peste 100* (una sută) de biserici și oratorii laudă strădaniile atât de rodnice ale acestui Purpurat care în ochii posterității va trece ca un nou „Defensor Civitatis“.

Și care e taina acestei isbânzi? O spune arhiep. Fontenelle: „Secretul succeselor Cardinalului stă, fără îndoială, în al său spirit de credință, în simplitatea sa, în iubirea sa față de suflete, mai ales a celor mici și umili, în înțelegerea sa adânc umană care, când era vorba de împărăția lui Dumnezeu, nu cunoștea nici o frontieră și nici o rasă, și încă în ceva: în alipirea sa delicată și filială de Sf. Scaun, centru iradiator de lumină adevărată și de adevărată iubire, în devotamentul său plin de afecțiune față de Pontificele Roman, urmașul Sf. Petru și vicarul lui Isus Hristos și prin urmare maestrul oricărui apostolat adevărat“.

Ilustrul decedat — doctor „honoris causa“ al universității din Praga — a fost și o figură reprezentativă a Bisericii universale. Pius XI care l-a ridicat la cinstea de Cardinal deodată cu Eugenio Pacelli, l-a trimis nu odată ca delegat al său. Așa: la aniversarea milenară (1930) a mănăstirii benedictine din Einsiedeln (Elveția); la congresul catolicilor din Cehoslovacia (1935), la sfințirea catedralei din Dakar (Africa), la congresul euharistic din Algeria (1939) și în alte locuri însemnate, cu prilejuri sărbătorești.

Acum s'a odihnit și a aflat ușurare multă. Cei 76 de ani ai vieții sale de apostolice osteneli cu graiul, peana și cu fapta, și-au aflat la Cél de sus răsplata slugii bune și credincioase.

D. N.

APOSTOLUL UNUI IDEAL SFÂNT

Sunt oameni cari știu să trăiască și să moară în slujba unui gând mare, stăpânitor, pe care, odată ce l-au înțeles și l-au îndrăgit, nu-l mai pierd din vedere. Aceștia sunt rarii aleși meniți să dureze opere trainice, ori pe ce țărîm se va desfășura activitatea lor. Și dintre aceștia era *P. Paul G. F. Wattson*, trecut la cele veșnice în 7 Februarie a. c., care a lăsat creștinătății întregi „Octava

de rugăciuni pentru unitatea credinței* și Bisericilor creștine, — o mișcare cucernică, de proporții uriașe, cunoscută și la noi. Unul din prietenii adormitului în Domnul, *P. G. Parisi*, îi prinde viu, sugestiv și instructiv figura de mare apostol, în „*Osservatore Romano*” (15. II. 40), de unde desprindem și noi câteva linii de sumară schițare:

Cel ce era să fie slujitor la altarul Bisericii Romane și fiu al Sărăcuțului din Assisi, s'a născut la 16 Ianuarie 1863, în America de Nord (statul Maryland) din familie de pastor al bisericii episcopaliene. Ajuns și el pastor anglican, s'a muncit cu gândul de a înființa o societate religioasă — un fel de tagmă călugărească — după croiu franciscan, dar ostenind întru vestirea cuvântului în cadre anglicane. Opt ani l-a frământat ideea aceasta, între timp mai întrebându-se și ce nume să deie creației pe cale de a lua ființă concretă. În cele din urmă se oprește la cuvântul *Atonement* = ispășire, împăcare. Noua formație religioasă de bărbați va purta deci această numire. Și tot așa va boteza o asociație similară feminină buna Soră *Francisca Lurana*, cu carea împreună va fixa (în 3 Octomvrie 1898) definitiv regulile de viață a celor două congregații.

Inceputurile au fost unile și anevoioase, mai ales pentru ramura feminină: o cocioabă păcătoasă cu acoperișul tot răsufletori și cu pereții crăpați. Când s'au apucat de zidit, la Graymoor, dânsul făcea și pe lemnarul și pe zidarul. Și o duceau într-o sărăcie soră cu calicia. Cele două comunități de idealști s'au știut ridica însă deasupra tuturor mizeriilor. Ba au găsit modalitatea de a veni într'ajutor și altora.

Greul cel mare l-au format nu într'atâta lipsurile materiale, cât mai vârtos isbiturile morale. Adevărat suflet de apostol, *P. Wattson* în meditațiile și rugăciunile sale a văzut tot mai limpede adevărul necesității unirii cu Biserica Romei, și nu s'a oprit la jumătate drumul, la dorințe și simple veleități, ci a trecut la faptă: în 1900, tot împreună cu Sora *Francisca*, întemeiază opera pentru „*Unitatea Bisericii și pentru Misiuni*”, cu scopul precis de a lucra în sensul unirii cu Roma. Întrebat de numita Soră că oare nu se teme că această înjghebare va fi distrusă, el a ținut să răspundă: „Știu un singur lucru, că dintre treizeci de mii eu sunt singurul pastor anglican care susține această idee; cu toate acestea, dacă vine de la Dumnezeu, va birui chiar dacă toată lumea i-ar fi potrivnică”.

Furtuna stărnită de gestul și vorba acestui „revoluționar” ce nu se ascundea după perdele de fraze a fost strașnică. Pe el însă

nu l-a înfricat. Dimpotrivă, la trei ani după ce înființează opera menționată, scoate și un organ de publicitate: *Candela*, dând în primul editorial lămuririle bărbătești: „Am aprins (această candelă) drept mărturie a Vechei Credințe, așa cum a fost ea vestită de Biserica engleză mai 'nainte de ce un rege desfrănat ar fi rupt-o de centrul unității. Credem că Dumnezeu Sfântul ne va da nu numai dorul rugăciunii, ci și felul de a lucra pentru unire: în loc de a adânci deosebirile dintre noi și Roma, ne va ajuta să le putem reduce la minim și să pregătim calea acelei păci pe care noi toți, ca niște creștini ce suntem, o dorim din inimă”.

Cu scrisul, cu graiu viu și cu rugăciuni fierbinți către Cel de sus: așa a înțeles P. Wattson să lupte pentru izbânda dumnezeescului ideal: o turmă și un păstor. Și din ce a studiat mai mult, a meditat mai mult și s'a rugat mai mult, a văzut tot mai limpede urciunea pustiirii din biserică în care petrecea încă, dar fără a-l împiedeca să-și deie, an de an, obolul său pentru „Dinarul Sf. Petru”. La ruptura totală cu anglicanismul n'a purces nici chiar după ce într'un sinod bisericesc, luând cuvântul și mănecând dela minunea vindecării ologului din Ierusalim de către vârhovnicul Petre, a avut curajul s'o spună: „In nevoiașul acesta de olog din naștere noi trebuie să vedem protestantismul care schioapătă chiar dintru începuturile sale și care, ca un biet cerșitor, își întinde mâna spre ușa Templului: Biserica Catolică. Numai Petru, care trăește în urmașii săi, îl va putea vindeca”.

Drept urmare a cuvântului acestuia îndrăsnit și s'a interzis accesul la toate amvoanele protestante ale Statelor Unite. Lovitura era puternică. Dar și tăria sufletească a celui lovit era strașnică. Și nici luminile de sus nu lipseau pastorului greu încercat. În ceasurile acestea chinuitoare s'a lămurit în mintea lui ideea unei *octave de rugăciuni* pentru unitatea credinței. Asta fiindcă înțelesese limpede din cele întâmplate că credința curată e un har ceresc care se câștigă prin rugăciune și prin ostenele susținute de rugăciune. Zile potrivite pentru această octavă i s'au părut zilele 18—25 Ianuarie, prima în Biserica Romei fiind închinată prăznuirii Catedrei Sf. Petru, iar cea din urmă întoarcerii Sf. Pavel. Cea dintâiu astfel de octavă a fost ținută în 1908. Rodul încrederii în puterea rugăciunii s'a văzut în curând: în 30 Octombrie 1909 întreagă congregația „Atonement” a cerut și a fost primită în sânul adevăratei Biserici a lui Hristos. După alți câțiva ani, în 1916, Papa Benedict XV de binecuvântată pomenire, a aprobat și a încurajat mișcarea „octavistă” care acum e cunoscută în lungul și largul lumii și e îmbrățișată de mulțimi fără de număr. Și încă nu numai între catolici,

ci și în lumea anglicană și cea ortodoxă. Centrul mișcării astăzi e în Roma, la biserica „S. Paolo alla Regola” a Terțiarilor Franciscani Regulari. Congregația „Atonement” numără de prezent 35 preoți (cu totul: 150 membri) și (ramura feminină) mai bine de 200 Surori.

Tot de numele acestui apostol n'a știut de frică și fățarie se leagă și o altă operă: *Ceasul Născătoarei de Dumnezeu*. La oră hotărâtă, peste 150 stațiuni radiofonice, dela o margine la alta a Statelor Unite și într-o parte a Canadei, poartă în familii catolice și necatolice, pe unde eterice, sfințitoarele povestiri ale vieții sfinților, spre mângâierea și întremarea duhovnicească a mulțimilor. Și sigur că și spre bucuria sufletului său și a Sorei Lurana, stinsă și ea pilduitor de creștinește din viață și care atât de mult l-a ajutat în strădaniile sale apostolice.

D. NEDA

INSEMNAȚII

Lauda Cetății Eterne.*)

Alinându-mă pe pământul sfânt al Romei, și învăluit fiind sufletul meu de lumină, n'aș putea să nu prăznuesc gloriile ei nemuritoare. Este o datorie de recunoștință și o pornire spontană a sufletului meu. Invăluie-mă deci, o Roma, cu azurul tău, luminează-mă cu soarele tău; dumnezeeste străluce soarele prin largurile azurului tău.

Ave Roma, scăldată de sângele generos al mucenicilor: nor glorios de mărturii ai lui Hristos; pământ ce trebuie să fii adorat de toți Romeii cari vin să se adape la izvoarele tale curate de credință, cari întăresc credința noastră slabă și o fac neclătită în fața alor astfel de pilde.

Ave Roma, mamă fecundă de sfinți în succesiunea veacurilor. Cine ar putea să întrecă sau egaleze măcar seria interminabilă a sfinților tăi Papi mucenici, a confesorilor, a Purpuraților tăi, a episcopilor, a preoților iluștri cari au urcat la cinstea altarelor: un Gregoriu Cel Mare, Celestin, Leon, Piu V., Bellarmin, Ignățiu, Filip Neri, Luigi Gonzaga și nesfârșiți alții cari încununăți cu lauri căș-

*) Acest imn de laudă a fost ținut în ziua de 24 Febr. la ambasada română pe lângă Vatican, în fața alor șase Cardinali în frunte cu Cardinalul secretar de Stat Eminența Sa Maglione. — *Nota Red.*

tigat-au senatoratul vieții vecinice; mănunchiu luminos care va provoca mereu pizma sfântă a tuturor țărilor lumii, fie ele oricât de glorioase în memorii sacre.

Ave Roma, izvor cristalin din care bulbucă înțelepciune eternă, din care emană principiile luminoase pentru mântuirea lumii, risipite și revărsate pe țărmuri pustii și deșerturile lumii din partea vicarilor lui Iisus Hristos cari, noui Moise, ating cu varga magică stânca vie a Vaticanului și curg apele curgătoare în viața de veci cari adapă brazdele arse, istovite de sete.

Ave Roma, sălaș al dragostei, această fiică a ceriului — Dumnezeu este dragoste — unde înfloresc atâtea asiluri, brefotrofii, orfanotrofii, spitale, institute spre a adăposti toate miseriile umane, și a le ridica și ușura cu grije mai mult decât maternă; dragoste ce nu se mărginește între zidurile tale, ci se lărgeste în toată lumea, ca pe vremea lui Ignățiu cel purtător de Dumnezeu, care slăvea Roma ca pe șefa dragostei.

Ave Roma, scaun de profundă teologie divină și drept neasemuit, care se propagă din școlile tale de înaltă știință, din Ateneele tale, din Universitățile și Colegiile tale ilustre, spre care aleargă fii lui Dumnezeu din toate părțile lumii.

Ave Roma, cel mai vast centru misionar al imperiului lui Isus Hristos, de unde pleacă vestitorii Evangheliei: Augustin, Bonifaciu, Xaveriu, De Nobili, De Iacobis, Massaia și toate cetele intrate în fastele istoriei nemuritoare ale Bisericii.

Ave Roma, leagăn al artelor sacre. Sumii Pontifi au ridicat vouă, fiicelor gemene ale ceriului, ale Domnului ceriurilor: Frumusețe nemuritoare, un monument aere perennius.

Ave Roma, leagăn al muzicii sacre, dusă de un Palestrina spre culmi neatinse. Armonia muzicii tale sacre, accentele cerești ale acestei muzici sublime, dulceața-i eschizită sau gravitatea-i melancolică, sfânta emoțiune și fiorul mistic pe care ea îl împărtășește sufletelor nu se pot exprima în cuvinte.

Pentru noi episcopii români — cred că și pentru ceilalți — alături de patria noastră românească, unde văzurăm lumina zilei, admirăm frumusețile neasemuite ale zidirii, și unde se desfășoară viața noastră apostolică în deplină libertate și se manifestă în deplina posesiune a drepturilor noastre, tutelate de Majestatea Sa Regele, preaiubitul nostru Suveran și de guvernele clarvăzătoare — pentru noi, repet, tu Romă, ești raiul nostru pământesc. Aș putea să afirm chiar raiul nostru ceresc. Căci cei ce rămân la umbra arborilor vieții cari înfloresc în grădinile tale mistice, merg să con-

tinue după această viață pământească fără de întrerupere viața nemuritoare în Ierusalimul ceresc, unde soarele nu apune.

Fii salutată deci, Romă sfântă. Tu singură întreci toate celelalte frumuseți ale lumii: *Caeteras excellis orbis una pulchritudines*.

Să ne dea Domnul harul ca și țara noastră, sub înțeleapta conducere a Suveranului nostru Carol II, să se apropie tot mai mult de Roma, strângând legături tot mai intime cu Roma Eternă, spre mai marea mărire a lui Dumnezeu, slava sfintei maice Biserici și mai marele viitor al poporului nostru. Așa să fie.

Mitropolit Alexandru Nicolescu.

În jurul „Ecumenicității“

În „*Irénikon*“ din Noemvrie-Decemvrie 1939, sub acest titlu a apărut un interesant articol al D-lui *Th. Carada*, articol pe care îl credem folositor să fie cunoscut și Românilor. Îi dăm aici loc în traducere românească:

„E foarte interesent articolul pe care d-l Zenkovsky îl publică în „*Irénikon*“ din Mai-Aug. c. sub titlul: „Tema Ecumenică“. Șeful acțiunii creștine a studenților ruși caută să tâlmăcească de ce cei mai mulți ortodocși neuniți cred că activitatea ecumenică va sluji într-adevăr Unionismul. Revista din Amay asigură că autorul acelui articol este un sincer partizan al Unirii tuturor Bisericilor creștine și că, fără să fie teolog, este un cucernic pravoslavnic. De altfel aceasta se vede destul de lămurit din cuprinsul articolului său. Participarea sa la acțiunea ecumenică este încă o dovadă a bunelor sale intențiuni și a sincerității sale absolute. Acestea sunt și cuvintele ce ne-au ispitit a-i spune, pe această cale, obiecțiunile noastre.

Este cu neputință ca Rușii să nu facă deosebire între catolici și protestanți, că pentru muscali și unii și alții nu sunt decât apuseni. Răsăritenii ceilalți, ortodocși-uniți sau ortodocși-neuniți, știu însă foarte bine ce desparte pe catolici de protestanți. Tot așa de bine cunosc ei ce anume apropie pe ortodocși de catolici mai mult decât pe protestanți. În România mai ales nimeni nu face astfel de confuziuni. Românii nu cred de loc că, spre a reface unirea bisericilor, Roma ar trebui mai întâi să se înțeleagă cu protestanții din apus. Nici nu cer dela ortodoxia neunită să se împace cu ereticii și cu schismaticii din răsărit, înainte de a se gândi la unirea tuturor bisericilor.

Este foarte adevărat, că am auzit pe răposatul patriarh Miron exprimându-și în fața noastră dorința unificării tuturor bisericilor ortodoxe autocefale, pentru ca apoi toate împreună să se apropie de

Roma. Era aceasta o simplă părere personală a răposatului Patriarh, în scopul ca nimenea între români să nu-i poată imputa Unirea. Tot în acest scop, mai târziu, încerca să justifice în fața noastră cochetăriile sale cu anglicanii. I. P. S. Visarion Puiu, Mitropolitul Bucovinei, erarhul care într-o ședință a Sf. Sinod nu s'a sfiit să proclame pe Papa drept unicul Patriarh al tuturor bisericilor creștine, întemeind o Episcopie neunită în Maramureș, a crezut cu puțință să ceară Românilor uniți a trece sub ascultarea Patriarhiei autocefale din București, pentru ca după această „Unificare” toți românii întrupați într-o unică biserică să reia relațiunile cu Roma. Astfel de idei s'au auzit în România, e drept, dar nimeni nu și-a închipuit vreodată că, pentru a face cu puțință Unirea bisericilor, ar trebui să se unească mai întâi catolicii cu protestanții.

Ideea unirii protestantismului cu catolicismul înainte de a vorbi de alte uniri, nu stă în picioare.

Anglo-catolicii sunt mai aproape de Vatican decât de Fanar; dar ei nu formează decât o infimă minoritate în biserica anglicană. Marea majoritate a protestanților este tot atât de departe de Sf. Petru ca și de Sf. Sofia. Neîndoios lucru este că printre protestanți se găsesc mulți creștini foarte cucernici și sinceri doritori ai unirii bisericilor. Dar foarte greu ne poate cineva convinge că toți acestia s'ar putea apropia de Roma așa de ușor ca ortodocșii neuniți.

Ceice cer serios Vaticanului să se împace întâi cu Protestanții, nu sunt decât victimele acelor cercuri protestante, care, neîndrăznind să se pronunțe fățiș contra unirii bisericilor, nădăjduesc să o împedece, mănându-o pe o cale falsă. Dl Zenkovsky ar fi putut să-și dea seama, de ce se bucurau unii aflând că biserica catolică nu participă la conferințele ecumenice și că erau încântați de această lipsă pentru că le permitea să se ridice împotriva „intransigenței” catolicilor. Intrucât aceștia nu sunt decât o minoritate, dl Zenkovsky a putut să constate mai bine ca noi ceilalți. Ceeace regretăm noi din tot sufletul este faptul, că această minoritate împedecă rodirea bunelor intențiuni a celorlalți.

Se prea poate ca prezența catolicilor la aceste congrese-conferințe să fi fost, dintr'un anume punct de vedere, binefăcătoare. Nu e mai puțin adevărat însă, că inițiatorii congreselor și conferințelor Ecumenice au pierdut din vedere că biserica catolică, în calitatea ei proprie, nu poate participa decât la Sinoade ecumenice. Ea este datoare să decline orice altă cale de discuție cu ceice, pentru un cuvânt sau altul, s'au despărțit de Sân-Petru.

Pentru a lucra cu izbândă la unirea bisericilor nu este destul să fii convins de imensele foloase ale unirii și de nenorocirile ce

isvoresc din dihonoria dintre creștini; mai trebuie să nu se uite nici o clipă că biserica catolică reprezintă două treimi din creștinătate. De drept și de fapt, neconținut ea a constituit și constituie Biserica unică întemeiată de Hristos. Fără ea nimic bun nu este de sperat. Pentru biserica catolică este o datorie de ordin superior să-și păstreze neatinsă unica ei situație. Nu orgoliul îi poruncește aceasta, ci adâncă convingere că, lucrând altfel, ar îngădui a se crede că unica biserică a lui Hristos, lăsată de El în grija lui Sân Petru, ar putea fi considerată ca dispărută. Că prin urmare nu ar fi vorba de împăciuirea celorlalte pentru un cuvânt sau altul s'au despărțit, ci de tratative pentru întemeierea unei noi organizațiuni religioase.

Să lăsăm dar la o parte orice învinuiri nefolositoare. Să ne dăm seama de realitate, de acea realitate care, deplângând greșelile trecutului, vrea să le uite. Numai în chipul acesta se poate ajunge la binele sufletesc al muritorilor și la împăciuirea pământului însângerat numai pentru că Biserica lui Hristos, împărechiată, nu poate impune lumii pacea.

Deci dar: În loc de a ne gândi la soluțiuni care nu duc la nimic bun, decât să prelungească actualul „statu-quo”, mai bine să ne rugăm cu toții împreună și să recunoaștem că așa cum unitatea bisericii a fost știrbită în etape, și reconstituirea ei nu poate fi închipuită decât tot prin etape. Altfel nu se face decât „călătorii ef-tine spre a vizita orașe frumoase” și spre a „susține Biserica Anglicană împotriva Romei”, cum ne asigură dl M. Willhelm Vesch, un pastor protestant, în scrierea sa despre congresele și conferințele ecumenice. Ar fi păcat dacă toate aceste osteneli foarte laudabile n'ar sluji la altceva.

Pentru a ne realiza idealul, idealul oricărui adevărat creștin, dl Zenkovski are nevoie a se documenta mai bine. Se va convinge atunci că primul lucru de făcut este a începe prin restabilirea Unirii dintre Răsăriteni și Apuseni, așa cum fusese restabilită la Florența.¹⁾

După aceea se va putea ajunge la o înțelegere cu anglo-catolicii și mai târziu cu luteranii, cu calvinii și așa mai departe.

Aceasta este calea normală, calea ce duce, cam încet poate dar sigur, la unirea tuturor bisericilor. Cei ce-și închipuiesc că mai sunt și alte căi de urmat în acest scop, se înșală amar. Desigur ar fi

¹⁾ Chiar unirea cu cei de rit bizantin nu se poate închipui decât prin etape. Românii sunt cei mai preocupați de unire, după ei urmează Bulgarii, apoi Rușii și Sârbii. Cei din urmă sunt Grecii. Acesta este și cuvântul pentru care Grecii se arată așa de entuziasmați de mișcarea ecumenică și-i dau atâta importanță.

mai bine dacă unirea bisericilor s'ar face deodată și cu toți, dar vezi că maibinele a fost totdeauna vrășmașul binelui. Binele cere să căutăm purul adevăr și să nu ne legănăm de iluzii. Să fim plini de dragoste, dar să rămânem realiști. Să nu căutăm amiaza nici în zorile zilei, nici la apusul soarelui“.

M. Th. Carada

Sântul Părinte ne grăește

Nouă, Românilor. În audiența solemnă pe care a acordat-o Episcopilor noștri, în 4 Martie c. Vicarul lui Hristos a răspuns omagiilor noastre tălculite prin Păr. mitropolit *Alexandru*, printr'o cuvântare plină de avânt, de iubire și de adâncă înțelepciune. Este întâia solie oficială pe care ni-o trimite *Pius XII.* — Biserica noastră și, credem, întreg neamul românesc, o primește cu emoție recunoscătoare și cu bucurie adâncă. Rostită la răspântii de vremuri tulburi, din cel mai înalt loc de veghe spirituală a omenirii, tălmăcită într'o formă literară de înaltă ținută, cuvântarea Papii va rămâne în analele noastre nu numai ca un document istoric de mare preț, ci și ca o pagină de antologie aleasă. — Iată textul ei, în traducere românească:

Venerați Frați și Iubiți Fii. Din adâncul sufletului Vă salutăm, Păstori ai Bisericei Române; cu bucurie Vă primim în acest lăcaș, unde toții fiii Părintelui comun, din orice țară, de orice limbă, și de orice rit, se simt membrii aceleiași familii și încunjuși de aceeași dragoste.

Venerabilul Nostru Frate, Mitropolitul de Alba-Iulia și Făgăraș, predându-Ne o adresă de omagiu, s'a făcut interpretul vostru exprimând într'o formă poetică, simțemintele voastre de credință și devotament față de acest Scaun Apostolic. Venind la Roma vă place să regăsiți amintirea lui Traian și a civilizației duse strămoșilor voștri de acest mare Împărat, care, după cum spunea poetul Ausoniu (De Caesaribus XII, 14), se distinse în război, dar în colo fu un părinte: „Bellū laude prior, cetera patris habens“. Dar, contemplând falmoasa columnă, ale cărei spirale eternizează împreună cu gloria marelui cuceritor și valoarea adversarilor săi, privirea voastră se ridică până la vârful capitelului doric, unde domină statuia Apostolului Petru. Iată cele două Rome cărora voi prin tradiție le rămâneți credincioși. O specială orânduire a Proniei Cerești le-a unit pe amândouă: Roma lui August a preparat temelile și oarecum armatura clădirii pe care Roma lui Petru și a lui Pavel urma să o zidească. Zadarnic s'au străduit împărații, și chiar acel Traian, să împiedice aceste planuri ale Providenței; ucenicii lui Hristos pătrunseră până și în palatele lor și se înmulțiră neîncetat, iar într'o zi pe ruinele Cetății vechi, jefuită de barbari, se născu o nouă Romă, despre care se poate spune cu mai multă dreptate decât despre cea

dintâi: „*Romanae spatium et Urbis est orbis idem*” (Ovid. *Fastorum* I. II. 684): Spațiul orașului Roma este identic cu al lumii.

Dar precum Hristos n'a venit ca să frângă trestia zdrobită și să stingă inul ce fumegă (Mat. 12, 20), astfel spiritul Evangheliei Lui nu a suflat ca un uragan ca să distrugă acea Romă veche, asupra căreia va ridica edificiul Său. În cursul veacurilor vor continua să curgă, mestecându-se valului supranatural și purificator al creștinismului, valurile armonioase și limpezi ale acelei civilizații pe care genul Grecei biruite a știut să o impună cuceritorilor ei: „*Graecia capta ferum victorem cepit, et artes intulit agresti Latio*” (Horat. *Epist.* 1, II, 1, 156—157). Ca un rău binefăcător, acest cult al înțelepciunii și al dreptului, al literelor și al artelor, al științelor politice și economice, într'un cuvânt acest complex de doctrine și datini ce se cheamă romanitate, își continuă cursul. În unele epoci va putea să-și încetineze cursul, va putea să slăbească, să treacă prin zone de furtuni sau perioade de amorțeală, să se isbească de curente contrare și tulburi, dar nu va seca, nici se va opri vreodată, ci ducând mai departe undele sale, câte odată prin puternică deslănțuire, altă dată cu lină murmurare, va șopti prin toate: „*Non omnis moriar*”: Nu voi muri cu totul (Hor. *Car.* III, 30, 6).

Din acest îndoit curs de idei și de datini, strămoșii voștri au profitat în largă măsură. În urma legionarilor romani, pe drumurile pardoșite cu blocuri de piatră pe care ei le-au deschis, prin podurile cu arcuri îndrăznețe ce le-au construit, au venit misionarii Evangheliei, aducând Daciei Amfora cu cele două miresme, strecurând în suflete virtutea creștină și vechea civilizație latină, care pentru ei se rezuma în Credința romană. Voi sunteți mărturiile vii ale acestei uniri. Datorită credinței voastre față de Roma Papilor, v'ați făcut apți a coopera în mod eficace și într'o largă măsură la progresul culturii în România. Instituțiunile intelectuale, operele sociale și de caritate ale Blajului, dovedesc admirabil cum auzirea voastră de Roma și Pontificatul Roman pot nu numai să se împace cu iubirea către Patria voastră pământească și cu credința păstrată celor mai nobile tradițiuni naționale, dar să le înalțe și să le nobilizeze.

Fără îndoială scopul principal și suprem al Bisericii și al Papalității în acțiunea lor asupra sufletelor este de a le conduce la Dumnezeu pe calea sfințeniei personale, de a le face să găsească în credința lui Hristos, în aderarea la doctrina Lui și în supunerea la legea Lui, izvoarele unei vieți suprafirești, care să le formeze și să le conducă la desăvârșirea fiilor lui Dumnezeu. Această viață însă nu poate să pătrundă în ele, fără să creeze în jurul lor ca o atmosferă de har. Astfel, moștenirea națională a limbei, a institu-

țiunilor și a datinelor, se pătrund de idei creștine și se îmbogățesc cu virtuțile creștine, dând acestora, la rândul lor, după țări și popoare, ca o plăcută mireasmă particulară.

Când frumoasa voastră Dunăre, ieșită din Neagra Pădure a izvoarelor sale, obosită de drumul celor două mii de kilometri prin Europa, sosește în sfârșit în bogatele câmpii ale Valahiei, și își desfășoară maestros minunata abundență a apelor sale, întinzându-le în largi șerpuiți prin câmpiile cu aurite holde, și prin mijlocul orașelor industriale sgomotoase și a regiunilor petrolifere, aducând rodnicie lucrului omenesc, ducând dela unii la alții schimbul produselor lor, ea pare a prezenta cerului și pământului o binefăcătoare viziune de pace.

Pace! Acest cuvânt rezumă, Venerați Frați și Iubiți Fii, urările ce Vi le facem; dar împrejurările actuale Vi dau, într-o lume sfâșiată de ororile războiului și sguduită de urmările lui, un înțeles deosebit de mișcător. În mintea Noastră avem un întreg aspect al păcii. Înainte de toate dorim fiecăruia din voi pacea sufletului, care nu vă va lipsi nici odată dacă vă veți ține în inimă și personală uniune cu Hristos, dacă veți trăi în harul Lui, dacă veți păzi poruncile Lui. Urăm apoi poporului vostru pacea internă, amintindu-vă că doctrina socială catolică, sensul catolic al familiei, legea catolică a dragostei frățești și universale, sunt cei mai puternici factori activi pentru potolirea neînțelegerilor interne, pentru netezirea luptei dintre bogași și săraci, dintre muncitori și patroni, precum și dintre diferitele elemente etnice așezate pe teritoriul Statului. Vă urăm în sfârșit pacea externă, rugând fierbinte pe Domnul să se îndure în nesfârșita Sa milă de a feri Țara voastră de nenorocirea războiului și de a-i îngădui astfel să continue opera sa de binefacere în favoarea victimelor actualului conflict.

Ca o cheazășie a acestei întregite păci, a harului lui Hristos, și a puternicei întrepuneri a milostivei Sale Maice, vă împărtășim tuturor vouă, familiilor voastre, întregului vostru popor, în deosebi acestor dragi tineri români, și în rândul întâi nouilor preoți, din belșugul sufletului Nostru părintesc, binecuvântarea apostolică*.

Politica: arta armoniilor

Stăpânit și ohinuit fără încetare de suprema poruncă a ceasului de față: restabilirea păcii între popoare, **Sfântul Părinte Pius XII** nu pierde nici o ocazie pentru a mobiliza conștiința universală spre marele ideal creștin vestit de ingerii din Betleem și de Hristos cel înviat din mormânt. În serviciul acestui gând su-

prem a înțeles Vicarul lui Hristos să îndrepteze până și desfătarea sufletească pe care a produs-o concertul dat, în augusta Sa prezență și a unui auditoriu deosebit de select, de orchestra Academiei „S. Cecilia” din Roma, Sâmbătă în 6 Aprilie c.

Felicitând călduros și mulțumind celorce au făcut sufletele să vibreze de atâta armonie și frumuseță, produsă cu neîntrecută artă, Sfântul Părinte a tălcuit, cu mare pătrundere estetică și metafizică, „limbajul fără cuvinte, care încântă simțurile și inima, ca un adevărat balsam pe rănila inimii”, limbajul melodiilor și ritmului minunat ce vibrează în operele muzicale.

„Dar făcut oamenilor de marea dărnicie a lui Dumnezeu — *Dei largitate*, după magistrala expresie a sf. Augustin — muzica, la rândul ei, are menirea de a conduce pe oameni la Dumnezeu și a-i ajuta să umble în fața Lui pe drumul poruncilor divine. Dar, — după închinarea și iubirea față de Dumnezeu Creatorul și Părintele nostru — lege esențială pentru creștin ieste armonia frățească ce trebuie să domnească între toți fiii Lui. Meditând pilda regelui David — care a fost un poet inspirat și un cântăreț nemuritor, fiind în același timp și un monarh zelos și înțelept — sf. Augustin observă, că acordul just și regulat al diferitelor sunete muzicale este icoana Statului bine cărmuit, în care domnește ordinea grație unirii organice a elementelor diverse. (*De civitate Dei*, XVII, 14). — Unitate în varietate; diversitate, dar concordantă — este tocmai ceea ce spun cele două cuvinte din care ați făcut o deviză a voastră: *Concordia discors*, și care se află deja la poezii antici, la Ovidiu și Horațiu: *Quid velit et possit rerum concordia discors* (Horat Epist. I, 12, 19.). Ceea ce a voit să atingă această a voastră „*concordia discors*”, prin acest concert delicios, a și reușit din plin; totuși durerea, alinată pentru câteva clipe prin arta voastră, rămâne și pe mai departe în adâncul inimilor: durerea de a auzi în diferite părți ale lumii, în locul divinelor melodii ale naturii purtătoare de liniște, bubuitul tunurilor morții; chinul de a cuprinde înfiorătoare rezonanță a acelor elemente diverse care numai în armonie pot asigura cetății, națiunilor, omenirii întregi, ordinea și pacea: *Concordi varietate compactam bene ordinatae civitatis unitatem*.

„Programul vostru — continuă Sfântul Părinte — cuprinde compozitori de naționalitate diferită, cari însă se găsesc uniți cu toții într-o regiune superioară patriei pământești, în templul universal al gloriei și al artei. Cât de bine ar fi dacă s'ar revărsa răsunetul acestui concert și s'ar prelungi în lumea întreagă, ca un preludiu al atât de doritei armonii a popoarelor. De s'ar deslega, cât mai curând, actuala discordie dureroasă dintre oameni și popoare în

acordul perfect al unei păci juste și durabile, inspirată din învățăturile divine ale lui Hristos! Atunci popoarele lumii se vor ridica și vor intona cu veselie într'un coral maestos care va zgudui pământul și cerul: *Lăudați pe Domnul toate neamurile... că s'a întărit mila Lui peste noi*. Atunci, înseninată, omenirea va participa la acea «minunată cântare a creațiunei», de care vorbește s. Augustin și al cărei răsunet nemuritor l-a revărsat peste lume extaticul Săracuț din Assisi, Patronul Italiei. (ap).

*

Sterilizarea condamnată din nou

„*Osservatore Romano*“ din 25 Febr. 1940 publică un decret al Congr. Sf. Oficiu, din 21—24 Febr. 1940, prin care se osândește din nou practica abominabilă a sterilizării directe. Propunându-se, adeca, Supremei Congregațiuni — după stilul Curiei Romane — dubiul: „An licita sit directa sterilizatio sive perpetua sive temporanea, sive viri sive mulieris“, PP. Cardinali au decis a se răspunde: „*Negative*, etquidem prohiberi lege naturae, eamque quoad sterilizationem eugenicam attinet, Decreto hius Sacrae Congregationis, die 21 Mart. 1931, reprobata iam esse“. Răspuns pe care Sfântul Părinte Pius XII l-a aprobat, în 22 Febr. poruncind să se publice. Ceeace s'a și făcut în 24 a aceleași luni.

Se înțelege prin *sterilizare* suprimarea artificială a fecundității bărbatului ori femeii, fără a nimici capacitatea lor la săvârșirea actelor sexuale. Această intervenție se zice *directă* atunci când este voită și produsă pentru ea însăși, ori în ea însăși ca mijloc spre alt scop; *indirectă* când este numai acceptată ca inseparabilă de un alt efect, care singur este intenționat și voit direct, ca unul fără de care — zice „*Casti Connubii*“ — „este cu neputință să se salveze binele corpului întreg“. (Cum ar fi tratamentul unor boli, ori operațiile necesare pentru salvarea vieții, care se pot face chiar și dacă în urma lor individul rămâne sterp). — Sensul decretului este, deci, limpede: Orice sterilizare directă, produsă prin orice fel de mijloace medicale ori chirurgicale, fie perpetuă fie vremelnică, fie a bărbatului fie a femeii, este reprobă, ea fiind *contrară legii naturale*. — Se aplică, deci, și aci principiile morale comune care opresc mutilarea directă. Și cu drept cuvânt.

Problema este de mare importanță mai ales de când unele state au introdus sterilizarea ca metodă legală, aplicată din oficiu, fie pentru o mai severă selecționare a procreației și îmbunătățirea rasei — spre a se împiedeca dela procreare bolnavii, cei cu tare de editare etc. — fie ca pedeapsă pentru anumite categorii de delin-

cvenți. „Casti Connubii” condamnase, ce-i drept, această doctrină și practică. La fel un decret al S. Congr. a Sf. Oficiu, din 21 Martie 1931, osândise sterilizarea eugenică. S'au găsit totuși autori cari susțineau că opreliștea ar fi fost numai de ordin disciplinar, care, în consecință, ar putea fi interpretată mai larg; în special că motive grave de ordin medical, social ori eugenic ar putea justifica sterilizarea directă. După recentul decret de mai sus, care arată că practica este contrară înseși legilor firii, nici o discuție nu mai este cu putință: sterilizarea directă nu este admisibilă în nici o formă. Afară, poate, de sterilizarea penală, dictată de autoritățile publice competente, ca pedeapsă pentru anumite delikte. „Casti Connubii” n'a voit să lămurească această chestiune. Rămâne deci și acum tot în discuție liberă. Se înțelege de sine că și ca pedeapsă sterilizarea n'ar putea fi dictată legal decât dacă s'ar dovedi necesară, proporționată cu vina și eficace, în folosul binelui comun. (ap.)

Din Cronica de Salerno

Cronica de Salerno, opera lui Ardericus, începe la anul 747 și sfârșește cu anul 974. Este publicată de Pertz Georgius Heinricus în „Monumenta Germaniae Historica-Scriptorum”, Hannover 1839 vol. III dela pag. 471—561, precedând la pag. 470—471 un scurt catalog cronologic al regilor Longobarzilor, al regilor și împăraților Francilor, a ducilor de Benevent-Salerno, iar dela pag. 467—470 e o prefață de Pertz. — Deschizând la pag. 481, privitor la a. 788, n. 16, citim precum urmează:

„Quidam illo in tempore patriarcha Constantinopolim praeerat, vir bonus et iustus, sed hoc carnali amore nimirum foedatus, in tantum ut neptem suam quasi eunuchus in domo propria haberet, eamque undique insignis vestimentis fulciret. Ille patriarcha morti approximavit, atque omnibus suum nepotem, qui videbatur, commendavit. Dum obiisset, una omnes illam, qui erat foemina, cunctis nescientibus praesulem elegerunt. Praefuit illorum ferme unum et semis annum. In tempesta noctis quando sopore corpora fessa premuntur, malignus spiritus ante stratum ubi Arichis dormiebat sese obduxit et vocem emisit asserens: Quid Agis Arichis? At ille dum insolito clamori aures innecteret, idem diabolus: Propalabo tibi, quid egi. Constantinopolitani nimirum feminam habent, ideoque terrae illius sui redemptoris detinetur iram. Et haec dicens abscessit. Idem princeps statim Constantinopolim apochrisiarios direxit, et cuncta quae ei diabolus propalaverat aperuit. Illi vero curiosius indagarunt, et qualiter per Arichisum promulgatum fuerat repper-

runt, et tunc pestis ipsa quievit". — În românește: „În acel timp era în Constantinopol un oarecare patriarh, bărbat bun și drept, însă cuprins peste măsură de iubire carnală, încât pe nepoata sa o ținea în casa proprie ca pe un eunuc și pretutindeni o purta în vesminte frumoase. Acel patriarh s'a apropiat de moarte și tuturor a recomandat pe nepotul său, (adecă pe cel care părea a-i fi nepot). Dupăce a murit el, toți împreună au ales-o episcop, pe ea care era femeie, toți fiind întru neștiință. În fruntea lor a stat aproape un an și jumătate. În furtuna nopții când corpurile obosite sunt apăsate (ingreunate) de somn, spiritul rău s'a așezat înaintea patului unde dormea Archis și a vorbit zicând: Ce faci Arichis? Iar el pe când își ciulea urechile la sunetul neobicinuit, acelaș diavol a zis: îți voiu divulga ce am făcut eu. Constantinopolitanii au o femeie și de aceea peste pământul lor stă mânia Răscumpărătorului. Și acestea zicând a dispărut. Acel principe îndată a trimis apocrisieri la Constantinopol și a arătat toate cele ce îi divulgase diavolul. Ei însă au cercetat mai cu atenție și au aflat așa cum fusese divulgat prin Arichis și atunci a încetat ciuma".

Arichis a fost principe de Salerno-Benevent dela 758 până în 25 August 787, când a murit. — Referindu-se la acest text din „Chronicon Salernitanum”, în Ian. 1054, *Papa Leon IX* (1049-1054) în Epistola 100 adresată lui Mihail Kerularie patriarhul Constantinopoli (1043-1058) la cap. 28 scria: „Să nu fie însă ca să voim a crede ceea ce faima publică nu dubitează a afirma, că s'a întâmplat bisericii Coustantinopolitane, că promovând adesea eunuci, contra primului capitol al Sfântului Conciliu dela Nicea, *odată a ridicat pe scaunul patriarhilor săi o femeie*. Această crimă atât de abominabilă și această nelegiuire atât de detestabilă cu toată enormitatea sau oroarea ei, dragostea și bunăvoința frățască nu permite să o credem” (v. P. L. tom. 143 col. 760).

Patriarhi eunuci la Constantinopol înainte de 1054 au fost următorii: 1. Niceta I, 766-780 (v. Cronicarul n. 9935); 2. Ignățiu, 842-877 (v. Cronic. Nicefor Const. în lista patriarhilor Constantinopolei); 3. Ștefan 925-928 (v. George Monahul, Anale n. 25); 4. Teofilact 933-956 (v. Cronicarul Efrem n. 10040).

I. Stanciu—Craiova.

*

„Concepția românească a ortodoxiei“

Dacălul Neamului știe spune și adevăruri cari poate că dor. Și are și curajul să facă acest lucru, cum a făcut în 13 Ian. c. când, în fața Patriarhului și a unui numeros și select public, a rostit, în cadrele societății „Femeilor Ortodoxe”, conferința cu titlul

de mai sus. Nu sutem de acord cu Dsa în toate amănuntele cuvântării. Ceeace, dealtfel, nici Dsa nu pretinde, mai ales dela teologi, odată ce declară chiar dela început că nu este și nu vrea să fie un teolog, ci este și înțelege să fie un istoric. De aceea ne și mărginim la reținerea câtorva din afirmațiile cu caracter istoric ale d. N. Iorga, cu titlul de document. Faptul că e cuvântul Dsale, spus între împrejurări cu acelea între cari s'a spus, grăiește îndeajuns.

Atingând o oarecare încercare de a se câștiga suflete ortodoxe române regățene pentru catolicism în vremuri nu tocmai înde-părtate, d. Iorga observă:

„Acum, încă mai puțin decât atunci, o astfel de încercare de proselitism nu se poate nici explica, nici îngădui, și iată de ce. Fiindcă noi avem în momentul de față o Biserică catolică românească, Biserica unită. Dogmele sunt aceleași. Cuminții oameni cari au iscalit cele patru puncte în Ardeal, mai ales Teofil — în ce privește pe urmașul lui, Atanasie, era un tânăr care nu avea deplina conștiință a ceea ce făcea, — dar cuminiții oameni, Teofil și protopopii cari au iscalit cele patru puncte, au cerut întâi să se păstreze legea românească după originile ei, în desvoltarea ei, în dreptul ce-l are.

...S'a păstrat aproape tot în Biserica Unită, afară de legătura cu Papa, care este foarte profitabilă poporului românesc, căci dacă avem legături cu încă o mare autoritate mondială, la dânsa putem avea recurs în anumite împrejurări; și chiar astăzi este foarte folositor să fie o legătură între Scaunul roman și drepturile atacate cu obrăznicie ale neamului românesc. Legătura cu Papa este foarte folositoare, și e mai simpatică decât legătura cu Patriarhul din Constantinopol, care este un șef național: cu toate sforțările, nu se poate desface din legăturile cu poporul său. Papa din Roma se poate desface de poporul italian, Patriarhul din Constantinopol nu se poate desface din legătura națională cu poporul grecesc. Legătura cu Papa, iar, incolo, formele Bisericii noastre, fără a părăsi nimic dintr'însa. Aceiași limbă, aceleași icoane, același fel al slujbei.

...Prin urmare, cum vedeți, dacă este vorba de o propagandă catolică, îngăduită în ea însăși, ca oricare alta, nu este nevoie să căutăm aiurea, nici chiar în Franța, o altă legătură cu Biserica Romană, decât cea pe care o dă Biserica Unită, așa de respectuoasă față de întreaga noastră tradiție religioasă și care, pe lângă aceasta, s'a despărțit așa de puțin de ideea națională, încât a adus serviciul esențiale acestei idei naționale. Și, dacă ortodoxia n'o recunoaște, face o foarte mare greșeală și împiedecă încercările pe care trebuie să le facă toți pentru a ne înfățișa ca o singură națiune. Pentru că, și cu voia lui Dumnezeu, acesta este lucrul esențial. Națiunea există, și, dacă există, trebuie menținută și apărută”.

Privitor la *Legea românească*, convingerea d. Iorga e aceasta:

„Legea românească nu s'a învățat la nici o școală și n'ar putea să înfățișeze nici un complex de dogme. Este un lucru complex și misterios, care s'a format pe încetul, luând ceva dela toate elementele din care s'a alcătuit poporul românesc. Legea aceasta a trăit cel puțin din secolul al IV-lea până în al XIV-lea, adică o mie de ani, fără nici o școală, fără nici o disciplină, fără nici o ierarhie, fără nici o legătură cu lumea ortodoxă, deși, în ce privește credințele ei, de vreme ce suntem în Răsărit — și fiindcă influența răsăriteană venea la noi, fiind

noi teoretic o parte din Imperiul Roman de Răsărit, devenit Imperiul Bizantin, — fără îndoială că legea românească este o lege răsăriteană. Dar legea românească fără dușmănie dogmatică față de legea apuseană, în care nu intram, pentru că legea apuseană n'am făcut-o noi, pe când legea răsăriteană, așa cum este la noi, noi am făcut-o în o mie de ani...

„Nu Statul român ne-a făcut creștini, ci oamenii cari credeau, lucrau, erau gata să se jertfească și în fiecare clipă gata să predice mai departe: misionarii. Noi avem creștinismul Sfântului Nichita și al atâtor cari porneau în lumea întreagă, răspândind o credință legată de foarte puțină teologie, — pentru că nu știu dacă Sfântul Nichita ar fi putut să treacă un examen de teologie de anul I. De altfel nu-l putea trece nici Tertulian.

...Prin urmare, creștinism misionar. Noi nu am avut episcopi la început; am avut cel mult chor-episcopi *ceia ce înseamnă episcopi țărani, episcopi „sătești”, cari nu erau decât stareți de biete schituri de lemn. Aceștia puteau să nu aibă nici o legătură între dâșii, pentru că nu exista Statul, iar când a fost Statul, au fost trei forme românești: forma munteană, forma moldovenească și și forma părții din românism care nu se găsea sub stăpânirea Domnilor noștri”.*

Ecumenicitatea patriarhală, cu Grecii ei cari își aveau Vlahia lor în Thesalia, a creat o formă modestă a mitropoliei pentru Ungro-Vlahia și a unui exarhat „pentru plaiuri”, contribuind astfel și în numele Bisericii ortodoxe la o „influență ungurească scăzătoare și umilitoare pentru noi”. — *Câtui pentru influința culturală a bisericaniilor ortodocși de dincolo, d. Iorga precizează:*

„La Moldoveni, în secolul al XVI-lea avem, pe de o parte, cărturarii de limba slavonă, aceia cari scriu manuscripte, cari fac cronici, Macarie, Eftimie, Isaia dela Slatina, cărora li suntem recunoscători pentru ce au făcut, însă și aceștia, ca și călugării lui Ștefan cel Mare și ai lui Alexandru cel Bun, dela Bistrița, dela Putna, cari au lăsat vechile anale, n'au nimic în scrisul lor din sufletul nostru. Nu vedem în cea ce scriu viața poporului nostru, cătuși de puțin. Oameni uscați de carte slavonă, foarte mândri să aibă un stil frumos dar incapabili de stilul personal: ei iau o carte anterioară și înlocuiesc numai numele, precum s'a întâmplat în Apus când a fost să se scrie viața lui Carol cel Mare și Eginhard a copiat viața lui August de Suetoniu și unde era August a pus Carol. Isaia a avut un succesor, pe Teofan, care și-a găsit sfârșitul la Muntele Athos. Acolo era vatra, într-acolo mergea inima acestor oameni de cultură străină, sub cari trăiau bieții noștri popi, cari știau rugăciunile lor în românește, încă dela cele dintâi monumente de limbă românească. Alături de Biserica oficială mergeau dedesupt aceștia, cu traducerea Apostolului, Psaltirii, Evangheliei, a Vieților de sfinți. Noi am avut două Biserici: una de-asupra: solemnă, slavonă, și alta, dedesupt, simplă, românească, și ea nu s'a dat biruită niciodată. Lupta aceasta a continuat în secolul al XVII-lea muntean, până foarte târziu, până ce s'a adus cel dintâi Mitropolit popular, Teodosie din Veștem, țaran ardelean din părțile Sibului și el a venit la noi cu întreg sufletul lui țărănesc pe lângă Vodă Brâncoveanu, care este tot așa de tradițional ca Domn, cât este de tradițional ca Vlădică Teodosie”.

Faptul că voievozii Țărilor Române erau încunjuțați de înalte fețe bisericești străine și că au făcut atâtea danii pentru ortodoxia neromână, nu îndrituește o prea mare bucurie și mândrie românească. „Foarte frumos rolul imperial jucat de Domnii noștri, dar

vorba este, ce profitam noi din toate acestea? Foarte puțin. Patriarhi, episcopi, Mitropoliți, mâncau la noi, ba întâmplător se și îngropau la noi, dar ce ni dădeau nouă? Un prestigiu Domnilor, și, când Domnii aceștia au însemnat așa de puțin ca Domnii Fanarioți, n'au putut da nici atâta. Până ce, dela o bucată de vreme Fanarioții erau așa de săraci, încât nu s'au mai înădit pe la noi".

Noi Românii trebuie să ne vedem de ortodoxia noastră românească, nu de una ca a lui Berdiaeff (numele a fost pronunțat de N. Iorga, deși lipsește din cuvântarea tipărită) ori a altor ruși, nemți sau sârbi, dela cari n'avem ce primi. „La ortodocșii (ardeleni) marele Șaguna și-a făcut ucenicia la Sârbi și este și un spirit protestant, în alcătuirea unei Biserici naționale a lui, ca și o influință vieneză, așa că nu mai este legătura de odinioară. Pe urmă se poate ajunge în guvernamentalism la un Vasile Mangra".

Ieșirea d. Iorga împotriva unui anumit „canonicism” blăjan din cătușile căruia numai Aug. Bunea s'ar fi știut smulge nu-i îndreptățită cătuși de puțin. Ioan Micu-Moldovan, vicarul mitropolitan V. Suci, — „Vasile Vodă” de mai târziu, cum l-a supranumit chiar d. Iorga, — I. Coltor, atât de elogios pomenit tot de d. Iorga, și alții din timpuri mai apropiate și mai îndepărtate, ilustrând cu toții demnitatea bisericească a canonicilor, cum sigur îi este cunoscut prea bine d. Iorga, fac de prisos orice discuție pe această temă. (dn).

Ioachim, Mitropolitul Moldovei

Călugărul atonit Dr. Spiridon de Laura a publicat în *Γρηγόριος ὁ Παλαμῆς*, buletinul scaunului mitropolitan de Tesalonic, în 1918, trei documente referitoare la Ioachim, mitropolitul unit al Moldovei.

Primul se numește *Πραξικόλιον* și este procesul verbal de întronizare, al fostului ieromonah Ioachim din mănăstirea constantinopolitană a sf. Ioan Înaintemergătorului, ca episcop de Agatopole. Acel proces verbal poartă ca dată anul 1443, luna Martie, indictul șase și este semnat de Gherasim, metropolitul Adrinopolei.

Al doilea se numește *Πρόσταγμα Βασιλικόν εἰς μετάδοσιν* și este decretul împăratului Ioan VIII-lea Paleologul pentru transferarea episcopului Ioachim dela Agatopole la mitropolia Moldovei, care transferare se face „cu voia și recunoașterea” patriarhului ecumenic, care era Gregoriu III Mammas, dela 7 Iulie 1445, unit deasemenea. Iată decretul:

„Decret împărătesc de transferare: Împărăția mea, cu darul și harul lui Dumnezeu, care are evlavioasa prerogativă și care are harul acesta iubit de D-zeu de a promova și a transfera pe oarecari dintre preasfințiții metropoliți și de Dumnezeu preaiubitori episcopi dela

scaunele mai joase la cele mai înalte și mai mari, iar câteodată și dela cele mai înalte la cele mai joase, când aceasta se judecă că e util și convenient, dupăcum cere timpul și circumstanțele, acum fiind necesitate să se facă arhieru legitim la preasfințita metropolie a Moldovei, fiindcă cel mai înainte acolo a murit, preasfințitul metropolit Damian, aflând acum pe preaiubitul de Dumnezeu episcopul Agatopolei domn Ioachim, bărbat bun și virtuos și evlavios și care are dela mulți mărturie bună, se promovează și să transferă la acea preasfințită metropolie a Moldovlahiei cu voința și recunoașterea și a preasfințitului meu stăpân patriarhul ecumenic, ca de acum să fie și să se recunoască arhieru legitim a aceleia. Trebuie astfel să meargă acolo și să îndeplinească toate cele arhieresti în ea neoprit împreună cu instalarea în sacrul scaun. Și spre recunoașterea și întărirea despre aceasta s'a făcut pentru el prezentul decret al împărăției mele în anul una mie patrusute patruzeci și șapte, luna Noemvrie, indictul 11^a.

Acest decret se află tot grecește și în Bulletin de la section historique, Bucarest, 1927, la pag. 159, în apendicele studiului „Ioachim metropolite de Moldavie et les relations de l'église moldave avec le patriarchat de Pec et l'archeveché d'Ahris au XVe siècle, par Michel Lascaris professeur adjoint à l'université de Salonique.

Acest decret împărătesc din 1447 luna Noemvrie, lipsit însă de iscălitură, este al împăratului Ioan VIII Paleologul, 1425—1448 și cu voința și recunoașterea patriarhului Gregoriu III Mammas, dela 7 Iulie 1445—1458, unit de asemenea.

În acest decret avem deci stabilit că Damian a murit în scaun înainte de Noemvrie 1447, de când începe Ioachim.

Al treilea se numește Γράμμα περιεκτιζόν ὃ ποιοῖσιν οἱ ἀρχιερεῖς εἰς αἰχμάλωτους καὶ μαλισταὶ τοὺς αἰχμαλωποδαντας ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς κωνσταντινουπόλεως τὴν Μολδοβλαχίαν Ἰωακείμ σὺνδεσις adecă scrisoare universală care o fac arhierii pentru captivi și mai ales pentru cei făcuți captivi la ocuparea Constantinopolei, compunerea lui Ioachim al Moldovlahiei. Că ce fel de exortăție e aceasta se vede din însuși titlul și, întru cât Ioachim semnează ca mitropolit al Moldovei, iar în exortăție e vorba de captivii făcuți de Turci când au ocupat Constantinopolea în 1453, ne pare just a concluda că Ioachim era în scaunul Moldovei în 1453.

Aceste trei documente grecești și cu cele două scrisori latinești din Levicky, Codex epistularis saeculi XV tom. II p. 479 n. 11 și 12, vol. VII Monumenta Mediaevi historica res gestas Poloniae illustrantia, Cracovia 1891, una către Papa Nicolae V (1447—1455) și alta către colegiul Cardinalilor, scrise de Card. Zbigniew Oles-

nicki († 1455), umplu un gol și fac lumină în istoria bisericii românești.

Ar fi bine dacă cineva din ceice au fericirea în prezent să viețuiască în maica Roma, la umbra Bisericii Verhovnicului Apostolilor Petro, să umble să caute, să întrebe, să cerceteze ce a făcut în Roma mitropolitul nostru Ioachim și când a murit. Cine și-ar lua această osteneală, și-ar aduce contribuția personală la colecțiunea izvoarelor istoriei bisericii și patriei.

Mi-ar plăcea dacă acest suflet căutat aflându-se să se prezinte, iar mai apoi când va afla ce trebuie să caute, să publice tot la acest loc, pentru continuitatea cunoștințelor de același fel.

I. Stancu.

NOTE LITERARE

Nichifor Crainic la 50 de ani

Nichifor Crainic a implinit vârsta de 50 de ani. A ajuns, cum se spune, pe vârf de munte, de unde cărarea coboară, fără a mai fi totuși ca cea dela urcuș. Lunga experiență, zestrea ce o poartă pe umeri și o ușoară melancolie pe care zările țărît de peste veac i-o scutură pe suflet — fac să-i fie mai scumpă vremea de acum înainte și să-i prețuiască mai cu atenție darurile. Cultura românească își leagă mari nădejdi de această fază a vieții lui Nichifor Crainic, atât de bogată în perspective și de profundă în înțelesuri...

Cine vrea să cuprindă, însă, ca într-o lumină de amiază, activitatea multiplă a unui Nichifor Crainic, n'are decât să urmărească numărul de pe Aprilie (1940) al revistei *Gîndirea*. Această revistă, care datorește atât de mult (aproape totul) lui Nichifor Crainic, a strâns, sub președinția profesorului Ion Petrovici, cele mai încercate condeie ale grupării, să însemneze multele fețe ale acestei personalități complexe. Ion Petrovici, Mitropolitul Nicolae Bălan, D. Caracostea, Lucian Blaga, Tudor Vianu, D. Stăniloae, Victor Papilian, Dan Botta, și alții, încearcă să fixeze valorile pe care le-a dat Nichifor Crainic culturii românești și roadele bogate ale directivelor sale. Peste tot plutește acel duh al înțelegerii și prieteniei, care constituie farmecul deosebit al grupării din jurul revistei *Gîndirea*. Regretăm doar absența cuvântului revelator al lui Vasile Băncilă.

Nu vom insista asupra conținutului deosebit de interesant al acestui număr al *Gîndirii*. Cetitorii noștri îl vor căuta și se vor

edifica singuri. Vom releva doar slăvirea în versuri pe care i-o aduc cei doi tovarăși de gând și simțire românească și creștină, V. Voiculescu și Ion Pillat. Versurile lui Ion Pillat rezumă atât de plastic activitatea generoasă și clar văzătoare a lui Nichifor Crainic:

*Poet încununat al țării mele,
I-ai ridicat cucernic mânăstiri
In grai boltit de versurile grele.*

*Cu Voiculescu — alături și cu mine,
Al dat cuvânt în vremi de șovăiri
Tradiției române și creștine.*

Ținem să atragem în deosebi atenția asupra studiului judicios al dlui profesor D. Caracostea: *Destinul poetului la Nichifor Crainic*. E unul din cele mai bune studii ce s'au scris până acum despre poezia lui Nichifor Crainic. Poziția specială pe care o deține Nichifor Crainic între scriitorii vremii noastre e admirabil determinată de d. prof. Caracostea. Pornind dela modul cum își desușește Crainic menirea de poet, d. prof. Caracostea aruncă lumină asupra întregii sale activități poetice, reușind să delimiteze valorile ei cele mai rezistente și mai încărcate de semnificații...

Noi cei de aici, dorim ca Bunul Dumnezeu să-i dea lui Nichifor Crainic încă mulți ani, ca să poată da țării și neamului acesta drag toate comorile pe care le poartă cu sine, așteptând supremele limpeziri. Căci suntem convingși că, dela acest popas, Nichifor Crainic va pleca mai întărit și mai pornit spre dăruire. Ni se pare și nouă, ca și dlui prof. Caracostea că: „Sunt comori de experiență către chemări înalte pe care oricâtă melancolie le-ar umbri, oricâte rătăcirii te-ar ispiti să le ocolești, rămân nestrămutate, te cârmuiesc din adâncuri. Ce ne-a dat Crainic până astăzi sunt numai limbile vestitoare de ceea ce va trebui să fie desăvârșit, pentru a deveni un dar obștesc peste veac“.

Și din ce ne-a dat până acum, deducem proporțiile monumentale ale celor ce vor urma.

De aceea, — deși uneori am fi dorit dela Nichifor Crainic o mai atentă înțelegere a adevărului pe care-l susține revista „Cultura creștină“ și o mai obiectivă apreciere a străduințelor de aici, — peste polemici și diferențe de concepție, ne asociem cu toată bucuria la sărbătorirea scriitorului Nichifor Crainic.

RADU BRATEȘ

Să studiem trecutul

Problema studierii în amănunțime și sistematic a trecutului ardelean, atât de bogat în intrasigente acțiuni de românism, devine de o tot mai mare actualitate. Până acum, cuprinși de trema și elanul luptei se putea crede, că ar fi deajuns pentru legătura cu trecutul a se cunoaște principiile, evenimentele și personalitățile cu totul mari. Acum însă, când epoca luptei de permanentă tensiune a trecut, când neamul se află în stadiul consolidării vieții naționale, e necesară o reluare atât a șirului de luptători mari și mici cât și a străduințelor lor. Numai din ansamblul acestora se poate reconstitui, integral și veridic, trecutul spre care ne place a ne îndrepta gândul și pe care-l simțim la fiecare pas ca pe o bază solidă a atitudinilor noastre actuale.

Constatarea aceasta rămâne adevărată și dacă o generalizăm asupra întregii vieți românești. Ea pare însă nu numai adevărată ci chiar foarte necesară, când îi restrângem sensul numai la viața și luptele naționale ale Bisericii române-unite. Căci există o acțiune generală de studiere sistematică a trecutului în plină desfășurare. Uneori ea este sprijinită și inițiată chiar de înalte instituțiuni de cultură. Dar această acțiune lucrează în cadre dinainte fixate și — ceea ce nu va fi spre lauda vremilor noastre — ea, adeseori, vădește unele tendinți cari pot avea nuanța de supraevaluare. În asemenea împrejurări, nu pentru replică și nici barem cu aerul de propagandă, e necesar, chiar pentru servirea adevărului, pe care-l vrem întreg și obiectiv, ca cercetătorii, fii ai Bisericii noastre, să-și îndrepte cu o specială obligație atențiunea spre problema lămuririi trecutului vieții românești din Ardeal. Numai când vom restabili în mod științific contribuția Bisericii noastre prin preoții și credincioșii ei la desfășurarea, în mare și mic, a vieții românești de după 1700, vom putea oferi iubitorilor de adevăr realul ei rol de promotoare și realizatoare a ideilor atât de bine și mult roditoare în frământarea acestor două veacuri trecute.

Prin aceasta nu vrem să facem un apel la acțiune. Ea este începută și susținută de condee consacrate în materie. Ceea ce am vrea să sugestionăm însă este necesitatea unei intensificări și sistematizări în această direcție, cari credem ar merita, în acest sens, chiar și interesul și sprijinul cercurilor conducătoare. Volumele ce ne stau în față și cari au prilejuit aceste considerațiuni dovedesc cu prisosință valoarea sugestiilor noastre.

Di Vasile Scurtu în lucrarea sa: „*Petru Bran, un luptător al trecutului românesc din Satu-mare*“, ne reînvie din filele prăfuite ale

arhivelor și publicațiilor din anii 1857—1876 linile mari ale unui suflet entuziast care a știut, a voit și a putut înigheba și susținea o acțiune românească, acolo unde se părea mai îndrăzneată dar unde ea era cu atât mai necesară. Petru Bran, ca protopop în Satu-Mare, reromânizează viața mirenilor săi atât în cult cât și în desfășurarea ei zilnică în sânul colectivității. Dar cum amenințarea pericolului maghiarizării nu se mărginea numai la bariera orașului, Petru Bran, care-și făcuse epoca adolescenței în Blaj, tocmai în anii 1840—1844, unii din cei mai bogați în idei și frământări locale de natură națională, caută, stăruie și nu se oprește din luptă, împreună adesea cu multe și mari jertfe, până când mijlocul cel mai efectiv n'a fost găsit și pus în aplicare chiar de el. E vorba de introducerea limbei române în liceul, devenit mai târziu la stăruința lui liceu mixt, cu limbă de propunere română și maghiară. Și în lupta aceasta, protopopul gr.-cat. din Satu-Mare, după cum ne arată volumul dlui V. Scurtu, a înfruntat primejdii atât de aspre și ostilități atât de dure, uneori chiar din partea fiilor săi sufletești, pentru care-și pusese înșasi existența în joc, încât, așa cum sunt evocate, succint dar destul de viu, ele ne produc fiorul sufletesc ce-l simțim la apropierea de un mare erou.

Cartea dlui Scurtu ne înfățișează însă și o altă latură de manifestare a acestui mare suflet de român. Petru Bran nu era numai luptătorul rece, calculat: el se consuma cu sufletul și cu mintea în acțiunea întreprinsă, care, deaceea, ne apare ca unic sens al vieții sale.

*

Al doilea volum, cu o extindere pe 600 pagini, redactat de canonicul *Dr. Victor Bojor* și editat sub îngrijirea prof. Ioan Bojor cu titlul: *Episcopi diecesei gr.-cat. de Gherla (1856—1939)*, este fără îndoială mult mai bogat în comori de simțăminte, atitudini și acțiuni românești. Deși în lucrarea aceasta se urmărește mai puțin rotunjirea și închegarea personalităților cărora este închinată, ea, prin datele adunate și prin materialul documentar publicat, aduce totuși atâta suflet și atâtea raze de lumină din frământarea vieții ardeleni în ultimul veac, încât o socotim pentru studierea și prezentarea amplă a vieții și activității celor cinci episcopi (Ioan Alexi, Ioan Vancea, Mihail Pavel, Ioan Sabo și Vasile Hossu) un îndemn dar și o prețioasă contribuție. Caracterul acesta mai mult de colecție de acte și documente nu scade prea mult puterea de evocare a atmosferei de naționalism care stăpânea viața centrelor de reședințe ale acestor arhieriei. E suficient să amintim în această privință programul „serenadei cu făclii” pe care clerul tânăr din

Gherla îl execută în onoarea „amatului oaspe” Alexandru Bohățel de Glod, care în Iunie 1861, în drum spre districtul Năsăud, unde era numit căpitan suprem, se oprește la reședința episcopului Ioan Alexi. Programul cuprinde, pe lângă gratulările de rigoare, și următoarele cântece naționale: „*Astăzi cu bucurie, Deșteaptă-te Române. Ce știți de Doamna lumii Roma, Ce e patria română? și Hai să dăm mână cu mână.*” Aceeași rezonanță plăcută ne produce nouă și ideea, din discursul Arhiepiscopului Vancea în casa Magnaților, contra legilor de maghiarizare, că „pentru biserica greco-catolică limba română este o condiție sine qua non a existenței sale”. (pag. 234). Și crâmpene de acestea s’ar putea găsi multe în paginile volumului canonicului Bujor, atâtea câte s’ar recere pentru a umplea viața fiecărei zile din anii respectivi, căci, fără excepție, viața arhiepiscopilor noștri s’a confundat totdeauna cu grijile și problemele de fiecare zi ale Bisericii și ale neamului.

Câți protopopi, ori preoți și chiar învățători („docenți”) ai școlilor românești, pe atunci aproape toate confesionale, câți canonici și câți arhiepiscopi chiar, alături de majoritatea profesorilor școlilor din Blaj, în frunte cu cei trei „luciferi” ai *școlii latinești* și cu toată activitatea lor importantă, denigrată de atâtea și de atâtea ori în ultima vreme, așteaptă, sub zăbranicul colbuit al vremii, omul și clipa care să-i scoată la lumină ori care, interpretând real și obiectiv acțiunea lor, să-i așeze la locul ce li-se cuvine în rândul înaintașilor cari și-au știut servi cu demnitate și tărie națiunea. Astăzi nu mai e îndestulitor a ne provoca la trecutul glorios, când e vorba de a afirma rolul Bisericii noastre în renașterea neamului românesc. Trecutul, prețios ca aurul, își pierde, după îndelungate vremi și după multe încercări de interpretare tendențioase ori nechemate, strălucirea întocmai ca și aurul, dar și-o recapătă ca și acesta după o cât de ușoară curățire a impurităților care-l acoperă. Timpurile actuale cer o acțiune care să readucă la lumină trecutul de străduinți naționale-culturale ale fiilor Bisericii noastre. Această acțiune ar însemna, credem, din multe puncte de vedere, un pas spre o adevărată epocă de renaștere.

N. Comșa

Omagial Convorbirilor Literare pentru Mihai Eminescu

Nici o revistă n’ar fi fost mai indicată să sărbătorească pe Eminescu decât bătrâna revistă *Convorbiri literare*, care a prezentat pentru întâia oară publicului românesc poeziile de neasemănată frumusețe ale celui mai de seamă poet al nostru. Și de fapt, ca l-a sărbătorit într’un mod care ne umple inimile de mândrie. Volu-

mul omagial, de 1676 pagini (Iunie—Septembrie 1939), în care se întâlnesc numele cele mai valoroase ale scrisului românesc (N. Iorga, C. Rădulescu Motru, I. Petrovici, Gh. Bogdan Duică, I. Găvănescul, G. Murnu, I. Lupaș, Leca Morariu, I. E. Torouțiu ș. a.) și în care minunea eminesciană e privită sub toate aspectele — este un dar atât de prețios făcut culturii noastre de spiritul generos și înțelegător al d-lui I. E. Torouțiu, directorul „Convorbirilor literare”, încât simțim o obligație de conștiință să-l relevăm și să-i tălcuim valoarea. Adăugând și faptul că în acest volum comemorativ se urmărește pătrunderea lui Eminescu, prin traduceri și comentarii, în literaturile cele mai diferite și mai îndepărtate de noi (italiană, polonă, maghiară, bulgară, albaneză, greacă, jugoslavă, slovacă, cehă, arabă, engleză, rusă, suedeză, germană, franceză, spaniolă, latină, evreiască, japoneză), stabilindu-se forța și valoarea artistică a poeziei eminesciene, influențele pe care le-a determinat, apropierea ce se pot face, ca și sufragile pe care le-a obținut pe un teren așa de vast și de variat, — vom descoperi importanța deosebită a acestui volum comemorativ.

În anul trecut, din prilejul celor 50 de ani dela moartea lui, Eminescu a fost sărbătorit în diferite feluri, toate urmărind să manifesteze recunoștința (prea târzie, poate) pentru tot ce a lăsat *acestul neam*, ca simțire și gândire politică, comoară artistică, și încredere în permanența și misiunea lui în lume — nefericitul poet mort în culmea desfășurării forțelor lui creatoare. Dela Rege până la țaran, dela Academia Română și până la căminurile culturale și școlile primare din cine știe care sat ascuns, toți și toate s'au unit într'un elan măreț de admirație pentru moștenirea pe care ne-a lăsat-o cea mai înaltă personalitate poetică a noastră. Studiile care au apărut din acest prilej, edițiile poeziilor lui, au arătat cât datorește cultura noastră activității lui Mihai Eminescu.

A fost parecă o solemnă închinare, ca în fața unui zeu tutelar al neamului; a fost o supremă recunoaștere a meritelor celui care se găsește și azi atât de prezent în viața noastră națională prin directivele lui, prin serviciile pe care le aduce neamului pe arena marilor culturi.

Volumul omagial al *Convorbirilor literare* vine să desăvârșească această sărbătoare, să-i dea un și mai mare fast. Vine ca o afirmare a capacității noastre de înțelegere, a maturității noastre culturale. Ar vrea să spună, oarecum: Iată cum știu Românii să-și prețuiască valorile, să-și sărbătorească eroii. Căci sunt eroi scriitorii: eroi ai muncii și generozității creatoare, eroi ai devotamentului pentru neam, căruia-i tălmăcesc tainele și aspirațiile.

Și a fost un bine că tocmai față de Mihai Eminescu, față de care ne-am arătat atât de neprevăzători și de puțin atenți în timpul vieții lui, s'a operat această schimbare de orizont — ca o solemnă recunoaștere a greșelii noastre...

Și mai e acest volum al *Convorbirilor literare* o monografie abil ticluită asupra lui Eminescu. Din ea se înalță superbă figura care domină veacurile noastre de luptă culturală, fluturând un steag pe care sunt înscrise cele mai mari biruințe ale neamului românesc.

RADU BRATEȘ

CRONICI

Pentru țară

Nesiguranța crește. Recunoscători Providenței pentru fiecare zi de pace pe care ne-o dăruiește, ne dăm seama că fiecare ceas ce vine ar putea însemna pentru noi chemarea la jertfa supremă.

Suflet și bani: atâta se cere pentru a ridica la hotare zid nenfrânt în fața oricărui dușman. Entuziasm și arme; fortificații spirituale și brâu de fier în jurul țării.

Națiunea are sufletul înălțat, gata de suprema încercare. — Iar fortificațiile și înarmarea se desăvârșesc din zi în zi. În aceeași măsură cresc, flește, și cheltuielile.

La o întâie chemare a guvernului, țara a dat peste zece miliarde lei. Sumă impunătoare. Totuși insuficientă. Se cer sacrificii continue și tot mai mari. — De aceea s'au decretat impozite noi, excepționale. De altă parte, o nouă chemare pentru a semna bonuri de înzestrarea armatei. De astă dată apelul nu sună numai celor bogați, industriei și comerțului, ci tuturor cetățenilor. Chiar și celor mai săraci. Chiar de aceea, nu se mai cer acum mii de lei. Ci bonul este doar de una sută Lei. Ca să poată participa toți la marea acțiune patriotică: plugari, meseriași și mici funcționari cari n'au dat ascultare primului apel. — Se urmărește, în felul acesta, nu nu-

mai strângerea de fonduri propriu zise ci, mai mult poate, un efect moral, simbolic: Toți aceia cari au rămas acasă, neconcentrați la granițe, să participe în această formă la acțiunea de apărare a păcii și a țării.

Nu ne îndoi, că răspunsul națiunii va fi și de astădată prompt și larg. Nimeni nu poate invoca scuze. Mai ales că o parte a sacrificiilor acestora se întoarce tot asupra mulțimilor sărace, în forma ajutoarelor pentru familiile celor concentrați care, slavă Domnului, au căpătat o reglementare sistematică, prin lege.

Nu ne îndoi, că cititorii noștri — sufletele de elită ale neamului — se vor face apostolii acestor simțăminte de patriotism activ în mijlocul fraților lor. Preoții noștri, părinții sufletești ai nației, vor fi, ca totdeauna, energiile conducătoare și convingătoare pentru mulțimile credincioșilor. Ei fac parte de drept, între altele, din consiliile cărora li s'a încredințat misiunea delicată de a distribui ajutoare echitabile familiilor celor concentrați. Suntem siguri că își vor da cu dragă inimă și cu zel preoșesc întregul concurs pentru ca dreptatea și iubirea creștinească să se reverse peste cei necăjiți, acărora părinte stă de veghe la hotare, apărând pacea și liniștea noastră a tuturor.

(„Cultura Creștină“).

Avem prea mulți domni

Nedumerirea exprimată în forma de mai sus de săteanul român atât de bine văzător, vrea să spună că suferim de un excedent de intelectuali, care, astfel, devine o pacoste, fiindcă provoacă deficit fatal profesurilor cari, deși nu sunt intelectuale per excellentiam, își au, totuși, însemnătatea lor mare în viața economică și socială a neamului. Iar peste aceasta nu se poate trece, mai ales în provinciile cu mulți minoritari, fără a primejdiul prezentul și viitorul elementului majoritar și stăpânitor românesc.

În anchetele sale prin Ardeal d. V. (așile) M. (unteanu) dela „Universul” (14 I. 40) a constatat, în ce privește problema de mai sus, lucruri din cale afară dureroase. Față de stările dinainte de războiu, astăzi, la douăzeci de ani dela unire, situația se prezintă în chipul următor:

„În toate domeniile de activitate, proporția cifrelor de astăzi pune cu totul în obscuritate pe cele dinainte de războiu. Întreprinderile industriale dela 400 în 1910, s'au ridicat la 1800. Capitalurile și investițiile dela 200 milioane coroane, s'au majorat la peste 20 miliarde lei. Mijloacele de perfecționare în câmpul producției s'au aplicat cu un coeficient cum nu s'a înregistrat decât abia în câteva orașe din fosta republică cehoslovacă.

Ori, toate acestea presupun un număr considerabil de tehnicieni, meseriași și comercianți. Viața economică prezintă a provinciei reclamă un spor anual de cel puțin 10.000 meseriași. Întreprinderile industriale nu duc lipsă, deoarece ele sunt în stare să procure aceste brațe. Problema nu se discută printr'un astfel de unghiu numai sub raportul utilității generale. Se pune întrebarea cât reprezintă elementul românesc în formidabilul ritm al activității economice?

O analiză a cifrelor duce la constatări uluitoare. Iată, avem la îndemână un amănunt aproape de necrezut, dacă nu ar fi înscrisat într'un registru oficial:

La școala de ucenici industriali și comerciali din Cluj, populația majoritară românească are 700 elevi, iar cea minoritară 1000. Apoi, cine ar avea curiozitatea să răstoiască matricola facultății de științe dela Cluj, din anul acesta, ar vedea că înscrierile studenților români nu reprezintă nici 30 la sută.

Țăranii, deci, sunt perfect îndreptați să spună că avem prea mulți domni,

ceea ce înseamnă după mentalitatea lor o birocrație parazită, care fuge de curcirea posturilor de comandă din viața economică a provinciei. Căci, în vreme ce școala de ucenici și facultatea de științe sunt ocolite, învățământul teoretic este supra aglomerat. Detaliul ne poate încânta, deoarece intelectualizarea unei provincii este o pornire nobilă și folositoare; însă nu poate trezi optimism disproporția între funcționari, ce se desprinde din cercetarea realităților. Avem excedent de intelectualitate, dar și un amar deficit în profesiunile menite să dea prosperitatea și stăpânirea bogățiilor unui popor”.

Adevărat că d. Dr. Aug. Rațiu, președintele Centralei Reunirilor de meseriași și comercianți Români din Ardeal, face totul pentru ca balanța să se schimbe în favoarea elementului românesc. Și să nădăjduim că strădaniile nepotului marelui îndrumător politic de odinioară Dr. Ioan Rațiu, vor isbuti. (n).

† Iosif Motta

Într-o zi albă de ianuarie a trecut în veșnicie sufletul, alb ca zăpezile Alpiilor, al lui Iosif Motta, fost de cinci ori președinte al confederației elvețiene. S'a închinat în fața sicriului lui, adânc îndoliat și sincer îndurerat, țara pe care a servit-o neîntrerupt și neprecupețit 44 de ani din cei 68 ce i-au fost hărăziți de Providență. L-a omagiat cu întristată admirație toată lumea civilizată. Fiindcă strălucirea personalității lui excepționale trecuse de lungă vreme granițele țărișoarei sale, afirmându-se cu mare autoritate în câmpul vast al vieții internaționale, în care a dus aceeași superioritate morală, același simț de măsură și de dreptate care, în propria patrie, îi crease atmosfera de stimă și respect egal cu venerațiunea.

Mai mult și mai viu decât alții, îl deplânge însă mulțimea credincioșilor catolici de pe pământ. Pentru ei, Iosif Motta lasă amintirea ideală a bărbatului de stat integral catolic, pildă luminoasă de credință vie, de rectitudine morală nepătată, revărsată și valorificată din plin în viața cetățenească a patriei pe care a știut-o iubi atât de rodnic, după spiri-tul și poruncile evangheliei.

Într'adevăr, toată viața lui particulară și domestică, ca și cea consacrată binelui obștesc al țării sale și

al umanității, a fost adânc ancorată în spiritualitatea catolică, comandamentele căreia, morale și sociale, l-au inspirat și călăuzit în rodnică lui activitate. Este caracteristic și edificator, ca un exemplu resumativ al întregii sale orientări, un scurt pasaj din discursul festiv pe care l-a rostit în 1932, aniversarea a șase sute de ani de când patria lui își cucerise libertatea: „Chemarea și misiunea unui popor în umanitate și în istorie — zice el — poartă în sine și un element religios. În cele mai grele ore ale existenței sale, a trecut peste țara noastră ca un suflu supranatural. Dumnezeu a fost cu înaltașii noștri întru începuturi, Dumnezeu va fi și cu strănepoții noștri cei mai de departe. În clipa când, în calitate de întâiul magistrat al republicei, îmi înalț spre El cugetul adorator și îi cer ocrotirea patriei, simt revărsându-se pe buze cuvintele imnului ce se cântă la Appenzell: Tu ești isvorul a toată viața ce se revărsă în univers prin mii de torenți, și cerurile și lumile vorbesc cântând despre Tine: noi suntem lucrurile mâinilor tale”.

Această înălțime de cugetare și de simțire luminată a credinciosului, pe care a pus-o în slujba patriei sale, l-a călăuzit și în activitatea de ordin internațional desfășurată cu repetată strălucire în sânul „Societății Națiunilor”, care și-a fixat sediul în centrul Elveției, pilduitoare sub atâtea aspecte pentru toate națiile pământului. Apostol al idealului creștin de pace între oamenii de bunăvoință, el a susținut cu convingere adâncă instituția care, în chip imperfect ce-i drept, se înfăpuse pentru realizarea unui gând pe cât de creștin pe atât de uman. Convinș de necesitatea colaborării amicale dintre popoare, nu putea înțelege cum de mai pot fi creștini care să nu înțeleagă rostul Ligii Națiunilor. „În ziua în care Societatea Națiunilor ar fi nevoită să se declare înfrântă sub povera enormă și sub complexitatea problemelor ce are de rezolvat — zicea el — creștinii, și toți oamenii de bine, ar avea un motiv grav de întristare. Ziua aceea ar fi pentru toate Statele, dar mai ales pentru cele cari nu sunt mari puteri, o zi cu adevărat funestă: singura lege a lumii ar fi atunci forța...” Prorocie împlinită astăzi, spre cutremurarea

întregii civilizații europene! — Din același înalt simțământ de respect pentru valorile patrimoniului cultural creștin s'a opus el, omul pacific și ponderat, intrării Uniunii Sovietice în Liga Națiunilor. „Comunismul este — a spus I. Motta — în toate domeniile, în cel religios și moral, în cel social, politic și economic, negațiunea radicală a tuturor ideilor ce formează însăși substanța spirituală din care trăim noi... Comunismul sovietic combate ideea religioasă și spiritualitatea sub toate formele sale; libertatea de conștiință o reduce la o simplă aparență, bisericile le profanează și le prefăce în ruine; bisericile creștine din întreaga lume se simt lovite de el în spiritul și în trupul lor prin toți cei ce mărturisesc credința lor în Hristos”. — Totuși, Sovietele au fost admise în forul genevez, pentru că cu o lună înainte de a-și da sufletul, I. Motta să le vadă expulzate din areopagul unde nu aveau ce căuta!

Izbânzile politice, demnitățile înalte și onorurile care l-au copleșit n'au reușit nici odată să modifice cătuși de puțin modestia traiului, afabilitatea comportării pe care i-o dicta lui I. Motta simțirea sa profund creștină. A fost părinte și frate pentru toți, pentru cei mari și pentru cei mici deopotrivă, fără căutare la față. Chiar de aceea s'a și bucurat de o popularitate fără seamăn.

„Credința, familia și patria au fost pentru I. Motta, în ordinată iubire, fărurile călăuzitoare ale vieții sale deosebit de laborioase. Totul, în această viață, se poate numi exemplar: în cugetare, în intențiuni, în fapte. Model de virtuți pentru concetățeni și pentru toți oamenii; mărturie de vocațiune creștină, îndreptar de învățătură, de confortare și glorie în Societatea Națiunilor”, — așa a fost, după mărturia autorizată a lui „Observatore Romano”, idealul bărbatului de Stat creștin pe care l-a întrupat cu strălucire rară dispărutului și regretatul Iosif Motta. (a).

Pierdere simțită

Catolicismul maghiar ardelean a înregistrat în Martie a acestui an o pierdere adânc simțită: a încetat din viață arhiep. *Gustav C. Majláth* al Albeilului. Ce-i drept, lumea se aștepta la sfârșitul celui ce fusese și rămasese cel mai drag arhieru latin ce cunoscuse

vreodată eparhla în fruntea căreia a stat vreme de aproape patruzeci de ani, căci mai în urmă toate forțele îi erau vădit măcinate. Totuși toată lumea ce-l cunoștea i-ar fi dorit încă zile îndelungate. Pentru că nime nu se îndoaia că oricât ar trăi, numai bine ar face celor din jurul său chiar și acum, după ce renunțase de bună voie la scaunul arhieresc, îndatoririlor grele ale căruia înțelesese și dănsul că nu mai poate răspunde așa cum s'ar cuveni între împrejurările actuale.

Câteva încreștări din viața lui:

S'a născut în 1864 la Bakóca (jud. Baranya) din tată nobil ungar, a cărui familie n'avea nimic cu Mailateștii români ardeleni maghiarizați, și din mamă nemțoaică: baroneasa Hillebrand Prandau. Educat foarte creștinește de mamă-sa, și furturit și de moartea tragică a tatălui său, părăsește studiile de drept dela univ. din Strassburg și intră la teologie în Viena. După zece ani de preoție, în care timp e prefect de studii în seminarul eparhial teologic din Strigoni (Prohászka, tot pe atunci, era duhovnic tot acolo) și capelan în Komárom, dovedindu-se a fi un preot cu inimă de aur și un organizator de mână înțaiu. În 1897 a fost sfințit de episcop-coadjutor cu drept de succesiune, pentru vîlădicia latină a Transilvaniei.

Cea mai mare și cea mai bogată parte a vieții sale aici i-se dăpăna. Ca adevărat mare păstor al turmei ce i-a fost încredințată, a colindat, neobosit, întinșa-i eparhie, ținând mereu contact personal nu numai cu clerul și cu călugăreșii, ci și cu lumea mirenească. Pentru toți și pentru toate avea cuvântul potrivit, spus la vreme potrivită, cu pricepere și iubire, cât să nu mai fie uitat nici odată. În conversațiile particulare, ori în scaunul mărturisirii, arhieriscopul Majláth a rămas apostol înțelept și părinte.

Și era de o dărnicie nemaipomenită acest vîlădic. Mai ales tinerețel școlar al tuturor așezămintelor de învățătură la cari îl purtau pașii, se împărția de daniile sale: ajutor bănesc, haine, cărți, hrană, bomboane. Măinile lui și buzunarele lui (în cari cei mai mărunței scoteau fără trîcă) nu erau nici când goale. Firește, apoi, că și instituțiile culturale-caritative-religioase se împărțiau larg de binefacerile acestui ierarh ce n'a știut să lege banul cu șapte noduri.

O altă trăsătură frumoasă a sufletului său a fost duhul cucerniciei care se face

totul futurura, îndeosebi celor amărîți, întristați și nemângăiați: păcătoșilor mici și mari! Pe aceștia i-a căutat, i-a avut și i-a ținut mai aproape de inima sa caldă, părintească. Afară de duhovnicul său de odinioară și prietenul de totdeauna, mai apoi episcop, Prohászka, nici un alt episcop latin maghiar, — ba poate că nici toți contemporanii săi latini întru vîlădicie, la olaltă — n'au ascultat atâtea spovedanii de clerici, elevi de școală primară și secundară, măestri, plugari și intelectuali, maghiari și nemaghiari, ca arhiep. Majláth al Albei-Lulii, care, în vremea deplinătății sale sanitare truștii și intelectuale n'a știut de căutare la față după neam sau rit. — Facă-i ceriul parte cu cei drepti! (n.)

Noul Dalai-Lama s'a suit pe tron

Toate agențiile de presă ale lumii au adus nu de mult știrea că, în sfîrșit, după căutări îndelungate și fără număr, s'a dat și de doritul milioaneilor de tibetani cari se știau lipsiți de căpetenia lor religioasă, în urma morții fostului Dalai-Lama.

Noul suveran spiritual și pămîntesc, pe care-l vrea ca atare superstiția Tibetului necreștin, e un copil de șase ani. Distanța dintre palatul în care a stat puțină vreme și dintre cel pe care îl va locui de aci 'nainte — Potala de lângă Lhasa — l-a străbătut (cale de 5 km.) într'un scaun de aur, purtat pe umeri de oameni îmbrăcați în verde, cu pălării roșii, împodobite cu pene albe.

Cortegiul „șefului” religios ferit cu perdele groase de privirile „păcătoșilor” a fost o imensă tălăzuire de mulțimi, cari fluturau flamuri și agitau bastoane de tămăie aprinsă ca să fugărească „duhurile rele”. Firește că în acest cortegiu sui generis își aveau locul lor „marele oracol” al statului, miniștri, călugări buddhiști, regentul, rudele și cei doi frați ai lui Dalai-Lama. — De câtă lumină creștină este lipsă, Doamne, în aceste laturi ce petrec încă în întunec și în umbra morții! (n.)

Sf. Scaun pentru Polonezii din România.

În ultima săptămână a lui Martie a plecat din România — unde în scurtă vreme reușise să cucerească multă stimă și multe simpatii — Ex. Sa *Philippo Cortesi*, nuntial apostolic în Polonia martiră. Plecarea lui, cu manifestațiunile duloase de dragoste și de durere ale celor de care se despărția, a făcut să trăiască din nou, în toată sguduitoria ei măreție, tragedia Poloniei catolice și să se recapituleze, în special, epilogul ei înălăcrimat care continuă încă a se desfășura pe pământul ospitalier al României noastre.

Incepe, acest epilog al durerii, în 17 Septemvrie 1939. Atunci se revarsă peste granița noastră dela miază-noapte valurile nesfârșite de fugari oropsiți, cari aduc în privirile năucite groaza unor orori fără seamăn și halucinația neantului. Pierduseră totul: Polonia nu mai este. Mulți din ei au scăpat doar cu viața. Goli. Flămânzi. Bolnavi. Disperați. Infrânți. Biete epave umane, fără țară și fără rost pe pământ.

Alături de autoritățile românești, întâiul care i-a întâmpinat în aceste ceasuri de sinistră deszădejde, de chinuitoare mizerie, de foame și de frig, a fost *Sfântul Părinte dela Roma*. El le-a trimis întâiele ajutoare. Și primele cuvinte de îmbărbătare. — Și de atunci până astăzi, Papa este adevăratul înghetător al lor. Al necazurilor și al nădejților lor. Fără tăvăire, Pius XII a înfierat cu ultima tărie agresiunea inumană împotriva unui popor creștin și a afirmat, în repetite rânduri, credința că Polonia va învia. E o poruncă a dreptății divine aceasta, pe care omenirea trebuie s-o respecte. Așa cum trebuie să cinstească dreptul la viață liberă al tuturor națiunilor, mari și mici deopotrivă. — Deodată cu aceste întăriri spirituale, Vaticanul a trimis din primul moment și continuă a trimite pentru refugiații polonezi din țara noastră — vreo

60.000 la număr — importante ajutoare materiale, pentru alinarea mizeriei celor rămași fără de țară. În ciuda greutăților în care, în aceste vremuri de grea răsturnare generală, are de luptat și Sfântul Scaun, Papa a trimis și distribuit până acuma, în cele 66 lagăre de refugiați, valoare de peste două milioane Lei!

Omul care a reprezentat și împlinit, în mijlocul acestor năpăstuiți, gândurile Sfântului Părinte a fost nuntialul *Cortesi*. Ceeace a făcut, ceeace a dat și împărțit, din darurile Papii și din bogăția sufletului său de mare preot, acest om de aleasă spiritualitate, de caldă bunătate și de pricepută energie, nu poate fi cântărit în vorbe. E destul să spunem că a îmbrățișat cu iubire întreg câmpul durerii al cărei martor era, a știut organiza opera de ajutorare în chipul cel mai drept și mai folositor, și a împlinit toată gama diferitelor nevoi, în ordinea importanței și urgenței lor. — S'a îngrijit, înainte de toate, de sufletele refugiaților. Le-a dat preoți și le-a dat mângăierile rugăciunii, ale altarului. Unde a fost nevoie, a trimis odăjdii și potire și cărți. — A trimis și cărți de rugăciuni, de zidire sufletească. A împărțit între ei, în mii de exemplare, în traducere poloneză, enciclica „*Summi Pontificatus*“, care afirmă cu atâta tărie credința în învierea Poloniei. — Nuntialul i-a cercetat, apoi, acolo în lagărele și în risipirea lor. I-a mângăiat. Primiriile ce i-s-au făcut, îndrumările pe care le-a dat, tăria sufletească pe care le-a lăsat-o în dar: sunt momente cari au înduioșat nu numai pe refugiați, ci au lăsat impresii de elevare sufletească în mulțimile, de toate credințele, cari au urmărit cu viu interes raporturile pe care le cultivă Roma cu credincioșii săi. Nu mai vorbim de intervențiile fără număr pe care le-a făcut delegatul Papii pe la toate autoritățile din țară, la diferite instituțiuni și personalități în fa-vorul ocrotiților săi greu loviți de soartă. Nu e mirare că la despărțire unul dintre ei, P. Skudrzyk Stanislaus, a ținut să-

aducă, pe calea publicității, omagiile recunoștinții tuturor compatrioților săi, recapitulând vasta acțiune caritativă a fostului lor nunțiu. „A fost — scrie numitul preot în „Decalogul“ din 1-4-40 — un veritabil inger mângăetor pentru toți, și Suveranul Pontif a fost inspirat de Sus când a cerut reprezentantului său din Polonia să rămână printre refugiați, mai ales pentru a le ridica moralul“. (a.)

Crucea câștigă teren

Graiul cifrelor e mai elocvent ca orice cuvânt măestrit. — Ultimele statistice misionare arată că în *Congo-Belgian* la 30 Iunie 1939 numărul catolicilor era de 2.146.925 față de 1.961.839 din 1938 la aceeași dată. Asta însă înseamnă un spor de 185.086 suflete încreștinate în răstimpul unui an. Pentru a înțelege mai bine valoarea acestor cifre trebuie notat că, din aceste 2.146.925 catolici, numai 18.939 sunt străini. Restul sunt băștinași până la unul. Cum băștinași sunt și cei 1.028.692 catehumeni ce se pregătesc în vederea botezului.

Totalul locuitorilor din Congo-Belgian, căruia îi este unit mandatul Ruanda-Urundi, face 14.262.148, dintre cari 10.629.803 sunt păgâni, 77.237 musulmani, 379.941 protestanți, răsfirați pe o suprafață de 2.297.541 km². Personalul catolic care activează aici numără: Preoți străini 1.155 (în 1938 erau 1.069), indigeni 78 (72); Frați călugări străini 576 (578), indigeni 126 (95); Călugărițe străine 1456 (1371), indigene 175 (162); Catiheti 24.023 (23.028); Asistenți la serviciul social 7 (7); Dascăli 15.508 (13978). În vederea pregătirii personalului băștinaș sunt susținute 5 seminarii mari regionale cu 257 studenți, 21 seminarii mici cu 1215 alumni, 9 novitate pentru frați laici cu 41 novici și 15 novitate pentru surori, cu 68 novite.

Cel mai eficace mijloc întru răspândirea creștinismului roman e școala. În ținuturile pomenite funcționează acum 17.889 școli primare cu 726.266 elevi;

37 școli medii cu 2785 elevi; 36 școli normale cu 2511 elevi. Dar nu sunt trecute cu vederea nici operele caritative. Așa: activează 516 spitale și dispensarii în cari s'a dat anul trecut îngrijire medicală la 10.560.421 persoane; 120 leprozerii cu 11.111 bolnavi; 128 maternități în cari s'au dat consultații la 316.247 mame și copii. Și să se mai mire cineva, văzând această uriașă desfășurare de muncă și jertfelnicie catolică, dacă dela 1 Iulie 1938 și până la 31 Iulie a. c. s'au înregistrat: 115.162 botezări de adulți; 104.149 botezări de copii mici; 78.187 botezuri în primejdii de moarte; 36.030 cununii și 26.416.431 cuminecări? — Cei cari sunt zoriți de dragostea lui Hristos, toate le pot întru același Hristos, care-i întărește și care-i binecuvântat în veci. (n.)

Vai celor neutri!

Meseria țărilor neutre, pe cât de laudabilă din punctul de vedere general uman al salvării păcii măcar acolo unde se mai poate, începe a fi din zi în zi tot mai grea și mai plină de primejdii. Nu mai ajunge să observe cu slințenie și fără părtinire regulile neutralității cinstite. Li se cer concesii economice tot mai substanțiale, sacrificii chiar și colaborări indirecte pe lângă una din taberele încăerate în război. Vor ajunge, în curând, să se restrângă în ale traiului întocmai ca beligeranții spre a le putea furniza lor — pe ce prețuri? — tot prisosul, și nu odată din strictul necesar pentru propriile lor nevoi. Cu acest preț se cumpără, zi de zi, pacea... adevărată în pace. Provizoriu, firește. Până când așa va binevoi teribilul și neînduplecatul cuceritor, pornit să supună lumea.

Danemarca și Norvegia sunt exemple de școală primară, spre instruirea tuturor neutrilor naivi cari se mai leagăna în iluzii. Cine le-ar putea doar învinui, pe cele două țărișoare pașnice (și harnice, de gânduri bățăioase? Și cine nu știe câte au pățit, cât au suferit și cât

au sacrificat pentru a-și păstra pacea în strictă neutralitate? Au dat tot ce li s-a cerut. Au suferit fără crăcnire să li se înecă în valuri corăbiile și cetățenii iubitori de pace.

Totuși... Într-o bună dimineață, când cetățenii se sculau fără grijă la truda lor zilnică, armate străine, cu tunuri și cu tankuri grele, au apărut ca din nori la hotarele lor, în inima capitalelor lor... și mândrele țărișoare libere au fost politicos invitate să renunțe imediat la libertatea și independența lor în favoarea noilor veniți! Danemarca a acceptat „protecția” ce i s-a oferit într-un chip atât de surprinzător. Mai dărza, Norvegia a refuzat pumnul de fier ce i s-a întins. Astăzi, porturile și fiordurile ei sunt cimitire de vapore scufundate, și mica ei armată, strânsă la repezeală, stă cu bărbăție, printre munții seculari și prin orașele ce ard, în fața puternicului cutropitor. Eroismul finlandez a făcut școală!

Nu este intențiunea și rostul nostru să examinăm mai deaproape această neașteptată întorsătură pe care a luat-o drumul războiului ce se întinde tot mai mult. Ci, pentru istoria de mâine și de azi, vom reproduce aci textul proclamației pe care a adresat-o popoului său, în fața teribilei surprize, regele Haakon VII al Norvegiei.

„În ceasul acesta, cel mai greu din câte a trăit țara noastră de mai bine de 100 de ani, adresez cel mai stăruitor apel, ca fiecare să facă tot ce-i stă în putere pentru a salva libertatea și independența norvegiană. Am fost obiectul unui atac fulgerător din partea unei națiuni cu care am avut totdeauna raporturi prietenești. Care, totuși, n-a șovăit a bombarda populația noastră civilă, care îndură acum suferințe inumane. Situația e de așa, încât nu putem arăta locul unde ne găsim în ceasul acesta. Într-adevăr, înaltul Comandament german n-a ezitat a bombardarea familia regală și guvernul țării, atunci când ei se găseau într-un loc

neapărat. S-au întrebuintat împotriva populației civile și împotriva Noastră bombe explosive și incendiare, precum și focuri de mitralieră, în chipul cel mai sălbatec cu putință. Asediatorii nu puteau, deci, avea decât o singură țință: a extermina pe toți aceia dintre noi cari ne găsim întruniți spre a căuta un modru de a salva Norvegia. Mulțumesc tuturor celorce, cu Mine și cu guvernul, se găsesc la postul lor, în luptă pentru independența și libertatea norvegiană. Vă rog pe toți să păstrați amintirea celor cari și-au dat deja viața pentru Patrie. Dumnezeu să apere Norvegia”. Norvegia a publicat și o „*Carte albă*”, care este și ea deosebit de concludentă. Se arată acolo, că trupele de ocupație plecaseră spre Norvegia binisor înainte de a se fi pus mine în apele norvegiene și că ele au călcat pe pământul țării mai înainte ca guvernului norvegian să i se fi cerut ori notificat ceva! (a).

Vieță nouă

Cu sfârșitul lui Martie anul trecut s'a sfârșit și cumpitul războiului civil din Spania, căruia i-au căzut jertfă neprețuite comori de artă, biserici, catedrale, mănăstiri și mii și mii de preoți, călugări și călugărițe, pe lângă alte zeci de mii de credincioși. Acum, la anul, situația e schimbată: opera de refacere e în deplină desfășurare. Clădirile dărmate se reclădesc, golurile în sânul clerului se refac, sufletele răvășite se primenesc. Patria atâtor genii creștine e în plină renaștere întru Domnul, după prăpădul din care a ieșit.

Misiunile poporale au luat un avânt înălțător. Așa de ex. în eparhia Preast. Olachiea de Pampelona n'a rămas nici o parohie fără să fie trecut prin această baie sfântă. La Barcelona s'au readat cultului toate bisericile ce au rămas ne ruinat de roșii și au fost deschise, provizor, o mulțime de case de rugăciuni. Slujbele de seara și Calea Crucii sunt extraordinar de cercetate.

Așiderea și necurmatele serii de exerciții spirituale pentru toate clasele sociale. La sfintele slujbe pentru cei asinați în războiul trecut participă mulți tineri nenumărați.

Grija specială se acordă clerului tânăr și seminarilor. Lumea dăruiește cu dragă inimă obolul său în acest scop. Așa pentru seminarul teologic eparhial din Barcelona s'a adunat în scurtă vreme un milion de pesetas, pentru ca să poată fi reparat și provăzut cu cele de lipsă de așa încât să se simtă bine în el cei 220 candidați la preoție, câți au cerut să fie primiți aici. Și tot așa se prezintă, cu sutele, în toate eparhiile Spaniei, cei ce doresc să slujească la altarul Domnului în locul miilor ce au căzut jertfă urei furioase a celor ce aveau de gând să stărpească total creștinismul în peninsula iberică. Ba au trebuit deschise seminarii speciale pentru vocațiile tardive, fiindcă sunt foarte mulți intelectuali în vârstă care cu dor doresc să devină preoți.

Acțiunea Catolică e mai vie ca oricând. La stațiunea radiofonică din Segovia — grație Acțiunii Catolice eparhiale — s'a aranjat o „oră catolică” în cadrele căreia, Sâmbăta seara, se tâlcuiește evanghelia Duminicii ce urmează, se spun întâmplări, se dau informații cu scopul de a orienta pe credincioși asupra vieții Bisericii de pe întreg globul și pentru a-l pregăti și dispune să țină Duminica ce vine cu evlavie și cum se cuvine. În programul acestei ore intră și cântece religioase, imnuri liturgice și tot ce poate zidi întru Domnul. În Săptămâna Patimilor, la Nașterea Domnului și cu prilejul altor sărbători mari „ora” aceasta nespuse de binevenită și bogată în roade duhovnicești, are loc și în alte zile ale săptămânii (n).

Biruința Finlandei

După 16 săptămâni de luptă crâncenă, Finlanda a cerut pace. S-a recunoscut înfrântă. — I s-a dictat o

pace grea, nemiloasă. Teritoriile pe care a trebuit să le cedeze Rușilor: două milioane și jumătate de hectare, sunt, din punct de vedere agricol și industrial, cele mai bune ale Finlandei. Orașe puternice ca Viipuri și Sartoala, minele de sulf, fabrici de celuloză, pădurile cele mai bune, porturile de prima importanță: toate au căzut pradă în mâinile lor. — Printr-o logică interesantă, toate aceste s'au socotit necesare spre a garanta securitatea uriașului imperiu slav, amenințat de... Finlandezi.

Astfel, grație faimosului pacifism al „Internaționalei” roșii, s-a întins zăbranic cernit peste țara blândă a miilor de lacuri și a zăpezilor fără pată. Mii de familii își jelesc pe cei dragi, cari au plecat înainte de vreme în lumea fără întoarcere: vreo 25.000. Alți, 159.000, vor purta în trupul lor rănă o inimă chinată și mai mult de crudul destin al înfrângerii finale. Și o țară întreagă plânge. Pe cei duși și pe cei schilodiți. Își plânge pământul pierdut și opera de civilizație creată de truda-i pricepută, hărăzită acum părăsirii și ruinei. Zeci de mii de refugiați din fața cutropitorilor trebuie să-și dureze, în țara scăzută, căminuri noi. Probleme zdrobitoare de refacere și nouă adaptare cu mijloace reduse și cu puteri împuținate.

Și totuși... țara miilor de lacuri nu a fost înfrântă. Ci ea a ieșit biruitoare din teribila încercare la care a fost supusă. În fața lumii întregi, în fața oricărei conștiințe curate și cinstită, laurii învingerii, toți, i se cuvin ei. Zdrobită pe plan material, în lumea superioară a moralității eterne ea a cucerit o biruință care nu va întârzia să dea întregului ei destin strălucire și măreție nouă.

Fiindcă a luptat pentru o cauză dreaptă. Și-a apărut „sărăcia, și nevoile și neamul”. Și-a apărut libertatea și onoarea. — A luptat eroic.

Lumea întreagă a stat ulmită și a admirat faptele de arme de neegalată strălucire pe care le-a înscris în istorie mica oaste a generalului Mannerheim. Ele arată vigoarea excepțională a acestui popor brav, și mai ales patriotismul lui luminat, curajul, spiritul de inițiativă personală și de jertfă totală în fața căreia n-a șovăit nici unul din fiii acestei națiuni, care biruise mai înainte, luptând și rezistând, vitregia unui mileniu de robie suedeză și rusească, din care abia se eliberase la 1917. — Nu mai puțin de patru luni încheiate, mica Finlandă a oprit puhoiul unui imperiu de 60 ori mai puternic, care a trebuit să-și strângă toate forțele și să plătească cu pierderi uriașe aparenta învingere la care a ajuns. — Și cu același eroism își înfruntă și acum soarta ce i s-a deschis. — Ordinul de zi adresat de generalul Mannerheim ostașilor săi, la sfârșitul ostilităților, va rămâne o strălucită pagină de epopee.

„Lupta v-a fost impusă — spune, între altele, marele erou. — Ați realizat minuni, care vor străluci dealungul secolelor. Nu ați vrut nici un rău sutelor de mii de ruși, cari zac în pământul înghețat, dar ați trebuit să urmați legea severă a războiului: omorâ sau vei fi omorât. Am luptat în multe lupte, dar nici când nu mi-a fost dat să văd luptători ca voi. Distrugerea a peste 1500 tankuri sovietice și a peste 700 de avioane stă mărturie faptelor voastre eroice. Soarta noastră este crudă, întrucât a trebuit să cedăm din pământul nostru unui popor străin, cu o altă perspectivă de viață și cu alte valori morale. Ca și până acum vom sta gata să apărăm patria noastră împușcată cu aceeași hotărâre și cu aceeași voință cu care am apărât-o atunci când era întreagă. Avem mândra convingere că ni s'a încredințat o misiune istorică: apărarea civili-

zației occidentale. Și știm că pentru aceasta am plătit până la ultimul ban datoria pe care o aveam față de occident“.

Da, au plătit cu vârf această datorie. Au dat lumii o pildă din care ar trebui să învețe multe neamuri. Au arătat că sunt lucruri și valori care nu pot fi discutate și târguite. Pământul țării și onoarea națională se apără împotriva oricui, cu orice risc, fie și acela al înfrângerii finale. Finlanda a dovedit astfel în faptă primatul valorilor morale. — A mai dovedit și altceva. Că chiar și în războiul tehnic modern, tot omul rămâne suprema valoare și putere. Mașinile fără sullet și fără cap nu plătesc mult. Și din acest punct de vedere, rezistența finlandeză a fost o reabilitare a omului. S-a mai vădit, cu acest prilej, că nu-i tot aur ce străluce și nu toate împărățiile au atâta putere reală câți kilometri pătrați și câte sute de milioane de brațe ori de tankuri. — Finlanda a făcut multe popoare să respire mai ușor și să privească viitorul cu mai multă încredere.

Sfântul Părinte *Pius XII*, în cuvântarea sa de Crăciun, a tălcuit cu adevărat sentimentul comun al popoarelor, îmfiertând după cuvîntă „premeditata agresiune împotriva unui popor mic, harnic și pacific, sub pretextul unei amenințări inexistente, neintenționate și imposibile“.

Iar felul cum a făcut față acestei agresiuni bravul popor din țara miilor de lacuri merită din plin omagiile de admirațiune și de recunoștință ale lumii întregi. (a.)

Biserica în Palestina

În luna Februarie a. c. *P. Vilhelm Vries S. I.*, prof. la Institutu Oriental din Roma, a ținut o conferință în sala festivă a Institutului, lămurind problema: „Starea actuală a Bisericii în Palestina“. — Reținem și noi din bogatele și do-

cumentatele informații date de P. Vries:

Creștinii formează astăzi în Pământul Făgăduinței numai o mică minoritate. Din cei 1.476.000 locuitori, 32% sunt Evrei, 60% musulmani și numai 8% creștini. (cam 118.000). Musulmanii prin urmare sunt dominanți ca număr. Pe temă națională — lupta împotriva elementului evreesc, — aceștia (musulmanii) sunt una cu arabi creștini. Ceeace însă nu înseamnă cătuși de puțin că ar forma și o singură națiune, dat fiind faptul că Răsăritului îi este cu totul străină concepția Apusului, după care, când e vorba de naționalitate, religia nu apasă prea mult în cumpănă.

Dintre creștini cei mai mulți sunt disidenții. După statisticele din 1931 în Palestina erau 55.820 necatolici, față de 35.578 catolici. Disidenții atingeau cifra de 39.727, adică 43-5% din totalul creștinilor. Starea Bisericii disidente de aci nu-i de învidiat. Patriarhia acestei Biserici o caracterizează două lucruri: antagonismul dintre clerul înalt grec și credincioșii arabi, și situația precară financiară a patriarhiei ierusalimitane, după încetarea ajutoarelor bănești ale Rusiei. Clerul de jos, arab, e puțin instruit și educat și prost plătit. Vieța religioasă tânjește.

Între catolici grupul cel mai puternic e cel al Latinilor: 21.249 credincioși (în 1936). Cea mai mare parte sunt băștinași convertiți pe vremea stăpânirii turcești. De pastorația lor se îngrijește un cler în mare parte indigen. Mari merite pentru catolicismul latin din Palestina și-au câștigat Părinții Franciscani cari ostensesc aci încă din a. 1335, și Patriarhia Latină din Ierusalim, restabilită în 1847.

Numărul catolicilor Greci și Melchiți atingea, în 1931, cifra de 12.645. Pentru aceștia există un seminar — Sf. Ana — condus de Părinții Albi. O parte dintre acești credincioși aparține eparhiei pentru Galilea, alta e supusă Vicarului Patriarhal din Ierusalim. Patriarhul melchit din Antiochia poartă și Ierusalimul în titlul său.

Pentru ținutul Transiordaniei s'a înființat, în 1932, o eparhie greco-catolică: cea de Filadelfia. Cu totul sunt în acest ținut cam 30.000 catolici (față de 430.000 cât face totalul populației). Aproximativ 1/4, a catolicilor (6000 Latini și 4500 Greci) au fost convertiți dela 1932 în-

coace. — Mozaicul religios al Țării Sfinte n'ar fi complet dacă n'am pomeni că și azi aci mai sunt și maroniți, armeni gregorieni și alte comunități creștine. — Vor fi vreodată toți aceștia de o singură credință, pe lângă toată felurimea riturilor? (n.)

Obrazul subțire...

Obrazul subțire — zice românul, și dreptate are — cu multă cheltuială se ține. Dar mi-te dacă-ți și uns cu toate unsoarele și zugrăvit în toate culorile, ca un ou de Paști! Și dacă — pupază pe colacul care se cheamă cap ori căpșor — se mai împletesc cumini și ghirlande de cârlionți măiestrit încălciți și original vopsiți, ca să crape de necaz toate prietenile și rivalele! Se cheltuesc, de bunăseamă, sume astronomice pentru această nobilă pasiune a picturii și sculpturii capetelor de cucoane din lume. Noroc, că nu se fac și nu se pot face statistici. Căci dacă ar exista, fără nici o îndoială ar provoca revoluții sângeroase. S-ar revolta nu numai oropșii și demosteniții sorții, ci și toți oamenii cuminiți, cari și-ar da seama de absurditatea unei rânduiri sociale provocătoare de nepotriviri atât de idioate.

Dar poate că am și apucat pe acest drum. America începe. — Miss Frances Martell, „secretara Asociației Naționale a cosmeticianilor americani”; a făcut oarecari destăinui, cari au stârnit mare senzație chiar și America tuturor trăznăilor și recordurilor. A spus distinsa Miss, că înfrumusețarea doamnelor americane costă cam 95 miliarde (nu-i greșală de tipar!) lei pe an! Frumos. nu? Dar ca să nu încapă îndoiele, aceeași onorabilă și oficială doamnă — bine informată, cum nu putea fi alta — a dat și cifre specifice, perfect concludente. Iată câteva: Ondulațiile cu fierul ale colectivității feminine din St. Unite costă 30 miliarde 900 mil. anual; în timp ce permenentele, mai economice, ating mai modesta, dar încă formidabilă sumă de 22 miliarde; iar ondulețiile „Marcel” și cele aduse din degete, ale lumii elegante, deși infinit mai puțin numeroase, încă revin la 12 miliarde. În afară de aceste sume, în casele de fier sau în modețele teighele ale celor 78.624 institute de înfrumusețare, cele vreo 39.000.000 cucoane care le vizitează, au mai lăsat și vor lăsa în cursul anului 1939 (ultimalele trei luni sunt calculate proporțional) următoarele sume: 7,5 miliarde

pentru tuns; 6 miliarde pentru masajii faciale și alții; 5,1 miliarde pentru căneli; 4,5 miliarde pentru farduri; 4 miliarde pentru manichiură. Industria frumuseții se clasează a 6-a în ierarhia marilor industrii americane!

În fața acestui fragment de statistică a frumuseții, s-ar putea ridica un altul, nu mai puțin edificator. Acel al mizeriei. Al nenorocirilor cari mor, în sensul propriu al cuvântului, de foame. Al bătrânilor pe cari îi găsim vecinți înghețați în cocloaba lor, în care bate vântul. Al miilor de copilași cari se sting fiindcă n-au un strop de lapte pe el. Al... Dar la ce bun să mai înșirăm pomelnicul infinit al mizeriei indescriptibile care se târăse printre noi, ca o umbră sinistă a risipei infame pe care o face societatea noastră haotică și lacomă de plăceri.

Nu aprobăm excesele puritanismului. Podoaba fizică își are îndreptățirea și drepturile sale. Face parte din frumosul pe care Dumnezeu l-a revărsat în lume. Își are însă și marginile sale. Își are rândulala morală, din care nu poate evada fără a deveni isvor de păcate, de destrău și de tulburare socială. Iar ordinea morală și socială călcată 'n picioare sfărșește totdeauna prin a se răsbuna. Crâncen.

Să luăm aminte până mai e vreme. La noi nu s-a făcut încă statistica acestei „industrii”. Dar dacă se va face și o vor cunoaște mulțimile harnice și cruțătoare care scot din pământ roadele și bogățiile acestor țări, apoi să știți că nu va fi bine. Căci toate își au marginile și măsura lor. Până și frumuseța din potică a cucoanelor! (a.)

Biserica în lume

Din an în an mai complet și mai bine pus la punct, *Anuarul Pontifical* (*Anuario Pontificio*) pe 1939 cuprinde o extraordinară bogăție de date și informațiuni privitoare la situația, dezvoltarea și activitatea Bisericii catolice din lumea întreagă. Spicim câteva date interesante. Anuarul se deschide cu seria Pontificilor Romani, care începe cu Petru și ajunge până la Pius XII, urmașul al 262-lea al Verhovnicului Apostolilor. Se dau datele biografice ale actualului Vicar al lui Hristos și se arată funcțiunile atât de variate și multiple pe care le împlinește. — Urmează tabloul colegiului Cardinalilor, cu o succintă notă istorică asupra

Sacralui Colegiu și a privilegiilor de care se bucură cei mai înalți demnitari ai Bisericii. Numărul lor era la sfârșitul anului trecut 57, din totalul de 70 câți cuprinde colegiul. Două dintre ei au fost ridicați la acest rang de Pius X, trei de Benedict XV, toți ceilalți de Pius XI. Scaune vacante: 13. — Ierarhia catolică de pe glob cuprinde: 10 Patriarhi rezidențiali și 4 titulari; 221 scaune mitropolitane, 37 arhiepiscopii și 940 episcopi rezidențiali. Mai sunt apoi 772 titluri de episcop, dați diferiților prelați care împlinesc slujba de nunții, internunții, delegați și vicari epistolici, episcopi, auxiliari și coadjutori ș. a. Sunt 52 de prelaturi și abații *Nullius*. — Cele 306 vicariate apostolice, 128 prefecturi apostolice, 18 districte și misiuni sul iuris, arată minunata înflorire a activității misionare a Bisericii.

Loc de frunte ține în Anuar admirabila armată spirituală pe care o constituie cînuirile călugărești de bărbați și femei, cu marea lor varietate și inepuizabila putere de înflorire de care dau dovadă, precum și nenumăratele instituțiuni religioase de cultură și caritate pe care le conduc.

Reprezentanțe diplomatice (nunții, internunții și trimiși extraordinari) avea Sfântul Scaun 38; delegațiuni apostolice fără caracter diplomatic 25. În schimb, numărul Statelor care au reprezentanți oficiali la Vatican este 37, afară de reprezentantul ordinului suveran de Malta. Anul acesta seria s'a întregit cu reprezentantul Președintelui Statelor Unite ale Americii.

Chiar și din aceste foarte sumare informațiuni se desprinde licoana formidabilei puteri spirituale pe care o reprezintă Biserica Romei celei vechi. (a.)

Întâlnire în cerul

Sunt foarte rari cazurile ca frații după trup să ajungă încă în această viață trecerea sărbătorească a unuia dintre ei în albul sfîntilor. Cazul s'a întâmplat cu sora lui Sf. Teresa de Lisieux cari — toate patru călugărițe — toate patru erau vii în 17 Maiu 1925 când Pius XI a canonizat „Mica Floare” a Carmelului.

Una din surorile Sfintei — Sora Maria a Sf. Inimii — căreia Sfânta, după pace rămăsese micuță și orfană de

mamă, îi zicea în familie „Măluța” s'a stins, în Ianuarie c., și ea din viață în aceeași mănăstire de carmelitane din Lisieux unde dansa și cu încă două din surorile sale — una singură s'a făcut călugăriță visitandină — avuseseră grijă tustre ca cea mai mică dintre ele, Teresa, să crească în Domnul după ce a intrat și dansa de tinerică în mănăstire și să se sfințească în spiritul rânduelii lor monastice. — Cu privire la ultimele clipe ale vieții acestei monahii ce se stinge și dansa în faima sfințeniei, se spun următoarele:

Sr. Maria a fost atinsă acum în urmă de o congestiune pulmonară gravă. Starea i-s'a îmbunătățit câțva timp, ca să se înrăutățească apoi iremediabil. Nu mai putea vorbi, dar arăta prin semne ce gânduri o frământă: mântuirea sufle-

telor, preamărirea lui Hristos pe pământ, lăpădarea de sine, smerenia desăvârșită și credința neclintită: gânduri pe cari le-a trăit o viață întreagă. Despărțirea sa de comunitatea mănăstirească a fost foarte mișcătoare: murlbunda și-a privit cu drag, pe rând, toate tovarășele de chinovie, apoi, cu ultima efortare, a dus la buze crucifixul ce i-a fost întins, șoptind sfârșită: „Doamne, te iubesc”. A murit puțin după miezul nopții, având la capătul suferințelor pe maica Agnes, sora sa, care a întrebat-o încetitor, dacă-i lângă ea Mica Teresa. La cecece dansa a răspuns cu un: da! abea perceptibil. A deschis apoi ochii, a privit, viu și fericit, statua Precuratei, ca să-i închidă lin și pentru totdeauna pentru lumea aceasta. (n).

BIBLIOGRAFIE

Dr. SABIN MANUILA: Structure et évolution de lapopulation rural. — Ed. Inst. Central de statistică. București 1940. — Pg. 76.

Problemele de cifre și statistici trebuie să fie, prin definiție, seci și plictisitoare. În același timp: inexacte. — Asta-i dogmă pentru oneratul public „intelectual”, care tocmai din aceste motive se crede dispensat dela datoria de a-și pierde vremea cu ele.

Broșura aceasta a specialistului consumat în materie, care este d. Sabin Manuilă, are darul de a spulbera fără apel aceste prejudecăți comode. Oricine poartă la inimă, dincolo de afacerile sale, soarta neamului său, oricine se gândește nu numai la ziua de azi ci și la viitorul țării sale, va citi cu interes crescând studiul dens, totuși atât de limpede și concludent, în care directorul Institutului nostru Central de Statistică înfățișază icoana sintetică a structurii și evoluției populației României, cu vaste probleme de viitor pe care această privire generală le deschide.

Răsfoind paginile-i, de o perfecțiune tehnică egală cu temeinicia științifică, te stăpânește neîncetat un dublu sentiment: de bucurie și de tris-

teță, de încredere și de nemulțumire. Constați deoparte, cu vie satisfacție, vitalitatea biologică superioară a elementului românesc. Ea se vedește, în chip neîndoișor, atât în comparație cu celelalte țări ale Europei, cât și relativ la creșterea pe care o arată populațiunile minoritare din cuprinsul regatului nostru. Avem natalitatea cea mai mare din Europa: 32,0 la mia de locuitori! Exact dublul celor mai multe din țările apusene. În ciuda mortalității excesive, la fiecare patru ani, populația crește cu un milion suflete. — Acest spor este cu totul favorabil, în interiorul țării, elementului românesc față de cele minoritare. Chiar în Transilvania, sporul natural al elementului românesc este de 11,9‰, pe când maghiarii cresc cu numai 8,3‰, germanii cu 6,0‰, iar evreii cu 7,5‰. Dacă ținem apoi seamă și de împrejurarea, că sporul este simțitor mai mare în teritoriile masiv românești ale vechiului regat decât în Transilvania, a cărei populație scade mereu față de to-

talul țării — din 33,4%, cât reprezenta în 1910, a ajuns în 1938 la abia 29,6% — ne va fi limpede că viitorul va aduce o deplasare tot mai simțitoare a procentului etnic în favorul elementului românesc și în detrimentul celui minoritar.

Rămâi însă, de altă parte, aproape deprimat în fața altor constatări cât se poate de grave. Iată câteva: — Natalitatea este în decreștere, ușoară ce-i drept, dar continuă, progresivă. — Mortalitatea în schimb este, de-a dreptul înspăimântătoare: 18—20‰! Cea mai mare în Europa! Și, din nefericire, la acest capitol decreșterea este mult mai neînsemnată decât la cel al nașterilor. În chip deosebit trebuie să ne întristeze mortalitatea infantilă, punctul cel mai nevralgic al întregii noastre problematice demografice. Aproape 20% din totalul noilor născuți mor încă în primul an de viață. Așa se face că Olanda cu natalitatea ei de abia 22‰, are același excedent de populație ca și noi cu cele 32‰ nașteri, fiindcă acolo mortalitatea este de abia 10‰! Ceeace însemnează pentru noi o imensă pierdere, de putere, de energie, de viață, prin nimic justificată și prin nimic compensată. — Să mai remarcăm, ca un semn al destrămării familiei și al relaxării moravurilor, numărul mare al născuților ilegitiimi, care este de 60 000 la an, reprezentând 10% din numărul total al născuților vii. Ceeace însemnează că în România tot al zecelea copil este ne-

legitim. (Observăm că în rândurile acestor ființe oprite mortalitatea este de 42‰, exact dublul indicelui de mortalitate a fiilor legitimi, care este 21‰). — Urmărind, alături de aceste capitole a natalității și sporului de populație, și pe celelalte care vorbesc despre situația populației rurale pe regiuni, procesul de urbanizare, imigrațiunile cu întreaga serie de probleme pe care o deschide fiecare din ele, rămâi cu convingerea foarte puțin reconfortantă că, brutal vorbind, ne-a lipsit și ne lipsește pur și simplu o *politică a populației*. Nașterea și moartea, cultura pământului, năvala la oraș, migrațiunile în interiorul țării și slabele începuturi de colonizări, se desfășoară în voia sorții, fără un plan sistematic, fără măsuri sanitare și igienice suficiente, fără chibzuială etnică ș. a. m. d. Ceeace s'a făcut până acum în aceste direcții poate fi un început promițător, dar este numai un început, care progresaază prea încet, simțitor mai încet decum crește răul.

Studiul d. S. M. — scris în franțuzește, cu o recapitulare în limba engleză — este nu numai o prețioasă contribuție pentru informarea serioasă a străinilor doritori a cunoaște situația etnică a României, ci și o orientare de temelie pentru crearea, respectiv desăvârșirea grabnică a unei politici românești a populației, fără de care viitorul neamului este serios primejduit.

A. Popa

